

Velike športne prireditve in turizem

Miha Lesjak

**University of Primorska
Press**

Editorial Board

Gregor Pobežin

Maja Meško

Vito Vitrih

Silva Bratož

Aleksandra Brezovec

Ana Petelin

Janko Grayner

Krstivoje Špijunović

Miloš Zelenka

Jonatan Vinkler

Alen Ježovnik

Velike športne prireditve in turizem

Teoretični in raziskovalni vidik merjenja
vplivov velike športne prireditve

Miha Lesjak

Velike športne prireditve in turizem:

Teoretični in raziskovalni vidik merjenja vplivov velike športne prireditve

Miha Lesjak

Recenzenta

Matej Plevnik

Tanja Lešnik Štuhec

Fotografije: Matic Klanšek Velej in Vid Ponikvar, Sportida Photo Agency

Jezikovni pregled: Špela Lipanje, Davorin Dukič

Prelom: Valeriya Lomova, Maja Petrovčič, Jonatan Vinkler

Priprava za izdajo: Jonatan Vinkler

Izdala

Založba Univerze na Primorskem

(za založnika: prof. dr. Dragan Marušič, rektor)

Titov trg 4, SI-6000 Koper

Glavni urednik

Jonatan Vinkler

Vodja založbe

Alen Ježovnik

Koper 2018

ISBN 978-961-7055-02-3 (pdf)

<http://www.hippocampus.si/ISBN/978-961-7055-02-3.pdf>

ISBN 978-961-7055-03-0 (html)

<http://www.hippocampus.si/ISBN/978-961-7055-03-0/index.html>

DOI: <https://doi.org/10.26493/978-961-7055-02-3>

© 2018 Univerza na Primorskem

Kataložni zapis o publikaciji (CIP) pripravili v Narodni in univerzitetni knjižnici
v Ljubljani

COBISS.SI-ID=295544576

ISBN 978-961-7055-02-3 (pdf)

ISBN 978-961-7055-03-0 (html)

Vsebina

- 9 **Slike in tabele**
- 11 **Uvod**
- 15 **Opredelitev in razvoj turizma**
- 16 Vplivi turizma
- 17 Ekonomski vplivi turizma
- 19 *Družbeno-kulturni vplivi turizma*
- 20 *Okoljski vplivi turizma*
- 21 Raziskovanje turističnih vplivov
- 23 Sodobni trendi in trajnostni razvoj turizma
- 27 **Šport in turizem**
- 30 Opredelitev športnega turizma
- 32 Definicije in vrste športnega turizma
- 37 **Prireditve in turizem**
- 38 Pomen in raziskovanje prireditev v turizmu
- 41 Vrste prireditev
- 42 Klasifikacija prireditev glede na velikost in turistično povpraševanje
- 43 **Športne prireditve**
- 46 Velika športna tekmovanja in vplivi turizma
- 49 Velika športna prireditve EuroBasket 2013
- 51 EuroBasket 2013 v MOK
- 55 **Različni vplivi velikih športnih prireditev**
- 56 Ekonomski vplivi organizacije velike športne prireditve
- 57 Družbeno-kulturni vplivi organizacije velike športne prireditve
- 59 Okoljski vplivi organizacije velike športne prireditve

- 61 Trajnost in odgovornost organizacije velikih športnih prireditev
- 65 **Raziskovalni primer merjenja vplivov velike športne prireditve EuroBasket 2013**
- 66 Merski instrument
- 69 Ciljna populacija in zbiranje podatkov
- 70 Analiza raziskovalnega vzorca

- 77 **Analiza ekonomskega vidika vpliva EuroBasket 2013**
- 78 Ekonomske koristi organizacije EuroBasket 2013
- 78 Opisne statistike »ekonomskih koristi« EuroBasket 2013
- 80 Preverjanje veljavnosti in zanesljivosti »ekonomskih koristi« EuroBasket 2013
- 81 Priprava faktorja »ekonomske koristi« EuroBasket 2013
- 82 Ekonomski stroški organizacije EuroBasket 2013
- 83 Opisne statistike »ekonomskih stroškov« EuroBasket 2013
- 86 Preverjanje veljavnosti in zanesljivosti »ekonomskih stroškov« EuroBasket 2013
- 87 Priprava faktorja »ekonomski stroški« EuroBasket 2013

- 89 **Analiza družbeno-kulturnega vidika vpliva EuroBasket 2013**
- 90 Družbeno-kulturne koristi EuroBasket 2013
- 90 Opisne statistike »družbeno-kulturnih koristi« EuroBasket 2013
- 93 Preverjanje veljavnosti in zanesljivosti »družbeno-kulturnih koristi« EuroBasket 2013
- 94 Priprava faktorja »družbeno-kulturnih koristi« EuroBasket 2013
- 95 Družbeno-kulturni stroški EuroBasket 2013
- 96 Opisne statistike »družbeno-kulturnih stroškov« EuroBasket 2013
- 98 Preverjanje veljavnosti in zanesljivosti »družbeno-kulturnih stroškov« EuroBasket 2013
- 100 Priprava faktorja »družbeno-kulturni stroški« EuroBasket 2013

- 103 **Analiza okoljskega vidika vpliva EuroBasket 2013**
- 104 Okoljske koristi EuroBasket 2013
- 104 Opisne statistike »okoljskih koristi« EuroBasket 2013
- 106 Preverjanje veljavnosti in zanesljivosti »okoljskih koristi« EuroBasket 2013
- 108 Priprava faktorja »okoljske koristi« EuroBasket 2013
- 109 Okoljski stroški EuroBasket 2013
- 110 Opisne statistike »okoljskega stroška« EuroBasket 2013
- 112 Preverjanje veljavnosti in zanesljivosti »okoljskega stroška« EuroBasket 2013
- 113 Priprava faktorja »okoljski stroški« EuroBasket 2013

- 115 **Analiza turističnega vidika vpliva na EuroBasket 2013**
- 116 Turistični promet velikih športnih prireditev
- 117 Opisne statistike »turističnih vplivov« EuroBasket 2013

118	Preverjanje veljavnosti in zanesljivosti »turističnih vplivov« EuroBasket 2013
120	Priprava faktorja »turističnih vplivov« EuroBasket 2013
123	Zaključek
127	Povzetek
129	Summary
131	Viri in literatura

Slike in tabele

- 30 Slika 1: Osnovni model športnega turizma

- 44 Tabela 1: Klasifikacija velikih športnih prireditev in soglasodajalci
- 68 Tabela 2: Uporabljeni indikatorji vplivov velike športne prireditve EuroBasket 2013
- 70 Tabela 3: Porazdelitev anketiranih po spolu
- 71 Tabela 4: Porazdelitev anketiranih glede na starost
- 71 Tabela 5: Porazdelitev anketiranih glede na najvišjo stopnjo izobrazbe
- 72 Tabela 6: Porazdelitev anketiranih glede na njihov trenutni poklicni status
- 72 Tabela 7: Porazdelitev anketiranih glede na samooceno ekonomskega statusa
- 73 Tabela 8: Porazdelitev anketiranih glede na območje prebivališča
- 74 Tabela 9: Porazdelitev anketiranih glede na oddaljenost od centra MOK
- 74 Tabela 10: Opisne statistike števila let bivanja v MOK
- 75 Tabela 11: Porazdelitev anketiranih glede na pogostost ukvarjanja s športom
- 75 Tabela 12: Porazdelitev anketiranih glede na zaposlitev v podjetju turistične dejavnosti
- 76 Tabela 13: Porazdelitev anketiranih glede na povečan obseg dela v turističnih podjetjih
- 79 Tabela 14: Opisne statistike indikatorjev ekonomskih koristi EuroBasket 2013
- 81 Tabela 15: Povezave med indikatorji ekonomskih koristi EuroBasket 2013
- 81 Tabela 16: Lastne vrednosti in delež pojasnjene variance indikatorjev ekonomskih koristi EuroBasket 2013
- 82 Tabela 17: Faktorske uteži trditev ekonomskih koristi EuroBasket 2013
- 85 Tabela 18: Opisne statistike ekonomskih stroškov EuroBasket 2013
- 86 Tabela 19: Povezave med indikatorji ekonomskih stroškov EuroBasket 2013
- 87 Tabela 20: Lastne vrednosti in delež pojasnjene variance indikatorjev ekonomskih stroškov EuroBasket 2013
- 88 Tabela 21: Faktorske uteži indikatorjev ekonomskih stroškov EuroBasket 2013
- 92 Tabela 22: Opisne statistike družbeno-kulturnih koristi EuroBasket 2013
- 93 Tabela 23: Povezave med indikatorji družbeno-kulturnih koristi EuroBasket 2013

- 95 Tabela 24: Lastne vrednosti in delež pojasnjene variance indikatorjev družbeno-kulturnih koristi EuroBasket 2013
- 95 Tabela 25: Faktorske uteži indikatorjev družbeno-kulturnih koristi EuroBasket 2013
- 98 Tabela 26: Opisne statistike družbeno-kulturnih stroškov EuroBasket 2013
- 99 Tabela 27: Povezave med indikatorji družbeno-kulturnih stroškov EuroBasket 2013
- 100 Tabela 28: Lastne vrednosti in delež pojasnjene variance indikatorjev
- 101 Tabela 29: Faktorske uteži indikatorjev družbeno-kulturnih stroškov EuroBasket 2013
- 106 Tabela 30: Opisne statistike okoljskih koristi EuroBasket 2013
- 107 Tabela 31: Povezave med indikatorji okoljskih koristi EuroBasket 2013
- 108 Tabela 32: Lastne vrednosti in delež pojasnjene variance indikatorjev okoljskih koristi EuroBasket 2013
- 109 Tabela 33: Faktorske uteži indikatorjev okoljskih koristi EuroBasket 2013
- 112 Tabela 34: Opisne statistike okoljskih stroškov EuroBasket 2013
- 113 Tabela 35: Povezave med indikatorji okoljskih stroškov EuroBasket 2013
- 114 Tabela 36: Lastne vrednosti in delež pojasnjene variance indikatorjev okoljskih stroškov EuroBasket 2013
- 114 Tabela 37: Faktorske uteži indikatorjev okoljskih stroškov EuroBasket 2013
- 118 Tabela 38: Opisne statistike turističnih vplivov EuroBasket 2013
- 119 Tabela 39: Povezave med indikatorji turističnih vplivov EuroBasket 2013
- 120 Tabela 40: Lastne vrednosti in delež pojasnjene variance turističnih vplivov EuroBasket 2013
- 121 Tabela 41: Faktorske uteži indikatorjev turističnih vplivov EuroBasket 2013

Uvod

Šport in rekreacija predstavljata pomemben segment turističnega sektorja. S športom povezane mednarodne prireditve za razvoj turizma destinacije postajajo pomemben dejavnik, saj z izvedbo pritegnejo domače in globalno občinstvo, oblikujejo svetovne in nacionalne potovalne tokove, izboljšajo lokalno, nacionalno in mednarodno prepoznavnost destinacije, večajo prepoznavnost in obiskanost turističnih atrakcij ter ustvarjajo trajno zapuščino državi in predvsem destinaciji gostiteljici (Fourie in Santana-Gallego, 2011; Jeong in Faulkner, 1996; Kang in Perdue, 1994). Dimanche (2003, str. 2) podobno ugotavlja, da organizirane velike športne prireditve mednarodnega značaja močno pripomorejo k prepoznavnosti turistične destinacije, odpirajo nove turistične trge in posledično privabijo nove turiste, katerih glavni motiv je udeležba na športni prireditvi. Zaradi izjemnega pomena ekonomskih in tudi neekonomskih učinkov je strateško vključevanje športnih prireditev v celovito turistično ponudbo destinacije gostiteljice in ohranjanje pozitivnih odnosov deležnikov vedno večji izziv odgovornih snovalcev športno-prireditvenega turizma turističnih destinacij (Chalip in McGuirly, 2004). Organizacija različnih vrst športnih prireditev opazno prispeva k rasti turizma, ki v današnjem času predstavlja vodilni sektor mednarodne storitvene dejavnosti. Športne prireditve ustvarjajo dolgoročne pozitivne in tudi negativne turistične vplive, ki v veliki meri vplivajo na odnose in kvaliteto med deležniki v destinaciji gostiteljici. (Fourie in Santana-Gallego, 2011; Deccio in Baloglu 2002).

V zadnjih letih so strokovnjaki s področja merjenja različnih vplivov športnih prireditev opravili številne raziskave. Ob pregledu domače in tuje literature lahko ugotovimo, da prevladujejo raziskave ekonomskih

vplivov športnih prireditev, ki jim sledijo predvsem v zadnjih letih raziskave družbeno-kulturnih vplivov, manj pa je raziskav okoljskih vplivov, ki jih ustvarijo različne oblike organiziranih športnih prireditev. Trend raziskovanja področja športnega turizma in športnih prireditev postaja merjenje vseh dimenzij trajnostnega razvoja (ekonomskih, družbeno-kulturnih in okoljskih vplivov) z zavedanjem vključevanja vseh sodelujočih deležnikov. V tem primeru gre za celosten koncept razvoja turizma, ki upošteva vse tri dimenzije (ekonomsko, družbeno-kulturno in okoljsko) in je imenovan »model trojnega izida« (*triple bottom line*) (Elkington, 1997). Predhodno se je model razvijal predvsem na področju socialne odgovornosti podjetij, danes pa je razširjen predvsem za raziskovanje različnih učinkov turizma ter priznan tudi s strani Svetovne turistične organizacije (UNWTO, 2004).

12

Getz (2008) na podlagi ugotovljenega opozarja, da so nujno potrebne dodatne raziskave na področju zaznavanja različnih vrst učinkov ob organizaciji športnih prireditev, ki v veliki meri vplivajo na ekonomska, družbeno-kulturna in okoljska (trajnostni koncept) področja raziskovanja vključenih deležnikov. Kljub temu ne moremo z gotovostjo trditi, da bo športna prireditev, organizirana na neki destinaciji in v njeni lokalni skupnosti, imela enake pozitivne ali negativne ekonomske, družbeno-kulturne in okoljske vplive kot na neki drugi destinaciji. Za ugotavljanje tega so potrebne natančne empirične raziskave merjenja vplivov specifičnih primerov športnih prireditev, ki omogočajo primerjavo odnosa med vključenimi deležniki (lokalno prebivalstvo, turisti, turistične organizacije, infrastruktura itd.) do športne prireditve ob zavedanju potrebe merjenja različnih vidikov zaznanih vplivov.

V skladu s strateškim razvojem turizma v Republiki Sloveniji in izpostavljene vloge športnega turizma pri razvoju turizma, se postavlja vprašanje vloge športnega turizma in organizacije športnih prireditev na različnih nivojih vključenosti deležnikov. V Sloveniji se vsako leto organizirajo številne lokalne, regionalne, nacionalne in mednarodne tradicionalne športne prireditve, pomembne z vidika povezovanja športa in turizma. Najbolj prepoznavne, ki privabijo številne obiskovalce in turiste, so FIS Finale svetovnega pokala v smučarskih skokih v Planici, Ljubljanski maraton, tekma Svetovnega pokala v alpskem smučanju za moške Vitranc v Kranjski Gori, Svetovni pokal alpskih smučark v veleslalomu in slalomu Zlata lisica v Mariboru, Maraton Franja in druge. Predvsem zaradi ugotavljanja odnosov različnih deležnikov so potrebne empirične raziskave, ki temeljijo na specifičnih podatkih ter opredeljujejo vplive, ki se sprožijo ob izvedbi športne prireditve za točno določeno okolje. Z razi-

skovanjem tako tudi prispevamo k oblikovanju novih teoretičnih konceptov različnih vplivov športnih prireditev in oblikujemo osnovo za raziskave na daljše obdobje (t. i. ang. longitudinal research).

Slovenija v veliki meri zaradi pomanjkanja ustrezne športne infrastrukture težko konkurira nekaterim bolj razvitim državam na področju organizacije velikih športnih prireditev. Evropsko prvenstvo v rokometu je bilo prvo večje tekmovanje v ekipnih športih, ki ga je leta 2004 Slovenija uspešno organizirala. Organizacija velike športne prireditve je zahtevala tako upoštevanje nacionalnih dejavnikov (športna in ostala infrastruktura, prometne povezave, turistične kapacitete, znanje itd.) kot tudi zavedanje povečanega obsega pri prihodih in nočitvah mednarodnih turistov. Leta 2008 je mednarodna organizacija FISU (*The International University Sports Federation*) objavila, da bo Maribor gostitelj 26. zimske Univerzijade leta 2013. Glede na velikopotezne in smeje infrastrukturne in organizacijske projektne načrte organizatorjev do realizacije zimske Univerzijade v Mariboru nikoli ni prišlo. Razlogi so bili predvsem v slabih analizah pričakovanih rezultatov projekta ter prevelikih finančnih vložkih ob gradnji nove infrastrukture v regijskem okolju organizacije Univerzijade. Slovenija je bila v letu 2002 s Šahovsko Olimpijado na Bledu gostitelj še ene velike športne prireditve. Na Šahovski Olimpijadi je v Ledeni dvorani na Bledu sodelovalo preko 1500 igralcev in igralk šaha. Šahovske Olimpijade se je udeležil in slavil zmago tudi šahovski velemojster iz Rusije Garry Kasparov.

Po skoraj desetih letih smo leta 2013, kljub slabim gospodarskim razmeram, organizirali Evropsko prvenstvo v košarki (v nadaljevanju monografije EuroBasket 2013), ki še danes velja za največjo športno prireditev v zgodovini obstoja države. Hkrati je bil EuroBasket 2013 zaradi dejstva, da leta 2013 niso bile organizirane olimpijske igre niti svetovno nogometno prvenstvo, največja organizirana športna prireditev v Evropi. Seveda je ob tem potrebno zapisati, da so velike mednarodne športne prireditve v Sloveniji klasificirane v Zakonu o športu Republike Slovenije in zajemajo olimpijske igre, Sredozemske igre, Univerzijade, svetovna in evropska prvenstva (tudi mladinska), svetovne pokale, mitinge za veliko nagrado in turnirje (Zakon o športu RS, 1998).

Kljub zavedanju turistične in promocijske pomembnosti organizacije različnih velikih športnih tekmovanj lahko Slovenija svoje prednosti razvija predvsem pri vrhunski organizaciji nekaterih pomembnih tradicionalnih športnih prireditev (t.i. ang. hallmark events). Vrsto let se tako lahko pohvalimo z odlično organizacijo FIS Svetovnega pokala v smučarskih skokih v Planici, obeh tekem FIS-a v Kranjski Gori (Vitranc) in

Mariboru (Zlata lisica) v alpskem smučanju, Svetovnega pokala v biatlonu na Pokljuki, veslaških tekem na Bledu, organizaciji številnih tekaških maratonov med katerimi izpostavljam Ljubljanski maraton, Istrski maraton in Maraton treh src v Radencih. Vse omenjene prireditve imajo tudi značaj turističnih prireditev, saj vsako leto privabijo številne domače in tudi mednarodne tekmovalce ter številne obiskovalce in turiste. Poleg izpostavljenih pomembnejših oz. bolj poznanih tradicionalnih športnih prireditev v Sloveniji organiziramo še vrsto tradicionalnih športnih prireditev, ki so postale stalnica v ponudbi destinacij in predstavljajo velik motiv za udeležbo tako aktivnim udeležencem (teki, kolesarjenje, trail tekme, triatloni itd.) kot tudi spremljevalcem oz. obiskovalcem ekipnih in individualnih športnih tekmovanj. Te predstavljajo osnovo in temelje za organizacijo pomembnih mednarodnih športnih prireditev in so v veliki meri namenjene domačemu oz. slovenskemu obiskovalcu.

14

Ob zavedanju, da se v Sloveniji velike športne prireditve mednarodnega značaja ne organizirajo pogosto, so te lahko odlična spodbuda razvoja športno-prireditvenega turizma v okolju, kjer se odvijajo.

Zaradi zavedanja pomena trajnostne organizacije velikih športnih prireditev je potreben temeljit razmislek in strateški pristop pri prihodnji organizaciji velikih mednarodnih športnih prireditev v Sloveniji. Za doseganje trajnostnih ciljev organizacije velikih športnih prireditev mednarodnega pomena zato potrebujemo analitičen pristop in dolgoročno načrtovanje. Slediti je potrebno ciljem, ki si jih zastavijo nacionalne športne zveze, ki imajo znanje in razpolagajo z analizami na njihovem specifičnem področju delovanja. Državni organi pa morajo ob predstavljenih dolgoročnih načrtih za organizacijo velikih mednarodnih športnih prireditev in predlogih nacionalnih zvez omogočiti razvoj in poskušati zagotavljati sredstva in pogoje za nemoteno delo.

Monografija zajema raziskovanje različnih vplivov velikih športnih prireditev v povezavi s turizmom. Predstavljeni so teoretični, raziskovalni in praktični primeri izbrane velike športne prireditve EuroBasket 2013 v Sloveniji. Usmeritve strateškega razvoja športnega turizma v Sloveniji omogočajo priložnosti organizacije športnih prireditev, ki znotraj segmenta športnega turizma predstavljajo pomemben razvojni dejavnik države. Ob organizaciji je zavedanje po merjenju številnih vplivov različnih vrst športnih prireditev predvsem ključnega pomena za trajnostni razvoj področja izvedbe športnih prireditev v prihodnje. Monografija zato posega na področja turizma, športnega turizma, prireditev in prireditvenega turizma ter predvsem izpostavi pomen raziskovanja različnih vplivov izbrane športne prireditve EuroBasket 2013 v Sloveniji.

Opredelitev in razvoj turizma

Turizem je izjemno kompleksen družbeni, prostorski in ekonomski pojav, ki ga je mogoče obvladovati le z interdisciplinarnim pristopom. Pojavlja se v različnih oblikah in med drugim predstavlja pomembno gospodarsko panogo, ki prinaša številne ekonomske, družbeno-kulturne, okoljske in druge vplive za različne deležnike. Zaradi svoje globalne razsežnosti močno vpliva na mednarodna in nacionalna gospodarstva. Turistični sektor danes predstavlja enega največjih sektorjev na svetu, ki močno vpliva na povečanje izvoza blaga in storitev in pozitivno vpliva na reševanje rastočega problema brezposelnosti ljudi (Bartoluci in Čavlek, 2007). Turizem pozitivno vpliva na naravno, ekonomsko, kulturno in družbeno okolje, hkrati pa lahko zaradi slabega načrtovanja in strateških napak povzroča tudi številne negativne učinke. Kljub potrebi po univerzalni definiciji turizma zaradi njegove kompleksnosti in večplastnosti se mnogi raziskovalci in strokovnjaki ne morejo uskladiti in je določiti. Zaradi velike dinamike, kompleksnosti in sprememb na področju turizma so definicije v veliko primerih kritizirane in odprte za spremembe.

Skozi čas so številni avtorji bolj ali manj uspešno poskušali definirati turizem. Predvsem v osemdesetih letih prejšnjega stoletja se s pojavom novih teoretičnih spoznanj čuti močan vpliv na številne različne opredelitve turizma. Za potrebe tega dela smo, z zavedanjem omejitve konceptualnosti, uporabili tehnično definicijo Svetovne turistične organizacije ter predstavili še nekaj definicij izbranih avtorjev.

Svetovna turistična organizacija definira turizem kot »aktivnost, povezano s potovanjem ali bivanjem oseb izven običajnega življenjskega okolja za manj kot eno leto z razlogom zabave (počitka), poslov in drugih

motivov, ki niso povezani z izvajanjem dejavnosti, ki bi ustvarjale prihodek v tem okolju« (United Nations, 1994, str. 2). Turizem močno vpliva na gospodarstvo, naravno in urbano okolje, na lokalno prebivalstvo in turiste. Zaradi različnih vplivov, številnih multidisciplinarnih proizvodnih in storitvenih dejavnikov ter širokega spektra sodelujočih deležnikov je potreben celosten pristop pri upravljanju, spremljanju in razvoju turizma (UNWTO, 2001). Cviklova in Brezovec (2005) ugotavljata, da je turizem gospodarska panoga, ki nedvomno spada med najbolj razvite panoge na svetu, izhaja pa iz potrebe po sprostitev oziroma obogatitvi posameznika ter potrebe po obnavljanju psihičnih ter fizičnih sposobnosti. Panosso Netto 2005 (v Tribe, 2009, str. 59) opiše turizem kot fenomen, ki je ustvarjen z odhodi in prihodi ljudi iz domačega okolja bivanja, povezan pa je z različnimi razlogi. Turizem danes predpostavlja gostoljubnost, srečevanje in komunikacijo z drugimi osebami in na trgu omogoča podjetjem izvedbo storitev in tehnoloških aktivnosti. Acharia (2005) zato meni, da je turizem proces, ki vpliva na različne vidike družbe in kulture ter zajema tri glavne elemente: turiste, destinacijo in lokalno skupnost. Hkrati omogoča zaznavne in fizične izkušnje ter ustvarja pozitivne in negativne učinke na ekonomsko, politično, okoljsko in družbeno-kulturno okolje. Turizem zato lahko opredelimo kot ekonomski in družbeni fenomen modernega časa, ki ga zaznamujejo aktivnosti in odnosi udeležencev ter zajema številne značilnosti, ki določajo njegov prispevek k razvoju (Sharpley, 2014).

Zaključimo lahko, da turizem v ekonomskem, družbenem in okoljskem pogledu predstavlja pomembno dejavnost ter zaradi svoje interdisciplinarnosti in povezanja z drugimi znanstvenimi disciplinami postaja pomemben predmet raziskovanja.

Vplivi turizma

Turizem v današnjem času predstavlja zelo kompleksen pojav, ki vključuje in povezuje številne interesne skupine in močno vpliva na naravne, kulturne in druge vire. Prav zato lahko turizem številnim svetovnim destinacijam predstavlja pomembno razvojno priložnost. Z ustreznim upravljanjem turizem ponuja številne pozitivne ekonomske, družbeno-kulturne, politične, infrastrukturne in okoljske učinke. Hkrati pa ob neustreznih odločitvah in napakah v razvoju lahko predstavlja nepopravljivo škodo predvsem za lokalne skupnosti in širšo družbo. Razumevanje in sistemsko spremljanje turističnih vplivov igra pomembno vlogo predvsem za vpletene turistične deležnike ter omogoča zagotavljanje trajnosti in dolgoročne uspešnosti turističnega sektorja.

V znanstveni in strokovni literaturi v zadnjih letih opažamo veliko zanimanje za raziskovanje različnih vplivov turizma. Glavni razlog povečanega obsega raziskav so dokazi, da razvoj turizma ne prinaša zgolj pozitivnih rezultatov, ampak lahko tudi negativno vpliva na lokalna okolja (Ko in Stewart, 2002; Lankford in Howard, 1994). Jafari (1986) (v Andereck in Vogt, 2000) pravi, da je raziskovanje turizma v šestdesetih letih prejšnjega stoletja temeljilo predvsem na pozitivnih vidikih različnih vplivov turizma, v sedemdesetih na negativnih in končno v osemdesetih postalo bolj uravnoteženo do pozitivnih in negativnih vplivov turizma. Hkrati številni avtorji ugotavljajo, da je zadnjih trideset let raziskovanje vplivov turizma predvsem omejeno na razvite zahodne države s poudarkom na podeželje in bližino rekreacijskih območij ter različne oblike preživljanja prostega časa (Nunkoo in Gursoy, 2012). Raziskovanje področja Mediterana in Karibskega otočja, kjer je turizem gospodarska osnova in priložnost, pa zaenkrat ostaja dokaj omejeno (Perez in Nadal, 2005; Sharpley, 2014).

Najbolj razširjena področja raziskav vplivov turizma temeljijo na (Andereck, Valentine, Knopf in Vogt, 2005; Gursoy, Jurowski in Uysal, 2002; Gursoy in Rutherford, 2004):

- ekonomskih,
- družbeno-kulturnih in
- okoljskih vplivih.

Kljub številnim opravljenim raziskavam vplivov turizma in potrebi po enotnih modelih in teorijah je rezultate raziskovanja področja zaznanih vplivov turizma težko posploševati. V nadaljevanju smo zato predstavili nekatere relevantne raziskave s področja razvoja turizma različnih destinacij ob merjenju ekonomskih, družbeno-kulturnih in okoljskih vplivov.

Ekonomski vplivi turizma

V številnih primerih je ekonomska dimenzija turizma glavni vzrok pozitivnega odnosa, ki je značilen za sodelujoče deležnike v turizmu. Kljub zapisanemu vključeni deležniki zelo dobro razlikujejo pozitivne in negativne ekonomske vplive turizma, saj ti pomembno vplivajo na kvaliteto življenja lokalne skupnosti, ekonomske kazalnike, investicije in razvoj. Študije so pokazale, da je eden pomembnejših ekonomskih učinkov, ki vpliva tudi na povečanje dohodka, ustvarjanje novih delovnih mest za lokalno prebivalstvo (Andereck in Nyaupane, 2011; Andereck et al., 2005; Andriotis in Vaughan, 2003; Bujosa in Rossello, 2007; Chen, 2000; Di-

edrich in Garcia, 2009; Dyer, Gursoy, Sharma in Carter, 2007; Gursoy et al., 2002). Lokalno prebivalstvo zaradi razvoja turizma uživa povečane pogajalske možnosti ter s tem ustvarja ugodno poslovno okolje destinacije (Lee, Kim in Kang, 2003; McGehee in Andereck, 2004; Bujosa in Rossello, 2007; Chen, 2000; Dyer et al., 2007; Yoon, Gursoy in Chen, 2001). Razvoj turizma s sabo prinaša tudi močnejše lokalno gospodarstvo (Choi in Sirakaya, 2005; Huh in Vogt, 2008) ter gradnjo in obnovo lokalne infrastrukture in ostalih javnih objektov, ki ob ustreznem upravljanju močno vplivajo na dvig kakovosti življenjskih pogojev lokalnega prebivalstva (Andereck in Vogt, 2000; Andereck et al., 2005; Tovar in Lockwood, 2008; Andereck in Nyaupane, 2011). Hkrati se zaradi razvoja turizma povečujejo tudi devizni prilivi ter proračunski prihodki v obliki davkov in prispevkov, ki s tem še dodatno vplivajo na enakomernejši gospodarski razvoj lokalne skupnosti.

18

Seveda pa ob pozitivnih vplivih, ki jih prinaša razvoj turizma, nastajajo tudi številni negativni ekonomski vplivi razvoja turizma, ki vplivajo na življenjske pogoje lokalne skupnosti. Če je ustvarjanje novih delovnih mest zaradi razvoja turizma v lokalnem okolju pozitivni ekonomski dejavnik, potem v številnih turističnih destinacijah predstavlja zaradi svoje sezonske komponente za številne zaposlene v turističnem sektorju velike težave in s tem negativne ekonomske vplive. Brezposelnost oziroma iskanje novih zaposlitvenih možnosti v mesecih nizke turistične sezone predvsem za domačine predstavlja negativne posledice (Bujosa in Rosselló, 2007). Razvoj turizma tudi močno vpliva na povečanje življenjskih stroškov, ki jih zaradi višjih cen blaga in storitev čutijo v lokalnem okolju (Haralambopoulos in Pizam, 1996; Weaver in Lawton, 2001; Frauman in Banks, 2011; Haley, Snaith in Miller, 2005; Jurowski in Gursoy, 2004). Z dvigovanjem življenjskega standarda se dviguje inflacija, ki vpliva na višje cene nepremičnin in zazidljivih zemljišč in s tem onemogoča nakup nepremičnin lokalnemu prebivalstvu (Lundberg, 1990; Deery, Fredline in Jago, 2005; Fredline, 2002). Visoke cene nepremičnin zaradi razvoja turizma so posledično tudi glavni razlog odseljevanja domačinov.

Na podlagi navedenih ugotovitev lahko zaključimo, da lokalna skupnost veliko pričakuje od ekonomskih vplivov, ki jih prinaša razvoj turizma. Ugotovitve tudi dokazujejo pozitiven odnos lokalnega prebivalstva na podlagi koristi in pozitivnih učinkov izboljšanja razmer lokalnega gospodarstva in posledično kvalitete življenja (Jurowski, Uysal in Williams, 1997; Pizam in Pokela, 1985 v Dyer et al., 2007). Potreba po spremljanju odnosa vključenih deležnikov do pozitivnih in negativnih ekonomskih vplivov ob razvoju turizma ostaja pomembna aktivnost predvsem zaradi

številnih sprememb, ki jih prinašajo nove moderne oblike turizma in močan tehnološki razvoj današnje družbe.

Družbeno-kulturni vplivi turizma

Turizem zelo močno vpliva na družbeno-kulturne značilnosti lokalnega prebivalstva. Vplivi se čutijo predvsem v navadah, običajih, družbenem življenju in vrednotah prebivalcev, ki vsakodnevno živijo s turizmom. Turistične destinacije z razvojem turizma omogočajo mnoge medsebojne odnose med lokalnim prebivalstvom in turisti. Tako imenovani družbeno-kulturni vplivi na eni strani prinašajo številne družbene in kulturne koristi, po drugi pa ustvarjajo pritiske, zastoje v prometu in gnečo, povečanje kriminala in tatvin ter ogrožajo kulturno in družbeno identiteto (Almeida, Balbuena in Cortés, 2015).

Ob pregledu literature ugotovimo, da predvsem v zadnjih letih številni avtorji raziskujejo področje razvoja turizma ob merjenju družbeno-kulturnih vplivov. Na podlagi študij razvoja turizma v povezavi z družbeno-kulturnimi vplivi ugotavljamo pozitiven odnos do vrednotenja turističnih storitev lokalne skupnosti, povečane ponudbe medkulturnih aktivnosti, večjega zanimanja za vzdrževanje in ohranjanje zgodovinskih stavb in arheoloških najdišč, večje možnosti za druženje, zabavo in rekreacijo, višje stopnje ponosa in kulturne identitete ter posledično ohranjanja kulturnih vrednot (Andereck, Valentine, Vogt in Knopf, 2007; Diedrich in Garcia, 2008; Gursoy et al., 2002; Huh in Vogt, 2008; Andereck in Vogt, 2000; Andereck et al., 2005; Andereck in Nyaupane, 2011; Chen, 2000; Oviedo - Garcia, Castellanos – Verdugo in Martin - Ruiz, 2008; Yoon et al., 2001). Hkrati razvoj turizma spodbuja izmenjavo med turisti in lokalnimi prebivalci in ob skrbnem načrtovanju omogoča boljšo kvaliteto življenja v lokalni skupnosti (Deery et al., 2012; McGehee in Andereck, 2004; Besculides, Lee in McCormick, 2002; Dyer et al., 2007; Yoon et al., 2001).

Ob številnih pozitivnih družbeno-kulturnih vplivih se lokalne skupnosti zaradi razvoja turizma soočajo tudi s številnimi negativnimi družbenimi vplivi. Najbolj pogosto ugotovljeni v različnih raziskavah so prometni zastoji in težave s parkiranjem (Vodeb in Medarić, 2013; Andereck et al., 2005; Bujosa in Rossello, 2007; Dyer et al., 2007; Mason in Cheyne, 2000; McGehee in Andereck, 2004; Sheldon in Abenoja, 2001), povečano nasilje in prestopništvo (Andereck et al., 2005) ter številne oblike kriminala, prostitucije in kraje (Andereck et al., 2007; Fredline, 2002; Tovar in Lockwood, 2008; Williams in Lawson, 2001; Diedrich in García, 2009; Park in Stokowski, 2009). Področje družbeno-kulturnih vplivov

turizma v zadnjih letih sproža mnoge raziskave z različnimi ugotovitvami. Andereck et al. (2005) in Adriotis (2005) ugotavljajo, da prebivalci ob razvoju turizma občutijo številne negativne družbeno-kulturne vplive. Nekateri drugi avtorji (Besculides et al., 2002; Sirakaya, Teye in Sonmez, 2002) pa v razvoju turizma vidijo številne pozitivne družbeno-kulturne koristi.

Ob uravnoveženem in trajnostno oblikovanem razvoju turizma bodo tudi družbeno-kulturne koristi za vključene deležnike večje in obratno, ob napakah in nepravilnih odločitvah bodo odnosi na področju družbeno-kulturnih vplivov slabši. V luči zavedanja po uravnoveženem razvoju turizma morajo vsi deležniki poskrbeti za korekten odnos, ki prinaša družbeno-kulturne koristi za lokalno okolje.

Okoljski vplivi turizma

Kakovost naravnega okolja je bistvenega pomena za trajnostni razvoj turizma vsake destinacije. Turizem lahko za destinacijo predstavlja razlog zaščite in ohranjanja naravnega okolja ali pa jih s svojimi posegi močno poškoduje in celo trajno uniči. V večini primerov je turizem prisoten v privlačnih, a hkrati zelo okoljsko občutljivih območjih in zato igra pomembno vlogo na pozitiven oziroma negativen odnos lokalnega prebivalstva. Razvoj turizma je zaradi izgradnje osnovne (ceste, letališča, marine) in dodatne (hoteli, trgovine, restavracije, golf igrišča) infrastrukture močno povezan s posegi v naravno okolje in zato vpliva na vključene deležnike (Oviedo et al., 2008). Zaradi pomena varovanja in ohranjanja lokalnega okolja so naporji k trajnostno usmerjenemu razvoju turizma med lokalnimi prebivalci visoko cenjeni (Andereck in Nyaupane, 2011; Andereck et al., 2005), ohranjanje naravnega okolja pa izboljšuje naravno podobo destinacije (Oviedo et al., 2008).

Veliki posegi v okolje ob razvoju turizma za lokalna okolja pomenijo številne negativne posledice. Te se čutijo v povečanem onesnaževanju in večjih količinah različnih odpadkov, nerazumljivih posegih v okolje in posledično preobremenjenosti okolja ob neupoštevanju trajnostnih načel razvoja turizma (Yoon et al., 2001; Andereck et al., 2005; McGehee in Andereck, 2004; Choi in Murray, 2010; Choi in Sirakaya, 2005; Woosnam, Norman in Ying, 2009; Frauman in Banks, 2011). Na podlagi tega številne študije razvoja turizma ugotavljajo negativne vidike in dvome zaradi posegov v okolje (Bujosa in Rosselló, 2007). Kljub temu, da je okoljska komponenta zelo pomemben dejavnik razvoja turizma, na podlagi opravljenih raziskav in kot ugotavljata Liu in Var (1986), so ekonomske koristi za deležnike v številnih primerih pomembnejše kot okoljska škoda.

Raziskave okoljskih vplivov v primerjavi z ekonomskimi in družbeno-kulturnimi vplivi ostajajo manj raziskano področje razvoja turizma, zato bo v prihodnje potrebno več pozornosti nameniti predvsem zmanjševanju negativnih okoljskih vplivov ter na ta način iskati rešitve za trajnosten in odgovoren razvoj turizma. Moderni, v okolje usmerjeni turizem spodbuja zavedanje o trajnostnem razvoju in korektni rabi naravnih virov. Z aktivnim vključevanjem deležnikov hkrati močno vpliva na preprečevanje neupravičenih posegov ter posledično spodbuja zavedanje in pozitiven odnos do razvoja turizma.

Raziskovanje turističnih vplivov

Razvoj turizma za številne svetovne destinacije pomeni priložnost za ekonomski napredek in s tem hitrejši gospodarski razvoj. Po podatkih Svetovne turistične organizacije je leta 2012 že več kot sedemdeset držav na svetu zabeležilo več kot milijon mednarodnih prihodov turistov (Sharpley, 2014; UNWTO, 2014). Povečan turistični promet se čuti predvsem v gospodarsko razvijajočih se državah, kjer postaja upoštevanje odnosa deležnikov ključnega pomena za trajnostni in odgovorni razvoj turizma.

Razumevanje turizma je povezano z interakcijami odnosov in procesov, ki se odvijajo v turističnem sistemu, v katerem sodelujejo različni deležniki. Procesi v turističnem sistemu ustvarjajo različne pozitivne in negativne vplive, ki se jim težko izognemo in so pomembni predvsem za načrtovanje in oblikovanje turizma destinacije (Vodeb, 2014). Z ustreznim strateškim načrtovanjem in upravljanjem turizma lahko povečujemo pozitivne in zmanjšujemo negativne vplive (Uran in Juvan, 2009; Archer, Cooper in Ruhanen, 2005, str. 79 v Vodeb, 2014, str. 106). Bolj kot sami vplivi, ki jih prinaša turizem, so za upravljanje turizma in predvsem trajnostnega razvoja okolja pomembni vzroki in razlogi njihovega nastanka. Dober vir pridobivanja uporabnih informacij o razlogih in vzrokih tako pozitivnih kot tudi negativnih vplivov turizma je lokalno prebivalstvo, ki se z njimi vsakodnevno sooča in živi. V večini primerov je glas lokalnega prebivalstva pri upravljanju turizma preslišan oz. zaznan prepozno. Kot ugotavljajo raziskovalci (Pizam, Uriely in Reichel, 2000 v Vodeb, 2014), so odnosi med turisti in lokalnimi prebivalci ključnega pomena za zadovoljstvo obiskovalcev s celotno turistično destinacijo, zato je ta odnos potrebno opazovati, razvijati in ga upoštevati pri razvoju turizma destinacije.

Danes turizem za številne destinacije in lokalne skupnosti predstavlja pomembno orodje gospodarskega in družbenega razvoja ter z različnimi dejavniki vpliva na kvaliteto življenja. Puczko in Ratz (2000) po-

udarjata, da nepravilen razvoj turizma lahko povzroči povečanje stresa domačinov in prinaša negativne spremembe, ki so vidne v družbeno-kulturnih in fizičnih značilnostih destinacije. Dogan (1989) k temu dodaja, da turizem povzroča spremembe v prepričanjih, navadah, dnevni rutini in družabnem življenju posameznika. Lokalna podpora turizmu je močno povezana s pozitivnimi odnosi vključenih deležnikov in postaja bistvenega pomena za uspešno poslovanje ter dolgoročni trajnostni razvoj turističnega sektorja destinacije (Vargas-Sanchez, Porrás-Bueno in Plaza-Mejía, 2011; Aguiló in Roselló 2005; Sheldon in Abenoja 2001). Lokalna skupnost mora zato prevzeti aktivno vlogo pri načrtovanju in upravljanju lokalne turistične politike ter s svojim sodelovanjem vplivati na podporo razvoja turizma (Simpson in Bretherton, 2009; Dyer et al., 2007). Seveda lokalna skupnost sama nikakor ne more vplivati na razvoj turizma in zato potrebuje sodelovanje vseh deležnikov pri spodbujanju dialoga in skupnega oblikovanja razvoja turizma za skupni cilj povečanja pozitivnih in zmanjšanja negativnih vplivov turizma. Vodebova (2014, str. 108) tako ugotavlja, da »vključevanje akterjev v procesu odločanja pri načrtovanju turizma vpliva na krepitev družbenega kapitala in s tem prispeva h gostoljubnosti, privlačnosti in konkurenčnosti same turistične destinacije«.

Za doseganje pozitivnih odnosov lokalne skupnosti je ob načrtovanju razvoja turizma potrebno spremljati in meriti tako pozitivne kot tudi negativne vplive turizma. Natančen pregled znanstvene literature področja merjenja različnih turističnih vplivov pokaže velik obseg uporabe kvantitativnih pristopov merjenja, ki brez vključevanja kvalitativnih pristopov ne prinašajo učinkovitih rezultatov. Vodebova (2014, str. 106) celo zapiše, »da kvantitativno raziskovanje merjenja različnih turističnih vplivov vodi v slepo ulico in v večini primerov prikaže samo simptome problemov, ne pa tudi globljega vpogleda v razloge in vzroke za nastalo situacijo«. Ista avtorica zato predlaga kombinacijo kvalitativnega in kvantitativnega raziskovanja področja vplivov turizma in s tem oblikovanje podlag za sanacijo ne samo površinskih problemov, ampak tudi njihovih razlogov in vzrokov oz. dolgoročnih rešitev.

Nekatere možne tehnike reševanja problemov z vključevanjem različnih deležnikov, ki potrebujejo ustrezno komunikacijo in sodelovanje različnih deležnikov (Chase, Amsden in Phillips, 2012 v Vodeb, 2014), so: diseminacija informacij, javna srečanja deležnikov, pridobivanje komentarjev, izvedba raziskav z vprašalniki, usposabljanje in tehnična pomoč, izvedba raziskovanja z uporabo fokusnih skupin, delavnice za vključevanje domačinov, delovne skupine ter izvedbe procesov načrtovanja v velikih skupinah z vključevanjem različnih deležnikov. Organizacija in s

tem boljše razumevanje vplivov turizma mora, kot še ugotavlja Vodebova (2014), zaradi številnih izzivov nerazumevanja med različnimi skupinami deležnikov zagotavljati pravičnost in enakopravnost, reševati problematiko med različnimi institucijami, zagotavljati dovolj finančnih sredstev in časa ter predvsem upoštevati kompleksnost merjenja vplivov s strani odgovornih upravljavcev turizma v destinaciji. Takšni ukrepi morajo delovati usklajeno in v skladu s trajnostnim razvojem turizma ter usmerjeno v dolgoročne rešitve za vse deležnike (Uran in Juvan, 2009).

Sodobni trendi in trajnostni razvoj turizma

Svetovni globalni trendi na področju turizma zaradi številnih sprememb življenjskega sloga posameznikov in s tem posledično drugačnih potovalnih navad turistov doživljajo nove smernice v razvoju turizma. Impresivne številke domačih (5 milijard) in prvič v zgodovini presežena 1 milijarda mednarodnih potovanj turistov v letu 2012, 9-odstotni turistični prispevek v svetovni BDP, vsaka enajsta oseba na svetu zaposlena v turizmu ter več kot bilijon dolarjev vreden gospodarski sektor uvrščajo turizem med pomembne svetovne sektorje (World Travel & Tourism Council, 2014). Hitra rast turizma je predvsem zaznamovana z razvojem in novostmi ter posledično nižjimi stroški letalskih prevozov, tehnološkim napredkom celotne družbe, večjo dostopnostjo turističnih potovanj srednjemu razredu prebivalstva v razvijajočih se državah in državah v gospodarskem vzponu ter vplivom povečane turistične globalizacije (UNWTO, 2014). Trendi in novosti v turizmu se opazijo tudi pri povečani uporabi mobilnih naprav pri rezervaciji turističnih storitev. V letu 2013 je tako globalna spletna prodaja potovanj predstavljala že 27 % celotne prodaje potovanj in znašala zavidljivih 590 milijard dolarjev. Po nekaterih podatkih bo do leta 2018 že 35 % uporabnikov svoje turistične storitve rezerviralo preko mobilnih aplikacij (WTM Global Trends Report, 2014).

Vedno bolj prisotna so potovanja, ki vsebujejo komponente avtentičnosti in druženja z lokalnimi prebivalci. Moderni turisti si želijo stika z lokalnim okoljem in domačini ter edinstvene izkušnje v času potovanja. Kolesarstvo in ostale oblike aktivnega turizma postajajo pomemben dejavnik preživljanja prostega časa med potovanjem in zaradi dostopnosti ter množičnosti pridobivajo na popularnosti. Poleg organiziranih športnih prireditev, ki se jih udeležujemo kot obiskovalci in navijači, so v porastu športne prireditve z aktivno udeležbo. Po nekaterih podatkih aktivna kolesarska potovanja v ZDA za turistične ponudnike te oblike preživljanja prostega časa postajajo donosen posel. Če je včasih igranje golfa v ZDA pomenilo glavni šport za populacijo premožnih moških sred-

njih let, danes to postaja kolesarstvo (WTM, 2014). Pomembna skupina turističnega gospodarstva zaradi dejavnika globalnega staranja prebivalstva postajajo seniorji, ki trenutno predstavljajo že 1,5 milijarde celotnega prebivalstva in zato predstavljajo veliko priložnost pri oblikovanju turističnih proizvodov aktivnega staranja (UNWTO, 2014).

Hitra rast razvoja turizma je podprta z impresivnimi številkami in prav zato potrebuje odgovorno in skrbno ravnanje pri rabi turističnih resursov. Novodobni turisti si želijo več vključevanja in komunikacije z lokalnim prebivalstvom, ustvarjalnosti in predvsem pristnih izkušenj, ki jih lahko ponudi le trajnostno naravnani turizem. Ocene (UNWTO, 2014) v poročilu *Tourism Towards 2030* so, da bodo do leta 2030 mednarodna potovanja dosegla 1,8 milijarde mednarodnih turistov. Že danes pa se nekatere turistično močno razvite destinacije (Barcelona, Rim, London, Benetke itd.) soočajo s težavami prevelikega števila prihodov turistov. Statistične napovedi mednarodnih potovanj turistov, gospodarska rast, ustvarjanje novih delovnih mest ter številne razvojne priložnosti turističnega sektorja vsem deležnikom nalagajo veliko odgovornost in izzive za trajnostni razvoj. Turizem omogoča zadovoljevanje ekonomskih in družbeno-kulturnih potreb posameznika z nujnim ohranjanjem okolja in biodiverzitete.

Prihodnost turističnega gospodarstva je tako zelo odvisna od ohranjanja kulturnih in naravnih resursov ter trajnostnega razvoja turističnih destinacij, ki bodo nudile primerno okolje za interakcijo med gostitelji in turisti. Svetovno gledano trajnostni turizem pridobiva na pomenu. Povpraševanje po trajnostno naravnanih proizvodih narašča, hkrati pa je ponudba ob podpori nacionalnih okoljskih politik vedno bolj usmerjena v tako imenovane zelene programe. Moderni turizem bo samo z načeli trajnostnega razvoja lahko ostal eden najhitreje rastočih gospodarskih sektorjev in v prihodnje še okrepi svoj položaj v svetovnem gospodarstvu.

Nadaljevanje monografije bo ponudilo razmišljanja o športnem turizmu, ki se zaradi novih trendov sooča s številnimi spremembami in hitrim razvojem. Trendi na področju športnega turizma, ki so bili predstavljeni v letu 2014 na »Sport Tourism European Summit«, se čutijo v večjem povezovanju javnega in zasebnega sektorja, inovativnih in kreativnih rešitvah pri organizaciji športnih prireditev, zavedanju po gradnji večnamenske športne infrastrukture, ki lahko poleg športnih prireditev gosti še vrsto drugih poslovnih in zabavnih prireditev ter obiskovalcem nudi izboljšano doživetje, vključevanju lokalnih prostovoljcev oz. tako imenovanih ambasadorjev športnih prireditev, zavedanju po prikazu lokalnih kulturnih posebnosti in večjem vključevanju lokalne skupnosti,

neposrednem vključevanju in povezovanju centralnih in lokalnih vlad pri odločanju in organizaciji različnih proizvodov športnega turizma, večjem investiranju novih neveljavljenih destinacij na področju športne infrastrukture za izvedbo športnih prireditev, zavedanju po uporabi novih digitalnih medijev in vključevanju udeležencev k aktivnemu sodelovanju pri promociji športnega turizma v času izvedbe športnih prireditev ter predvsem posebni pozornosti pri ustvarjanju trajnostne zapuščine ob organizaciji športnih prireditev in oblikovanju s športom povezanih turističnih doživetij (Sport Tourism European Summit, 2014).

Šport in turizem

Beseda šport (sport) je izpeljanka besede disport in pomeni preusmeriti sebe (Hudson, 2003). Izvorno sporočilo besede šport je tako preusmerjanje pozornosti od vsakodnevnih pritiskov in skrbi posameznika (Edwards, 1973 v Hudson, 2003). Šport se preučuje pod znanostjo kineziologije in ga je težko natančno definirati. Kineziologija je veda o gibanju človeka, šport pa danes predstavlja še veliko več kot le gibanje. Šport ljudem predstavlja druženje, sprostitev in tekmovanje, hkrati pa je lahko zaradi svoje popularnosti tudi dober posel in vir zaslužka za posameznike in organizacije.

Coakley (2008) šport opredeli kot institucionalizirano, konkurenčno aktivnost, ki vključuje fizične napore ali uporabo dokaj zahtevnih fizičnih znanj, kjer so udeleženci motivirani z zunanjimi in notranjimi nagradami. Definicija je sestavljena iz štirih delov (Coakley, 2008):

- šport je fizična aktivnost;
- šport je tekmovalna dejavnost (profesionalne in rekreativne narave);
- šport ima določena pravila (trend gre v smeri neformalnih pravil novodobnih športov posameznikov, npr. rolkanje, »kite« surfanje, frizbi idr.);
- šport kot motiv za zunanje (materialne nagrade) in notranje (izživ) nagrajevanje.

Definicija European Sports Charter 1 (1992, člen 2), ki jo uporabljamo v Sloveniji za potrebe definiranja športa, pomeni »vse oblike telesne dejavnosti, katerih namen je s pomočjo občasne ali redne udeležbe vzdr-

ževati ali izboljšati telesno pripravljenost in duševno počutje, ustvarjati družbene odnose ali pridobivati rezultate na tekmovanjih vseh stopenj».

Šport tako tekmovalne kot tudi rekreativne narave lahko zaradi njegove popularnosti in privlačnosti opredelimo kot največji družbeni fenomen, ki za posameznika pomeni gibanje oziroma telesno dejavnost. Že od nekdaj je šport pomembna dejavnost družbe, ki izraža njeno dinamiko in kulturo ter bogati kakovost življenja posameznika (Nacionalni program športa v Republiki Sloveniji, 2002, 2014). Coakley (2008) ugotavlja, da je šport dejavnost, ki posameznikom služi za oblikovanje in vzdrževanje standarda družbenega sloja. Posledično šport zaradi odrekanja časa namenjenega počitku in drugim aktivnostim predstavlja velik del posameznikovih interesov in dejavnosti.

28

Športna dejavnost ne predstavlja samo fizične aktivnosti in pozitivnega vpliva na zdravje posameznika, ampak igra tudi pomembno vlogo za lokalno, nacionalno in svetovno gospodarstvo. S 4,5 milijona zaposlenih oseb v sektorju športa in prispevkom 294 milijard evrov (EUR) na bruto dodano vrednost ključno pripeva k rasti evropskega gospodarstva (European Commission, 2014). V svoji široki opredelitvi je športni sektor motor rasti evropskega gospodarstva, ki ustvarja dodano vrednost in odpira nova delovna mesta v predelovalnem in storitvenem sektorju, hkrati pa spodbuja razvoj in inovativnost. Poleg doprinosov gospodarstvu po nekaterih podatkih šport oz. športna tekmovanja letno dodatno ustvarijo 12 do 15 milijonov potovanj turistov z glavnim motivom obiska športnih prireditev. Pričakovana stopnja rasti tržne niše obiska športnih prireditev znaša 6 % letno v naslednjih nekaj letih. Posredni učinek organizacije športnih prireditev v številnih turističnih destinacijah predstavlja razvoj športno-rekreativne infrastrukture in športno-turističnih proizvodov ter posledično vpliva na ustvarjanje večjega turističnega prometa (European Commission, 2014).

Ocene o vrednosti globalnega športnega sektorja, ki postaja ena največjih in najhitreje rastočih sektorjev na svetu (športna infrastruktura, športne zveze, športne ekipe, športne lige, športna oprema, licenčni izdelki in predvsem organizacija športnih prireditev), se giblje od 350 do 450 milijard dolarjev (Zygband, Collignon, Sultan, Santander in Valensi, 2011, str. 1; Dehnavi, Amiri, DehKordi in Heidary, 2012). Davies in Wilimint (2008, str. 222) celo trdita, da je šport najhitreje rastoč segment turističnega sektorja. Pomembno vlogo predvsem igrajo s športom povezane velike športne prireditve (olimpijske igre, svetovna in evropska prvenstva v ekipnih športih), ki ob organizaciji pritegnejo globalno občinstvo, oblikujejo svetovne turistične vzorce ter ustvarjajo trajno zapuščino

državi in predvsem destinaciji gostiteljici (Fourie in Santana - Gallego, 2011, str. 1365). Profesionalizacija športa z organiziranimi športnimi tekmovanji lahko oblikuje turistično ponudbo destinacije in ključno vpliva na turistični promet. Hkrati močno vpliva tudi na oblikovanje podobe in kulture destinacije (Hinch in Higham, 2001).

Šport in turizem imata poleg gospodarskega pomena tudi pomembne družbene vplive in interese, ki so vidni v večjem razumevanju različnih kultur, življenjskih slogov, tradicij, v spodbujanju miru in dobrih odnosov med narodi, motivaciji in navdihu za mladino ter ustvarjanju zabave in dobre volje za ogromne množice ljudi (UNWTO, 2004). Povezovanje športa in zabave na podlagi potreb številnih uporabnikov modernih športnih storitev in udeležencev športnih prireditev je razlog za sodoben izraz oz. izpeljanko besed šport (sport) in zabava (entertainment) imenovan »sportainment«. Izraz »sportainment«, ki ga je težko posloveniti, je tako skupni rezultat ločenih realnosti, ki v prvotni obliki nista več zadovoljevali pričakovanj uporabnikov športnih storitev (Goldman in Johns, 2009).

Šport predstavlja pomembno dejavnost turističnega sektorja, turizem in potovanja pa sta temeljno povezana s številnimi oblikami športa (Hinch in Higham, 2011). Bartoluci (2007) na podlagi opravljenih raziskav na področju športa in turizma ugotavlja, da je šport pomemben faktor razvoja sodobnega turizma, del »trendovskih« počitnic posameznika in ključen generator dodatnih ekonomskih vrednosti v turizmu. Zaradi močne vloge športa v času potovanja in počitnic lahko v določeni literaturi celo zasledimo izraz »Sportcations« oz. slovensko »športčitnice«, izpeljanko iz besed sport (šport) in vacation (počitnice), ki predstavlja močan vpliv športnih aktivnosti v času počitnic oz. potovanja posameznika.

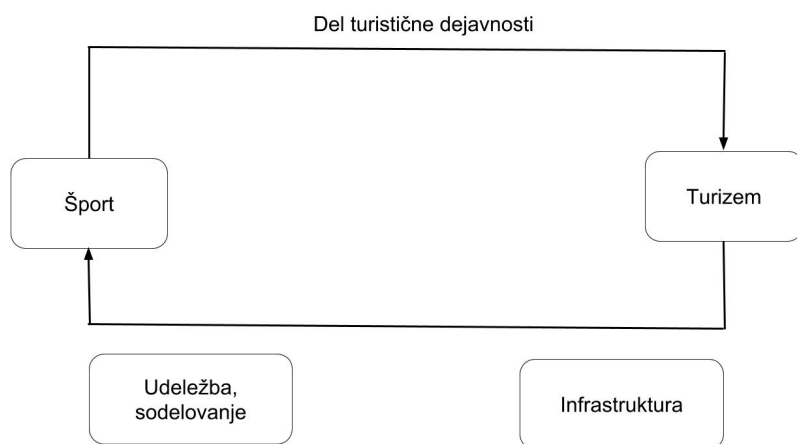
Hiter razvoj športnega in turističnega sektorja kot globalnih družbenih pojavov je obema omogočil status močnega akterja globalnega gospodarstva (Hinch in Higham, 2004). Želja ljudi po potovanju z namenom aktivnega preživljanja prostega časa in sodelovanja v športu ter obiskovanja in aktivni udeležbi različnih športnih prireditev in ostalih tekmovanj obstaja že od antičnih olimpijskih iger. Že stoletja je tako šport glavni motiv turistov za številna potovanja. Ni torej presenečenje, da je ena izmed pomembnih oblik turizma tudi športni turizem. Ta postaja eden največjih in najhitreje rastočih segmentov turističnega sektorja in zaradi svojih vplivov močno prispeva k doseganju omembe vrednih statistik na področju potrošnje in števila turistov v svetovnem merilu.

V naslednjem podpoglavju bomo podrobneje opredelili vrsto turizma imenovano športni turizem.

Opredelitev športnega turizma

Športni turizem zaradi svoje narave in vpletenosti na področja okolja, družbe, kulture in gospodarstva in omogočanja številnih razvojnih priložnosti postaja vedno bolj pomemben dejavnik oblikovanja turizma številnih turističnih destinacij (Standeven in De Knop, 1999, str. 12, glej Shemo 1). V Nacionalnem programu športa v Republiki Sloveniji (2014) je športni turizem opredeljen kot »turizem za povpraševalce, ki imajo posebno zanimanje za turistične destinacije, kjer so lahko športno dejavni ali pa je šport zanje glavni motiv potovanja« (Resolucija o Nacionalnem programu športa v Republiki Sloveniji, 2014 - 2023, str. 48). V povezavi z drugimi vrstami turizma je športni turizem gonilna sila za gospodarski razvoj urbanih območij, ki z vključevanjem različnih deležnikov vpliva tudi na trajnostni razvoj turističnih destinacij.

30

Slika 1: Osnovni model športnega turizma

Vir: Standeven in De Knop, 1999, str. 5 v Šlak Valec, 2008, str. 46

V zadnjem desetletju je turistična dejavnost dosegla velik preskok v zavedanju o razvoju športnega turizma kot obliki turizma. Sodobni trendi preživljanja prostega časa snovalcem strategij razvoja turizma narekujejo nujnost povezovanja športa in turizma ter omogočajo oblikovanje kvalitetne ponudbe športnega turizma številnim turističnim destinacijam po svetu.

Različne oblike športnega udejstvovanja sodobnim turistom pomenijo (Weed in Bull, 2009; Fredline, 2005; Hinch in Higham, 2001, str. 56; Gibson, 2003, str. 355; Gibson, Attle in Yiannakis, 1998, str. 49; Gammon in Robinson, 1997; Gammon in Kurtzman, 2002):

- pomemben potovalni motiv,
- ponudnikom turističnih proizvodov namig po tesnejšem povezovanju športa in turizma,
- lokalnemu prebivalstvu pa možnost vključevanja na številnih področjih družbeno-kulturnega in ekonomskega udejstvovanja.

Po nekaterih ocenah ima športni turizem približno 10-odstotni tržni delež v celotnem svetovnem turističnem prometu oziroma znašajo prihodki od športnega turizma okoli 600 milijard dolarjev (World Sport Destination Expo, 2010).

Široko zasnovana definicija športnega turizma zajema potovanje oseb iz primarnega kraja bivanja z namenom sodelovanja v športni aktivnosti (rekreacijsko ali tekmovalno), obiska ali udeležbe športne prireditve (rekreativno ali profesionalno športno tekmovanje) in obiska športno-turistične atrakcije, ki predstavlja s športom povezano zapuščino (Gibson et al., 1998, str. 53).

Šport in turizem sta pomembna dejavnika, ki lahko ob sodelovanju in nujnem povezovanju pomembno prispevata k hitrejšemu vključevanju in uveljavljanju Slovenije kot pomembne turistične destinacije svetovnega turizma. Turizem je povezovalna storitvena dejavnost, ki trži javno dobro in Slovenija na tem področju ponuja številne naravne lepote, ki so podlaga za prihod turistov z željo aktivnega preživljanja prostega časa. S sloganom Zelena. Aktivna. Zdrava., ki predstavlja pomemben dejavnik v Strategiji razvoja slovenskega turizma za obdobje 2012–2016 se Slovenija pozicionira kot država športnega turizma. Poleg naravnih lepote, ki jih lahko ponudi turistom, je Slovenija država, ki vsakoletno organizira številne svetovno znane in pomembne športne prireditve, ki predstavljajo dodaten motiv za prihode številnih turistov in omogočajo dodatno promocijo države.

Slak Valekova (2010, str. 153 v Berčič, Sila, Slak Valek in Pintar, 2010) kritično ugotavlja, da so raziskave na področju športnega turizma v Sloveniji manj razširjene v primerjavi z ostalim svetom. V slovenskem prostoru tako lahko zasledimo opravljene empirične raziskave, ki segajo v leta 1999/2000 in 2003/2004 in so merile zadovoljstvo tujih in domačih gostov ob preživljanju oddiha v slovenskih zimskošportnih središčih, in raziskavo Slak Valekove iz leta 2008, ko je ta ugotavljala lastnosti slovenskega športnega turista s pomočjo podatkov Statističnega urada RS (SURS). Poleg omenjenih so bile opravljene še tržne raziskave Slovenske turistične organizacije (STO) na področju aktivnega športnega turizma (pohodniki, kolesarji in golfisti). Ob ideji organizacije zimskih olimpijskih iger leta 2018 v sodelovanju z Italijo in Avstrijo je bila opravljena tudi raziskava z naslovom Ocena narodnogospodarskih učinkov projekta ZOI Bled

2018 (Mihalič, Šlander, Rebec in Slak, 2011). Novejših raziskav s področja športnega turizma v Sloveniji, razen nedavno izdelanega osnutka dokumenta javne agencije SPIRIT – Sektor za turizem, z naslovom: Analiza športnega turizma v Sloveniji (Uran Maravič, Bednarik, Pišot, Sedmak, Lesjak in Rameša, 2015), ki celostno predstavi področje športnega turizma in inventarizacije športne infrastrukture v Sloveniji, ne zasledimo. Ta dokument tako predstavlja osnovo za potrebno pripravo Strategije razvoja športnega turizma v Sloveniji. Ob natančnem pregledu še ugotovimo, da so bile raziskave v Sloveniji opravljene predvsem na področju motivov domačih in tujih športnih turistov z uporabljenimi podatki SURS-a.

Definicije in vrste športnega turizma

32

Številni avtorji, ki raziskujejo področje športa in turizma (Gibson, 2002; Gibson, 2006; Weed, 2008; Hinch in Higham, 2001; Glyptis, 1991; Kim, Kim in Ritchie, 2008; Kurtzman in Zauhar, 1995; Gammon in Robinson, 2003; Ritchie in Adair, 2004; Weed, 2009), se trudijo poiskati enotno definicijo športnega turizma. Berčič et al. (2010, str. 35) zapišejo, da sta »šport in turizem v svojem generičnem bistvu zasnovana na neekonomskih motivih, kjer udeleženci ob urejeni materialni osnovi predvsem trošijo svoja sredstva za zadovoljevanje zdravstvenih, prostočasnih, družbenih in kulturnih potreb«. Avtorji hkrati ugotavljajo, da sta prav šport in turizem dejavnika, ki lahko ob sodelovanju in nujnem povezovanju pomembno prispevata k hitrejšemu vključevanju in uveljavljanju Slovenije kot pomembne turistične destinacije (Berčič et al., 2010). Pomen svetovnega športnega sektorja prireditev v turizmu postaja vse bolj pomembna komponenta razvoja turističnih destinacij. Vsaka oblika organiziranega športa ustvarja možnost za načrtovanje športnih prireditev, ki iz lokalnih lahko postanejo mednarodno pomembne (velika športna tekmovanja) in s tem odločilen dejavnik privlačnosti za prihode turistov (Getz, 2012).

Standeven in DeKnop (1999, str. 12) športni turizem vidita kot različne oblike aktivne in pasivne vključenosti v športne aktivnosti izven domačega (delovnega) okolja, v katerih posameznik sodeluje naključno ali na organiziran način iz nekomercialnih ali poslovnih razlogov.

Gibsonova (1998, str. 49) na podlagi svoje raziskave predlaga definicijo športnega turizma, ki ga deli na tri vrste športnega turizma povezane z vedenjem ljudi:

- aktivni športni turizem (aktivna udeležba v športu),
- prireditveni športni turizem (spremljanje športnih prireditev),

- nostalgični športni turizem (obiski namenjeni spoštovanju za-puščine športa).

Weed in Bull (2004, str. 123) te oblike delita na pet različnih tipov športnega turizma:

- pasivni športni turizem (motiv potovanja in destinacije ni nujno odvisen od športa, ampak od drugih dejavnikov),
- aktivni športni turizem (motiv potovanja je pogojen z aktivno športno udeležbo posameznika, npr. smučanje, tenis in tek),
- športni turizem kot trening (priprave profesionalnih in amaterskih ekip in razni športni kampi za učenje športnih aktivnosti),
- elitni športni turizem (motiv potovanja je aktivna udeležba na golf tekmovanjih, jadranju ali udeležba elitnih športnih tekmo-vanj, kot npr. Formula 1),
- prireditveni športni turizem (motiv je obisk športne prireditve lokalne ali globalne razsežnosti).

Avtorja za razliko od Gibsonove (1998, 2002) ugotavljata, da je nostalgija v športnem turizmu prej motiv kot tip športnega turizma, ki lahko motivira tako pasivne kot tudi aktivne turiste. Poleg tega Weed in Bull (2004) znotraj svojega koncepta izpostavita nekoliko drugačno definicijo udeležencev prireditvenega športnega turizma in jih označita kot udeležence, ki se ob spremljanju športne prireditve poistovetijo s tekmovalci (ang. 'vicarious' participation). Avtorja (Weed in Bull, 2004 v Weed, 2009, str. 618) še ugotavljata, da lahko na športni prireditvi sodelujejo poleg pasivnih udeležencev tudi športno aktivni turisti udeleženci, npr. rekreativni tekmovalci na organiziranem maratonu ali kolesarskem tekmovanju, ki predvsem zaradi velikega števila organiziranih rekreativnih športnih prireditev postajajo pomemben segment raziskovanja športno-prireditvenega turizma.

Gammon in Ramshaw (2012) delita športni turizem na dve vrsti:

- mehka definicija športnega turizma: športni turist potuje zaradi prostočasnih ali rekreativnih razlogov (npr. pohodništvo ali kajak);
- trda definicija športnega turizma: udeleženci športnih tekmovanj (npr. Svetovno prvenstvo v nogometu, Formula 1, olimpijske igre idr.).

Po mnenju avtorjev ima spekter dodatnih športno-turističnih proizvodov (športni muzeji, dvorane slavnih, podelitve priznanj, tematski dogodki za nekdanje ali aktivne športnike) prav tako velik potencial v športnem turizmu.

Športni turizem prav tako zajema profesionalni šport, ki obsega potovanja športnikov in njihovih spremljevalcev in postaja pomemben segment poslovno športnega turizma (Mihalič in Gartner, 2003). Za poslovni športni turizem v obliki priprav profesionalnih športnikov je predvsem potrebna ustrezna športna infrastruktura in znanje na področju vrhunskega športa.

34

Športni turizem je torej vrsta turizma, ki je primarno ali prevladujoče povezan s športom. Vključuje potovanja, kjer se posameznik začasno oddalji iz svojega običajnega okolja z motivom:

- aktivne udeležbe v športu,
- gledanja oz. spremljanja športne prireditve ali aktivne udeležbe na športnem tekmovanju,
- obiska športno-turističnih znamenitosti ali
- športne priprave in športni kampi.

Športni turist je:

- tisti obiskovalec, ki v destinaciji prespi vsaj eno noč in
- katerega primarni in/ali prevladujoči motiv prihoda na destinacijo je šport (športna aktivnost, ogled športne prireditve, ogled športnih znamenitosti, športne priprave in tekmovanja).

Zaključimo lahko, da sta tako šport kot turizem kompleksna, vendar nepogrešljiva dejavnika moderne družbe. Zaradi tega je njuna smiselna povezava nujno potrebna, hiter razvoj športnega turizma pa je glede na potovalne trende nekaj povsem samoumevnega.

Nadaljevanje monografije bo ponudilo predstavitev pomena prireditvenega sektorja za turizem, izpostavilo pomen in različne vplive športnih prireditev.

Prireditve in turizem

Prireditve v današnjem času uporabe modernih tehnologij ter ob hitrem življenjskem tempu ljudi pomenijo pomemben dejavnik za druženje in interakcijo. So ena izmed najzanimivejših in najhitreje rastočih oblik sprostitve in predstavljajo ekonomsko in turistično orientiran fenomen (Getz, 1997). Hkrati igrajo pomembno vlogo za turistični sektor in v turističnem sistemu (Leiper, 1990) predstavljajo pomemben potovalni motiv za številne turiste ter vplivajo na trženjsko in razvojno komponento turističnih destinacij (Getz in Page, 2015). Različne oblike svetovno znanih sejmov, športnih prireditev in festivalov močno vplivajo na turistični sektor in za mnoge svetovne destinacije predstavljajo stalnico v turistični ponudbi. Organizirane prireditve tako s svojo promocijsko in marketinško močjo za turistične destinacije pomenijo tudi globalno konkurenčno prednost in močno vplivajo na potrošnjo obiskovalcev. Trajnostno naravnana organizacija prireditev v lokalnih okoljih generira pozitivne učinke in igra pomembno vlogo pri oblikovanju in razvoju kulture, umetnosti, urbane prenove, izobraževanja in turizma (Bowdin et al., 2011).

V preteklosti je organizacija prireditev bila predvsem v domeni navdušencev in prostovoljcev. Sikoškova, Bavec in Manzin (2010) na podlagi nekaterih avtorjev, ki so raziskovali področje prireditev (Goldblatt 1997; McDonnell, Allen in O'Toole, 1999), ugotavljajo, da devetdeseta leta prejšnjega stoletja predstavljajo nekakšen razcvet prireditvenega sektorja. Ta je takrat v svojih začetkih predstavljala pomembno poslovno dejavnost in povezovala področja politike, športa, kulture in gospodarstva (Sikošek, Bavec in Manzin, 2010). Danes se prireditve organizirajo s točno določenim razlogom in predstavljajo pomemben gospodarski sektor ter

lahko za turistične destinacije predstavljajo neke vrste turistične atrakcije in razloge za povečan turistični obisk. Z organizacijo prireditev se danes ukvarjajo strokovnjaki s področja prireditvene stroke in podjetniki, ki z izvedbo različnih vrst prireditev ustvarjajo velike zasluge.

Prireditve v turistični ponudbi destinacije igrajo osrednjo vlogo. Zaradi njih se v destinacijah spreminja nastanitvena in druga infrastruktura, prilagajajo se prometni režimi in oblikujejo se druge turistične zanimivosti. Za destinacije organizacija prireditev pomeni širitev turističnega potenciala in odmik od ponudbe zgolj osnovnega prostočasnega turizma (Getz in Page, 2015). Prireditveni sektor tako za številne destinacije predstavlja podaljšanje turistične sezone in s tem vpliva na trajnostni razvoj. Svetovni prireditveni sektor skozi različna obdobja ne generira zgolj velikega števila udeležencev prireditev, ampak tudi močno vpliva na ekonomsko in družbeno (socialno) blaginjo lokalnega okolja (Jago in Shaw, 1998).

38

Pomen in raziskovanje prireditev v turizmu

Prireditve za udeležence pomeni edinstveno in neponovljivo doživetje. Jago in Shawn (1998) prireditve definirata kot poseben dogodek, ki se zgodi v določenem časovnem okvirju in udeležencem omogoča priložnosti za druženje. Hkrati avtorja zapišeta, da je za turistične prireditve značilnih sedem elementov: močna sposobnost privabiti turiste, sposobnost spodbujanja lokalnega razvoja, omejeno trajanje, redkost organizacije, ustvarjanje zavedanja lokalnih prebivalcev in boljše podobe destinacije,

ponudba družabne izkušnje ter izrednost in nenavadnost (Jago in Shawn, 1998). Getz (2008, str. 404) prireditve opisuje kot edinstven, omembe vreden pojav različnih vrst, oblik in velikosti v določenem času in prostoru, ki v turističnem sektorju velja za najhitreje rastoče področje raziskovanja. Prireditve so, kot jih opisuje Goldblatt (2007), ekskluzivna praznovanja, ki se zgodijo v določenem prostoru, času in trenutku ter izpolnijo posebne potrebe udeležencev. Ob ustrezni organizaciji imajo ekonomske in družbene koristi in udeležencem pomenijo začasno edinstveno in prijetno izkušnjo.

Slovar slovenskega knjižnega jezika pojem prireditve opredeli z besedami: »prireditve -tve 1. javni dogodek, zlasti kulturni, športni, zabavni: udeležiti se prireditve; odpovedati prireditve; nastopiti na prireditvi; dobrodelna prireditve; družabna prireditve; kulturna, pevska, športna prireditve; obisk prireditve; program prireditve; vstopnice za prireditve; knjižni sejmi in druge prireditve« (SSKJ, 2008).

Prireditve lahko predstavljajo praznovanje trenutnih ali zgodovinskih dejstev v krajših časovnih obdobjih, ki vsebujejo zanimive in privlačne aktivnosti in so organizirane na točno določenem prostoru. Različne študije (Getz, 2007; Kim in Petrick, 2005; Presbury in Edwards, 2005), ki govorijo o pomenu prireditve za razvoj turizma na destinaciji, izpostavijo naslednje med seboj povezane razloge organizacije prireditve:

- privabijo turiste in ustvarjajo ekonomske koristi,
- vplivajo na razvoj infrastrukture in turističnih storitev ter
- ustvarjajo oz. krepijo blagovne znamke destinacije.

Povečano vključevanje prireditve v turistično ponudbo je oblikovalo izraz prireditveni turizem, ki se je šele pred nekaj desetletji uveljavil na področju turističnega sektorja in zaradi hitrega razvoja postal pomembno raziskovalno področje (Getz, 2008). Leta 1987 so v poročilu, ki ga je pripravil The New Zealand Tourist and Publicity Department, zapisali: »Prireditveni turizem je pomemben in hitro rastoč segment mednarodnega turizma« (New Zealand Tourist and Publicity Department, 1987, št. 38).

Dve leti kasneje, leta 1989, je Donald Getz oblikoval okvir za načrtovanje prireditvenega turizma (Getz, 1989). Ta velja za prelomnico priznavanja izraza prireditvenega turizma, ki se uporablja še danes. Njegove glavne značilnosti so (Getz in Page, 2015):

- privabljanje številnih turistov (sponzorje in medije), ki obišejo destinacijo zaradi organizacije različnih prireditve,
- vpliv na povečano potrošnjo turistov in posledično ustvarjanje ekonomske koristi,

- vpliv na težave sezonskega povpraševanja (organizacija v času nizke sezone),
- ustvarjanje geografske širitve turizma ter vpliv na gospodarski in urbani razvoj,
- povezanost med prireditvami (portfelj prireditev) in posledični vpliv na pozitivne učinke v destinaciji ter prisotnost različnih ciljnih segmentov turistov,
- vpliv na pozitivno podobo destinacije in ustvarjanje možnosti za nove oz. že obstoječe blagovne znamke,
- orodje trženja destinacij (mest) in ob trajnostni organizaciji prispeva k večji kakovosti življenja,
- »animator« mest, turističnih naselij, parkov, mestnih trgov itd. in močno vpliva na ponovni obisk turistov,
- katalizator za druge oblike razvoja (mestna središča, krepitve povezanosti lokalnih skupnosti, prostovoljstva in podobe destinacije) in ustvarja trajno zapuščino.

40

Raziskovanje področja prireditvenega turizma je ob organizaciji številnih prireditev doživelo svoj razcvet v drugi polovici dvajsetega stoletja. Prve raziskave prireditvenega turizma segajo v leto 1970 in danes predstavljajo pomemben segment raziskovanja turizma (Getz in Page, 2015). Če so v sedemdesetih letih prejšnjega stoletja raziskave prireditvenega turizma bile skoncentrirane na geografsko omejenem področju (Nova Zelandija, Avstralija, Kanada, ZDA in Velika Britanija), so danes zaradi globalne razsežnosti področja geografsko prisotne po celem svetu. Prvotno omejeno raziskovanje prireditvenega turizma se je tako iz zahodnih držav geografsko razširilo in postalo mednarodno zanimivo.

Razloge za povečano raziskovanje lahko poiščemo v organizaciji številnih prireditev ter posledično povečanem številu raziskovalcev, ki pokrivajo področje prireditvenega turizma. Kim, Boo in Kim (2013) tako ugotavljajo, da je bilo med leti 1980 in 2010 v treh najbolj pomembnih znanstvenih revijah s področja turizma (*Annals of Tourism Research* (ATR), *Journal of Travel Research* (JTR) in *Tourism Management* (TM)) objavljenih 178 znanstvenih prispevkov povezanih s prireditvami. Med vsemi znanstvenimi prispevki je največ takšnih s področja športnih prireditev (22,5 %) in velikih mednarodno pomembnih prireditev (npr. olimpijske igre). Avtorji kritično ugotavljajo pomanjkanje raziskav s področja vedenjskih in psiholoških dejavnikov prireditvenega turizma ter raziskav, ki bi poleg ekonomskih vplivov zajele

še družbeno-kulturne in okoljske vplive organizacije različnih vrst prireditvev.

Zaključimo lahko, da je hiter razvoj prireditvenega turizma močno vplival na raziskovanje področja. Getz in Page (2015) izpostavita številna različna področja raziskovanja prireditvene industrije objavljena med leti 2012 in 2014 (golf, glasba, festivali, družbene teme, podoba destinacije in ekonomski vplivi prireditvev, motivacija za obisk prireditvev, doživetje in potrošnja obiskovalcev, razvojne priložnosti in trajnostni razvoj prireditvenega turizma, zapuščina prireditvev, prostorska komponenta prireditvev in pomen kongresne dejavnosti za turizem), ki so v zadnjem obdobju še posebej vplivala na razvoj prireditvenega turizma.

Vrste prireditvev

Široko področje in številne spremembe na področju prireditvenega sektorja onemogočajo primerno definiranje različnih vrst prireditvev. V monografiji smo najprej prireditve razvrstili po vsebini ter v nadaljevanju še po velikosti in turističnem povpraševanju.

Getz (2005) ponudi tipologijo prireditvev, ki jo predstavljamo:

1. skupina

- kulturna praznovanja (festivali, karnevali, proslave in verske prireditve),
- politične in državne prireditve (prireditve političnega vrha, kraljeve proslave, politične prireditve in obiski pomembnih oseb),
- umetniške in zabavne prireditve (koncerti in razne podelitve nagrad);

2. skupina

- poslovne in prodajne prireditve (sestanki, konvencije in različni sejmi),
- izobraževalne in znanstvene prireditve (konference, seminarji in različne delavnice);

3. skupina

- športna tekmovanja (profesionalna in amaterska tekmovanja za obiskovalce oz. aktivne udeležence),
- rekreativne prireditve (športne in zabavne igre);

4. skupina

- osebne prireditve (poroke, osebne zabave in razne družabne prireditve).

Klasifikacija prireditev glede na velikost in turistično povpraševanje

Organizacija različnih vrst in velikosti prireditev tvori tako imenovani »portfelj« oz. skupek turističnih prireditev, ki so pomembne za razvoj turistične destinacije. Portfelj turističnih prireditev (Getz, 2008), ki je predstavljen v obliki piramide, zajema na vrhu tako imenovane »mega« prireditve, ki so organizirane redko (npr. olimpijske igre, svetovna prvenstva v nogometu idr.) in ob visoki vrednosti dosegajo zelo veliko turistično povpraševanje. Sledijo jim periodično organizirane pomembne velike prireditve (ang. Hallmark events), ki zaradi ustvarjenih turističnih vplivov in svoje pomembnosti prav tako ustvarijo dokaj visoko turistično povpraševanje. Poleg »mega« in »hallmark« prireditev turistične destinacije organizirajo še različne regionalne in lokalne prireditve, ki pa v primerjavi z »mega« in »hallmark« prireditvami ustvarijo nižjo stopnjo turističnega povpraševanja. So pa tako regionalne kot tudi lokalne prireditve pomemben dejavnik za ustvarjanje znanja in pogojev organizacije prireditev ter omogočajo razvoj prireditvenega sektorja turistične destinacije. Različne vrste in velikost organiziranih prireditev ustvarjajo tudi različne ekonomske, družbeno-kulturne in okoljske učinke, ki posledično vplivajo na odnose različnih deležnikov v destinaciji.

42

Velike oz. »mega« so največje in organizacijsko najbolj kompleksne prireditve in za destinacijo predstavljajo povečano turistično in medijsko privlačnost ter močno vplivajo na podobo in razvoj turistične destinacije.

Te zaradi svoje razsežnosti privabijo veliko število turistov in potrebujejo posebno pozornost ter velike finančne vložke ob organizaciji (Getz, 2008). V veliki meri gre za velike oz. »mega« športne prireditve (olimpijske igre ter svetovna in evropska prvenstva v ekipnih športih), ki se odvijajo periodično, ali pa za svetovne razstave in sejme (npr. EXPO, Evropska prestolnica kulture).

Med večje oz. »major« prireditve štejemo enkratne oz. ponavljajoče se prireditve, ki prav tako medijsko izstopajo in imajo velike ekonomske vplive na destinacijo gostiteljico. Pri veliki večini gre za kulturne in zabavne (Festival Glastonbury, Velika Britanija; Festival Exit, Srbija) ter različne večje enodnevne in večdnevne športne prireditve (Formula 1; Tour de France). V tuji literaturi se uporablja tudi izraz »hallmark event«, ki opisuje prireditev izrednega pomena za tradicijo, kvaliteto, privlačnost in popularnost okolja, kjer se odvija. Hkrati »hallmark« prireditve vplivajo na podobo in znamčenje destinacije ter zato predstavljajo konkurenčno prednost (Getz, 2005, str. 16). Svetovni primer »hallmark« prireditve je Mardi Gras karneval v New Orleansu (ZDA), pri nas pa na primer športna prireditev smučarskih poletov v Planici, ki se že desetletja uspešno organizira v dolini pod Poncami.

Kategorija tako imenovanih manjših oz. lokalnih prireditev ima najmanjšo medijsko podporo in zato posledično tudi manjše vplive turizma. Lokalne prireditve so primarno organizirane za domačine in povezane s predstavitvijo lokalne kulture in običajev, ki izhajajo iz lokalnega okolja (Getz, 2008). Vseeno igrajo pomembno vlogo, saj omogočajo pridobivanje znanja za organizacijo prireditev in vključujejo veliko število prostovoljcev oz. predstavnikov kulturnih in športnih društev iz lokalnega okolja.

Čeprav imajo prireditve vseh vrst in velikosti turistične potenciale, pa so velike oz. »mega« športne prireditve tiste, ki v znanstveni literaturi prevladujejo in predstavljajo pomembno področje prireditvenega turizma. Za potrebe monografije smo se v nadaljevanju osredotočili na raziskovanje področja različnih športnih prireditev, ki zaradi svoje multidisciplinarnosti posegajo na številna raziskovalna področja in predstavljajo pomembno področje prireditvenega turizma.

Športne prireditve

Organizacija različnih športnih prireditev že stoletja po vsem svetu številnim udeležencem zagotavlja možnost druženja, navijanja in zabavo. Zgodovinsko gledano so že leta 776 pred našim štetjem v antični Grčiji organizirali prve olimpijske igre posvečene bogovom gore Olimp. Olimpijske igre, tako letne kot tudi zimske, danes veljajo za najpomembnejšo

svetovno športno prireditev in potekajo vsake štiri leta. V obdobju rimskega imperija pa so pod sloganom »kruha in iger« potekale številne ekstravagantne igre, ki so v takratnem času služile zmanjševanju mestnih nemirov (Matheson, 2006).

Tabela 1: Klasifikacija velikih športnih prireditev in soglasodajalci

Velika športna tekmovanja (prireditve)	Soglasje (53. člen Zakona o športu, 1998)
(52. člen Zakona o športu, 1998)	
Olimpijske igre	
Sredozemske igre	Državni zbor Republike Slovenije
Univerzijada	
Svetovno prvenstvo (tudi mladinsko)	Vlada Republike Slovenije
Evropsko prvenstvo (tudi mladinsko)	
Svetovni pokal	Ministrstvo za šolstvo, RS
Miting za veliko nagardo (Grand Prix)	

Vir: Zakon o športu, 1998

V Nacionalnem programu športa v Republiki Sloveniji 2014–2023 so športne prireditve opredeljene kot: »osrednji dogodek organizacijske kulture športa z vplivom na promocijo okolja, v katerem potekajo (lokalne skupnosti, regije, države), in na razvoj turizma ter drugega gospodarstva« (Resolucija o Nacionalnem programu športa v Republiki Sloveniji 2014–2023, str. 46). Športne prireditve ob ustrezni trajnostni izvedbi omogočajo boljši družbeni in gospodarski razvoj destinacij gostiteljic in vplivajo na dvig športne aktivnosti prebivalcev (Resolucija o Nacionalnem programu športa v Republiki Sloveniji 2014–2023). Zakon o športu RS, 1998 v 46. členu športne prireditve označi kot vsa športna srečanja in tekmovanja, v 52. členu pa velike mednarodne športne prireditve opredeli kot olimpijske igre, Sredozemske igre, Univerzijade, svetovna in evropska prvenstva (tudi mladinska), svetovne pokale ter mitinge za veliko nagrado (Grand Prix) in turnirje. Glede na različne obsege in pomembnost športnih tekmovanj zakon v 53. členu predvideva soglasodajalca, ki mora še pred začetkom vloženega postopka kandidiranja pri ustrezni mednarodni športni zvezi za organizacijo tekmovanja v Sloveniji podati soglasje. Soglasodajalci za različne obsege in pomembnost športnih tekmovanj v Sloveniji so prikazani v Tabeli 1.

Glede na dejstvo, da Republika Slovenija zaradi različnih omejitev skoraj ne more organizirati olimpijskih iger in Sredozemskih iger, za Uni-

verzijado pa imamo ob neuspeli prijavi Univerzijade v Mariboru leta 2013 tudi precej manjše možnosti, bo v prihodnje potrebno razmisliti o spremembi klasifikacije mednarodnih velikih športnih prireditev. Predvsem bi bilo potrebno bolj definirati razlike med organizacijo mladinskih svetovnih in evropskih prvenstev in nekaterih velikih športnih tekmovanj v manj prepoznavnih športnih disciplinah v primerjavi z organizacijo mednarodnih svetovnih in evropskih velikih športnih prireditev, ki predstavljajo dodatno turistično priložnost zaradi organizacije. Organizacijski obseg in vplivi turizma Evropskega prvenstva v rokometu leta 2004 in Evropskega prvenstva v košarki (EuroBasket 2013) kot mednarodne velike športne prireditve vsekakor ni enak organizaciji mladinskega svetovnega ali evropskega prvenstva.

Vse vrste mednarodnih športnih prireditev poleg športno-tekmovalnega rezultata obetajo veliko priložnosti na področju turističnega prometa, predvsem v obliki povečanega števila prihodov in nočitev tujih turistov ter povečane potrošnje, večje medijske pozornosti v času prvenstva in posledično večje prepoznavnosti države, vlaganj tujih investitorjev, obnove stare in gradnje nove športne infrastrukture, povečanja športnih aktivnosti za mlade ter številnih drugih multiplikacijskih učinkov.

Različne športne prireditve v današnjem času predstavljajo pomemben del športnega turizma in zaradi svoje priljubljenosti za udeležence igrajo pomembno vlogo v moderni družbi. Organizatorji športnih prireditev zaradi visokih mednarodnih standardov in upoštevanja želja obiskovalcev vseskozi dvigujejo kakovost organizacije športnih prireditev. Športne prireditve tako postajajo športni spektakli, ki združujejo različne segmente obiskovalcev in omogočajo številne ekonomske, družbeno-kulturne in okoljske koristi, a hkrati prinašajo tudi številne negativne vplive oz. stroške.

Športne prireditve omogočajo večjo prepoznavnost destinacije gostiteljice in popestrijo turistično ponudbo. Hkrati omogočajo tako aktivno udeležbo kot tudi možnost podpore športnim ekipam in posameznikom ob udeležbi športnega tekmovanja. Gratton, Dobson in Shibli (2001) ugotavljajo, da športne prireditve za številna mesta v Veliki Britaniji predstavljajo pomembno platformo gospodarske in urbane prenove. Nedavna organizacija poletnih olimpijskih iger v Londonu leta 2012 ter uspešno organizirane igre držav Commonwealtha v Manchesteru leta 2002 in Glasgowu leta 2014 poleg ostalih tradicionalnih družbeno in gospodarsko pomembnih športnih prireditev (npr. Teniški turnir v Wimbledonu; Formula 1 v Silverstonu; uvod v kolesarsko dirko Tour de France itd.) to lahko le potrdijo.

Hall (1989) pravi, da so velike športne prireditve usmerjene v mednarodni turistični trg, privabijo veliko število obiskovalcev, dosegaajo raven javne finančne vključenosti, politične vplive, so medijsko nadpovprečno zanimive, omogočajo izgradnjo nove ali obnovo stare infrastrukture ter posledično poseganje v ekonomske, družbene in okoljske strukture lokalne skupnosti gostiteljice. Higham (2005, str. 224) pa dodaja, da so velike športne prireditve večdimenzionalne in večnamenske prireditve, ki prinašajo številne kompleksne vplive za različne deležnike.

V nadaljevanju smo podrobneje predstavili različne vplive turizma velikih športnih prireditev, ki predstavljajo predmet raziskovanja v monografiji.

Velika športna tekmovanja in vplivi turizma

46

Turizem športnih prireditev je postal eden najhitreje rastočih segmentov, ki močno vpliva na razvoj turizma svetovnih destinacij. Številne države in mesta močno tekmujejo za organizacijo velikih športnih prireditev, ki ob odgovorni organizaciji in ustrezni gradnji nove infrastrukture prinašajo velike gospodarske in promocijske koristi. Whitson in Macintosh (1996, str. 279) pravita, da številne države in mesta z željo po dokazovanju gospodarske dinamike in modernosti tekmujejo za organizacijo velikih mednarodnih športnih prireditev. Z izvedbo velikega športnega tekmovanja država gostiteljica močno vpliva na državno gospodarstvo, družbo, ključne gospodarske sektorje (npr. turizem, trgovina in gradbeništvo), podobo države in nenazadnje na globalno konkurenčnost države. Kasimati in Dawson (2009) celo ugotavljata, da so organizirane prireditve povezane s športnim turizmom v izbranih regijah med leti 1997 do 2005 vplivale na 1,3-odstotno povečanje rasti domačega gospodarstva in zmanjšale stopnjo brezposelnosti za 1,9 %.

Velika športna tekmovanja z modernimi oblikami športnih pravil tako postajajo svetovno prepoznavni športni spektakli, ki prinašajo dramatičnost, ustvarjanje velikih športnih osebnosti in zaslužkov ter svetovno prepoznavnost in medijsko izpostavljenost destinacij gostiteljic. Z drugimi besedami – moderni šport z organizacijo številnih športnih spektaklov postaja nov športni »Hollywood« (Bell in Campbell, 1999, str. 22). Te vrste prireditve so osrednji dogodek organizacijske kulture športa ter poleg svetovne in nacionalne pomembnosti hkrati predstavljajo razvojne priložnosti za športne organizacije in lokalno okolje. Športne organizacije in lokalna okolja z njimi ustvarjajo oz. krepijo odnose s ciljnimi trgi in uporabniki (Kolar in Verovnik, 2010, str. 278–285 v Kolar in Zaletel, 2013).

Športna tekmovanja že dolgo niso več organizirana samo zaradi tekmovalnosti med posamezniki in ekipami ter doseganja športnih rezultatov. Vse prej kot športni rezultati se ob organizaciji velikih športnih prireditev postavljajo vprašanja o ekonomskih, družbeno-kulturnih in okoljskih vplivih, prepoznavnosti destinacije gostiteljice, gradnji nove oz. obnovi moderne športne infrastrukture, posegih v naravno okolje, turističnih vplivih ter predvsem velikih zaslužkih organizatorjev. Na podlagi dejstev, ki spremljajo moderne olimpijske igre in ostala velika športna tekmovanja, lahko z gotovostjo trdimo, da je začetni Coubertinov olimpijski moto »važno je sodelovati in ne zmagati« dodobra zamenjal novi »hitreje, višje, močneje«.

Roche (2000, str. 7) »mega« prireditve opiše kot kulturne, športne in komercialne prireditve, ki imajo visok mednarodni vpliv, privabijo številne množice obiskovalcev in s tem posledično izpostavijo nove priljubljene turistične destinacije. Isti avtor še dodaja, da je kljub velikim finančnim vložkom konkurenca za organizacijo velikih športnih prireditev velika, saj so pričakovanja lokalne skupnosti in destinacije (mesta) gostiteljice do dolgoročnega uspeha in koristi v obliki rasti turističnih prihodov (Kang in Perdue, 1994), mednarodne medijske izpostavljenosti in prepoznavnosti (Jeong in Faulkner, 1996) ter kvalitete življenja zelo visoka (Deccio in Baloglu, 2002).

Velike in pomembne športne prireditve ob organizaciji za države gostiteljice prinašajo pomembne razsežnosti v kratkem časovnem obdobju,

močno vplivajo na povečan turistični obisk, so atrakcija za svetovne medije, vplivajo na povečane naložbe v izgradnjo infrastrukture, logistiko in stopnjo varovanja (Saboya Valente in Nougera Tur, 2014). Za razliko od ostalih lokalnih in regijskih športnih prireditev svetovno pomembne velike športne prireditve številnim svetovnim množicam prikažejo kulturno in družbeno organiziranost države in prebivalstva ter izkazujejo gospodarsko in politično moč (Horne in Manzenreiter, 2006; Maening in Zimbalist, 2012).

Fenomen velikih športnih prireditev je na področju raziskovanja družbenih ved relativno nov pojav, ki šele zadnjih dvajset let zbuja akademsko pozornost (Antonioni, 2011). Jago in Shawn (1998) velike (mega) športne prireditve opisujeta kot enkratne prireditve organizirane na mednarodni ravni. Velike športne prireditve v državo gostiteljico privabijo množice obiskovalcev, vplivajo na javne finance in izgradnjo nove ali obnovo (športne) infrastrukture, imajo ogromen potencial za razvoj turizma, medijsko izpostavljenost ter povečanje prepoznavnosti in ekonomskih koristi za državo gostiteljico (Bowdin et al., 2002; Chalip, 2007; Green, 2007; Hall, Allen, O'Toole, McDonnell in Harris, 2007). Horne in Manzenreiter (2006) velike športne prireditve vidita kot globalno doživetje, ki zaradi vse večje medijske podpore organizatorjem in s tem posledično lokalnim skupnostim, kjer se velika športna prireditve organizira, omogoča priložnosti za velike finančne donose. Hall (1994) empirično dokazuje, da medtem ko mednarodno priznane športne prireditve ustvarjajo trajne pozitivne učinke na rast mednarodnih potovanj za regijo, niso vedno ekonomsko, družbeno in okoljsko vzdržne za lokalne skupnosti. Ritchie (1984) še dodaja, da je mogoče pozitivne in negativne vplive velikih športnih prireditev razvrstiti na: ekonomske, turistično-poslovne, fizične, psihološke, družbeno-kulturne in politične. Za velike športne prireditve oz. tako imenovane »mega« športne prireditve, kot so olimpijske igre, svetovna in evropska prvenstva v ekipnih športih, velja (Getz, 2005), da poleg organizacije športnih tekmovanj vedno vzporedno vključujejo organizirane posebne prireditve v obliki slovesnosti, kulturnih programov in festivalskega vzdušja, ki omogočajo vključenost domačinov. Lokalna skupnost tako preko vsebin posebnih prireditev (ang. special events) izraža svojo kulturo, navade in običaje ter omogoča obiskovalcem velike športne prireditve sožitje in možnost sodelovanja in s tem bogati izkušnjo turistov ter prispeva k privlačnosti destinacije gostitelja (Madrigal, 1995).

V nadaljevanju monografije predstavljamo EuroBasket 2013, največjo športno prireditve organizirano v samostojni Sloveniji.

Velika športna prireditve EuroBasket 2013

Na področju organizacije »mega« športnih prireditev se Slovenija predvsem zaradi pomanjkanja ustrezne športne infrastrukture ne more primerjati z drugimi razvitimi svetovnimi in evropskimi državami, saj je tako od obstoja samostojne države le redko dobila priložnost organizacije »mega« oz. velike mednarodne športne prireditve. Poleg šahovske olimpijade na Bledu v letu 2002, organizacije evropskega prvenstva v roketu, ki ga je leta 2004 Slovenija uspešno organizirala, je leta 2013 kljub slabim gospodarskim razmeram organizirala EuroBasket 2013, največjo športno prireditve v zgodovini obstoja samostojne države. Ta je po letu 1970, ko je v Ljubljani potekal sklepni del svetovnega prvenstva v košarki, ki ga je gostila Jugoslavija, sploh prvo organizirano košarkarsko evropsko prvenstvo v kategoriji članov v samostojni državi. Hkrati je EuroBasket 2013 zaradi dejstva, da v letu 2013 niso bile organizirane olimpijske igre in svetovno nogometno prvenstvo, bila največja organizirana športna prireditve na področju stare celine.

49

Po podatkih Košarkarske zveze Slovenije (KZS, 2013) si je v obdobju med 4. in 22. septembrom 2013 v štirih mestih (Celje, Koper, Jesenice in Ljubljana) EuroBasket 2013 v živo ogledalo 330.000 gledalcev. Realiziranih je bilo 20.000 nočitev uradnih udeležencev (reprezentance, sodniki, FIBA osebje), 1.300 akreditiranih medijskih predstavnikov iz 40 držav je ustvarilo še dodatnih 10.000 nočitev in omogočilo televizijske in druge prenose v 167 državah po svetu, kar je posledično vplivalo na promocijo

Slovenije (KZS, 2013). Na podlagi naštetih dejavnikov je največja športna prireditev v zgodovini Slovenije pomenila odlično priložnost za mlado državo, predvsem na področju prepoznavnosti ter povezovanja turizma in športa. V poročilu z naslovom Analiza stroškov in koristi projekta EuroBasket 2013, ki ga je pripravila Ekonomska fakulteta Univerze v Ljubljani, je še zapisano, da je skupno število tujih turistov, katerih glavni motiv je bil obisk športne prireditve, znašalo 31.480. Ti so v času EuroBasket 2013 dnevno v povprečju porabili okoli 180 evrov (prevoz, nastanitve, prehrana in vstopnice). Obiskovalci so na tekme prihajali večinoma v skupinah in s prijatelji. V povprečju so turisti EuroBasket 2013 v Sloveniji bivali 5,7 dni, kar je tri dni več kot povprečni hotelski turist biva v Sloveniji v poletnih mesecih (SURS, 2013). Skupna poraba tujih in domačih udeležencev je znašala 37 milijonov evrov, neposredne finančne koristi Slovenije so po podatkih raziskave znašale 32,3 milijona evrov, neposredni stroški organizacije 8,6 milijona evrov, kratkoročna neto korist na ravni države pa 23,7 milijona evrov (KZS, 2013; Ivašković, 2014).

Športna prireditev EuroBasket 2013 je tako poleg športno tekmovalnega rezultata pomenila predvsem dodano vrednost na področju turizma, v obliki povečanega števila prihodov in nočitev tujih turistov ter povečane potrošnje, večje medijske pozornosti v času prvenstva in posledično večje prepoznavnosti države, vlaganj tujih investitorjev, obnove stare in gradnjo nove športne infrastrukture ter številnih drugih multiplikacijskih učinkov. Poleg omenjenih so druge posredne koristi organizacije EuroBasket 2013 še priložnost za ponovni obisk tujih turistov z različnimi motivi, znanje in izkušnje organizacije »mega« oz. velike mednarodne športne prireditve (odlična referenca za druge podobne projekte), povečane poslovne priložnosti, nacionalni ponos ter učinek na zaposlovanje v času pred in po prireditvi. Posebej je potrebno poudariti še povečan vpis otrok v košarkarske šole (za 60 %) ter večjo športno aktivnost prebivalstva (Ivašković, 2014).

Z vidika zapuščine in finančnega izida celotnega projekta je organizatorju EuroBasket 2013 uspelo organizirati odlično športno prireditev. Po podatkih analize stroškov in koristi, ki jo je za naročnika EB 2013 d. o. o. in Košarkarsko zvezo Slovenije opravila skupina strokovnjakov iz Ekonomske fakultete Univerze v Ljubljani, organizatorji razpolagajo z naslednjimi številkami (izpostavljammo samo najbolj pomembne z vidika turizma) (Ivašković, 2014):

- 68 % tujih obiskovalcev je v času prvenstva v Slovenijo prišlo izključno zaradi EB 2013,

- 33 % Slovencev bi september 2013, če ne bi bilo EB 2013, prežive-
lo v drugi državi,
- tuji turisti so v Slovenijo prihajali v skupinah, ki so v povprečju
štele 6,4 osebe,
- povprečni tuji turist je v Sloveniji med EuroBasketom 2013 bival
5,7 dneva (po podatkih SURS-a običajni hotelski turisti v pole-
tnih mesecih v povprečju sicer v Sloveniji ostanejo 2,78 dneva),
- 75 % tujih turistov je prenočilo v plačljivih kapacitetah,
- povprečni tuji turist je dnevno med EuroBasketom 2013 zapravil
180 evrov za prevoz, nastanitev, prehrano in vstopnice (to je 46
evrov več kot povprečni hotelski turist, ki biva v Sloveniji, zapra-
vi v poletnih mesecih) (SURS, 2013),
- povprečna potrošnja uradnega udeleženca EuroBasket 2013 je
bila 210,55 evra, pri medijskih predstavnikih pa 191,48 evra,
- dodatna potrošnja tujih turistov, uradnih gostov, medijskih
predstavnikov in domačih udeležencev prireditve je znašala 32,3
milijona evrov,
- 90,14 % tujih anketiranih obiskovalcev je izkazalo namero, da v
prihodnje ponovno obišejo Slovenijo,
- neto korist od EB 2013 je na ravni države znašala 23,7 milijona
evrov.

EuroBasket 2013 v MOK

Za razvoj športnega turizma je potrebna ustrezna športna in pripada-
joča infrastruktura. Športno-rekreacijski center Bonifika je nedvom-
no moderni center, ki ponuja številne možnosti ukvarjanja s športnimi
aktivnostmi lokalnim prebivalcem in turistom. V času organizacije Eu-
roBasketa 2013 je MOK omogočala nemoteno izvedbo tekmovanja in
spremljajočih družabnih aktivnosti. Po podatkih MOK športni center
Bonifika poleg organizacije različnih športnih prireditev vsako leto obi-
šče okoli 170.000 uporabnikov in tako predstavlja pomembno zbirališče za
profesionalne športnike in ostale rekreativne uporabnike.

MOK je v zadnjih letih tudi gostitelj številnih velikih mednarodnih
in manjših lokalnih športnih prireditev. Poleg organizacije manjših tra-
dicionalnih športnih prireditev lahko izpostavimo še organizacijo Banka
Koper 1. Istrskega maratona leta 2014, Eurofest mladinski rokometni fe-
stival in Univerzitetno košarkarsko prvenstvo leta 2015.

Organizacijsko največji zalogaj pa je za MOK predstavljala izvedba
skupinskega dela tekmovanja EuroBasket 2013 med 4. in 9. septembrom
leta 2013. Velika športna prireditve EuroBasket 2013 je poleg športno tek-

movalnega rezultata za MOK predstavljala veliko priložnosti na področju turistične statistike, predvsem v obliki povečanega števila prihodov in nočitev tujih turistov, povečane potrošnje, večje medijske izpostavljenosti v času prvenstva in posledično večje prepoznavnosti destinacije, vlaganje tujih investorjev, obnove in gradnje nove športne infrastrukture ter številnih drugih multiplikacijskih učinkov. Glede na statistične podat-

ke MOK je bilo v času izvedbe EuroBasket 2013 turnirja v Kopru čutiti močno povečanje prihodov in prenočitev turistov, na splošno pa je organizacija košarkarskega turnirja uspela (MOK, 2014). Glede na statistične podatke Turistične organizacije Koper je bila zasedenost namestitvenih kapacitet v času turnirja kar za 30% boljša kot leto prej in je znašala blizu 90%. Največji porast prihodov in nočitev je seveda bil zabeležen s strani turistov iz držav, katerih ekipe so tekmovali na turnirju v MOK. V sklopu dogajanja v območjih za navijače (ang. fan zone) je dogajanje z organiziranim ogledom tekem in spremljevalnim glasbenim in animacijskim programom omogočalo druženje med lokalnimi prebivalci in navijači iz številnih evropskih držav. Velika športna prireditve je tako ekonomsko kot tudi družbeno pozitivno vplivala na lokalno prebivalstvo in ostale turistične deležnike v MOK.

Različni vplivi velikih športnih prireditev

Prireditveni sektor z izvedbo različnih vrst in kategorij prireditev igra v današnjem času za turizem pomembno vlogo, saj izvajalcem prireditev zagotavlja možnost uspešnega poslovanja na trgu. Velike športne prireditve kot ena izmed oblik športnega in prireditvenega turizma tako postajajo vedno bolj popularen in pomemben ekonomski in strateški dejavnik turističnih destinacij ter posledično ob trajnostni organizaciji velika priložnost za lokalno skupnost (Müller, 2011).

Razsežnosti organizacije velike športne prireditve zahtevajo podporo lokalne skupnosti ob trajnostni izvedbi za zagotovljen uspeh in pozitivno zapuščino prireditve. Številni avtorji ugotavljajo, da imajo velike športne prireditve pozitivne in negativne ekonomske, družbeno-kulturne in okoljske vplive na lokalno skupnost, katere bomo podrobneje predstavili v nadaljevanju (Nunn in Rosentraub, 1997; Bull in Lovell, 2007; Fredline, Jago in Deery, 2003; Fredline in Faulkner, 2000; Kim in Lee, 2006; Ntloko in Swart, 2008; Turco, Swart, Bob in Moodley, 2003; Prayag, Hosany, Nunkoo in Alders, 2013; Lorde, Greenidge in Devonish, 2011). Na podlagi predvidenih vplivov deležniki tako ocenjujejo koristi in stroške, ki nastanejo zaradi organizacije velike športne prireditve. V času, ko različni mediji s svojimi novicami oblikujejo naš odnos do različnih vsebin ter zaradi velikih ekonomskih pričakovanj organizatorjev in ustvarjanja pozitivne klime, lokalno prebivalstvo verjame, da bodo koristi presegle stroške organizacije velike športne prireditve (Kim et al., 2006).

Ko govorimo o pomembnih velikih prireditvah, le-te v veliki meri enačimo z organizacijo olimpijskih iger, svetovno znanih velikih sejmov in drugih pomembnih mednarodnih športnih prireditev. Izraz »po-

membna velika prireditev« tako nima natančne opredelitve, ampak se sklicuje na absolutno merilo velikosti, ki je relativen pojem ter opisuje obseg ali pomembnost dogodka. Getz (2007, str. 25) v svojih raziskavah ugotovi, da je lahko velika in pomembna prireditev že glasbeni festival, ki v geografsko manjšem kraju izrazito vpliva na medijsko pozornost in prepoznavnost destinacije, turistične prihode, ekonomske koristi in stroške, spreminja kulturo in okolje ter posledično dviguje ali znižuje nivo kvalitete življenja lokalne skupnosti. Na podlagi zgoraj naštetih dejavnikov Getz (2007, str. 25) tako pomembne in velike prireditve definira kot prireditve, ki prispevajo k visoki ravni turizma, prinašajo povečano medijsko pozornost ter poleg prestiža prispevajo k ekonomskim, družbeno-kulturnim in okoljskim vplivom, ki jih občuti lokalna skupnost. S tem avtor nakaže, da velikost v relaciji z organizacijo prireditev ni funkcija, ampak spremenljivka. Podobno kot Getz (2007) v svoji raziskavi ugotavljajo tudi avtorji Westerbeek, Turner in Ingerson (2002), ki pravijo, da je velikost pomemben dejavnik pri organizaciji prireditev, vendar večji podarek dajejo pomembnosti prireditve in njenim vplivom na destinacijo gostiteljico.

Ekonomski vplivi organizacije velike športne prireditve

Številni avtorji (Ritchie in Yangzhou, 1987; Andranovich, Burbank, in Heying, 2001; Cashman, 2006; Chalip, 2002; Spilling, 2000) so v svojih študijah raziskovali dolgotrajne vplive velikih športnih prireditev, saj ti predstavljajo povečanje ekonomske aktivnosti in mednarodno prepoznavnost. Raziskovanje velikih športnih prireditev sodi na področje družboslovnih ved, v katerih prevladujejo raziskave s področja ekonomskih učinkov (Andranovich et al., 2001; Kasimati, 2003; Lee in Taylor, 2005; Ahlert, 2006; Matheson, 2007; Bartoluci in Čavlek, 2007). Državne institucije in lokalni uradniki se pri odločanju v večini primerov preveč naslanjajo na ekonomske kriterije velikih športnih prireditev, ki jih predstavijo organizatorji. S tem v veliki meri prezrejo družbeno-kulturne in okoljske vplive, ki jih poleg ekonomskih vplivov dejansko prinašajo velike športne prireditve. Razlogi za takšno početje se skrivajo predvsem v tem, ker so družbeno-kulturni in okoljski vplivi težje merljivi od ekonomskih in manj oprijemljivi pri odločitvah za organizacijo velikih športnih prireditev (Kim in Petrick, 2005).

Pri organizaciji velikih športnih prireditev je organizatorju v interesu ustvarjanje prihodka, medtem ko lokalna skupnost velike športne prireditve dojema različno. V veliki meri so te vrste prireditve ocenjene z ekonomske perspektive in posledično je njihova organizacija opravičljiva za-

radi ekonomskih pritiskov turističnih in drugih deležnikov, ki vplivajo na lokalno ekonomijo (Ntloko in Swart, 2008). Kot ugotavljata Twynam in Johnson (2004), so velike športne prireditve vedno zanimiva priložnost za lokalne uradnike in poslovneže za višanje turističnega dobička in promocijo pozitivne turistične podobe lokalne skupnosti oz. regije. Pričakovana ekonomska korist za lokalno skupnost je tako glavni razlog ob oblikovanju ponudb za organizacijo velike športne prireditve (Preuss, 2007).

Zaradi velikega vložka javnega denarja je naloga politikov in ostalih uradnikov pridobivanje zaupanja domačinov kot ključnega akterja pri odločanju in podpori izvedbe velike športne prireditve (Preuss in Solberg, 2006). Vsaka medalja ima dve plati, zato se tudi pri organizaciji velikih športnih prireditev veliko avtorjev ne strinja z oceno, da organizacija teh prinaša le pozitivne ekonomske učinke in s tem čisti dobiček (Martin in Barth, 2013). V raziskavi, ki je zajemala vplive turizma olimpijskih iger v Pekingu (MacLeod, 2008), je bilo ugotovljeno, da je v času olimpijskih iger (avgusta) leta 2008 Peking obiskalo enako število turistov kot v enakem obdobju leta 2007. Za razliko od Pekinga je Barcelona z organizacijo olimpijskih iger veliko pridobila. Olimpijske igre leta 1992 je obiskalo večje število mednarodnih turistov, kar je Barcelona izkoristila z vidika turistične promocije destinacije in še vrsto let gradila svojo promocijo zaradi organizacije velike športne prireditve.

Ustrezna organizacija velikih športnih prireditev lahko prinaša številne pozitivne ekonomske učinke, ki jih lokalna skupnost občuti v novih zaposlitvah, pozitivni medijski pokritosti, ki posledično prinaša povečano število turistov, povečanju investicij in večjih izdatkih sponzorjev, splošni ekonomski rasti in prodaji, novi oz. obnovljeni športni in turistični infrastrukturi ter številnih drugih multiplikacijskih učinkih, ki jih na dolgi rok občuti prav lokalna skupnost. Seveda se ob pozitivnih učinkih pojavijo tudi negativni, ki se čutijo v povečanju davkov in drugih stroškov dela, povečanju stroškov vzdrževanja nove in obnovljene športne infrastrukture, dvigu cen blaga, storitev in posledično prekinitvi normalnega poslovanja podjetij. Posledice se čutijo tudi v odhodih oz. izselitvah določenega dela lokalnih prebivalcev in izogibanja pritisku večjega števila turistov zaradi organizacije velike športne prireditve (Getz, 2008; Ritchie et al., 2009; Dwyer, Mellor, Mistilis in Mules, 2000).

Družbeno-kulturni vplivi organizacije velike športne prireditve

Velike športne prireditve prinašajo številne družbeno-kulturne posledice (pozitivne in negativne), ki presejajo področje prireditev (Cornelissen in Swart, 2006). Številni avtorji tako identificirajo vrsto pozitivnih in ne-

gativnih družbeno-kulturnih vplivov, ki so povezani z velikimi športnimi prireditvami (Lenskyj, 2000; Deccio in Baloglu, 2002; Pillay in Bass, 2008; Ritchie in Lyons, 1990; Pranić, Petrić in Cetinić, 2012; Ritchie et al., 2009; Waite, 2003; Prayag et al., 2013; Zhou in Ap, 2009; Kim, Jun, Walker in Drane, 2015). Delamere (2001) ugotavlja, da je zavedanje o vplivih povezanih z organizacijo velikih športnih prireditev pomembno z vidika ekonomskega in družbeno-kulturnega razvoja ter mora biti uravnoteženo. Vedno več je raziskav, ki zaradi nekonistentnih in enostranskih ekonomskih rezultatov (Kim et al., 2006; Kim in Walker, 2012) vključujejo tudi odnos lokalnega prebivalstva do družbeno-kulturnih vplivov velikih športnih prireditev (Fredline, 2005). Deležniki, ki so vključeni v proces izvedbe velikih športnih prireditev, različno dojemajo družbeno-kulturne vplive, ki so lahko kratkotrajni in dolgotrajni ter pozitivni in negativni (Higham, 2005). Kratkotrajni negativni vplivi zajemajo izselitev oz. migracije, povišanje najemnin nepremičnin, omogočajo le sezonsko zaposljivost in slabo plačana delovna mesta, motijo dnevno rutino prebivalcev zaradi gneče, prometnih zastojev in pomanjkanja parkirnih prostorov ter povečujejo stopnjo kriminala, vandalizma in prostitucije in tako vplivajo na zmanjšanje varnosti v lokalnem okolju (Chen, 2006). Vsekakor pa velike športne prireditve s seboj prinašajo tudi dolgotrajne negativne vplive na lokalno skupnost, ki se občutijo v zvišani stopnji brezposelnosti, revščini, slabšem izobraževanju in stanovanjskih težavah, dvigu cen blaga in storitev (Evans, 2005). Negativni vplivi tako prinašajo ne le slabo promocijo destinaciji, ampak tudi trenja med deležniki, ki sodelujejo pri izvedbi velike športne prireditve (turisti, lokalna skupnost, organizatorji in turistični ponudniki). Zaradi naštetih dejavnikov je v nekaterih primerih velike športne prireditve zelo težko strateško vključiti v skupno ponudbo turističnih proizvodov destinacije gostiteljice (Chalip in McGuirry, 2004). Ritchie et al. (2009) nasprotno ugotavljajo, da velike športne prireditve prinašajo tudi pozitivne vplive, saj pozitivno vplivajo na ponos, izboljšujejo kvaliteto življenja, zmanjšujejo socialno izključenost, krepijo kulturne vrednote in tradicijo ter gradijo identiteto naroda. Študija, ki so jo opravili Bowdin et al. (2006) ob organizaciji evropskega prvenstva v nogometu v Leedsu (Velika Britanija), je razkrila, da je odlično organizirana velika športna prireditev na nacionalnem in regijskem nivoju na lokalno okolje vplivala zelo ugodno in s tem dvignila stopnjo nacionalnega ponosa med prebivalci. Velike športne prireditve igrajo pomembno vlogo pri krepitvi občutka pripadnosti kraju ter krepitvi identitete lokalne skupnosti (Moscardo, 2007).

Zaradi zgoraj naštetih dejavnikov je trajnostno načrtovanje in organizacija velikih športnih prireditev odločilnega pomena za razvoj turistične destinacije, saj vpliva na odnose med lokalnim prebivalstvom in obiskovalci (turisti). V primeru, ko je lokalna skupnost pozitivno naklonjena organizaciji velike športne prireditve, to prinaša boljše turistično doživetje obiskovalcu in povečuje privlačnost turistične destinacije (Watt, 2003). Podpora lokalne skupnosti organizaciji velike športne prireditve je v veliki meri odvisna od koristi in stroškov, ki jih prinaša prireditve. Številni dejavniki, ki vplivajo na organizacijo velike športne prireditve in se nanašajo na vključene deležnike, odločilno vplivajo na podporo njene organizacije. Kot ugotavljajo Ritchie et al. (2009), je ključnega pomena razumevanje dojemanja domačinov, ki lahko podprejo oz. nasprotujejo organizaciji velike športne prireditve. Predvsem je od tega na koncu odvisna uspešnost izvedbe in zapuščina velike športne prireditve, s katero po končani prireditvi živi lokalna skupnost.

Okoljski vplivi organizacije velike športne prireditve

Zgodnje oblike športa vse od starodavnih civilizacij pa do industrijske revolucije so bile močno povezane z naravnim okoljem, ga spoštovale in cenile ter z njim gojile partnerski odnos (Kolar in Zaletel, 2013).

Okoljski vplivi še vedno ostajajo slabše raziskano področje v literaturi merjenja različnih vplivov velikih športnih prireditev (Collins, Jones in Munday, 2009). Teoretični pregled področja razkriva omejeno povezanost med organizacijo velikih športnih prireditev do razvoja turizma ter okoljskimi vplivi (Ko in Stewart, 2002) in nakazuje veliko potrebo po vpeljevanju trajnostnih praks. Velike športne prireditve omogočajo spodbude po izvajanju načrtovanja in kontrole pri uvajanju politik recikliranja in nadzorovanja onesnaževanja okolja (Allen, O'Toole, McDonnell in Harris, 2005) ter lahko služijo kot odskočna deska za dvigovanje ravni okoljske zavesti lokalnega prebivalstva (Kim in Lee, 2006). Z vidika pozitivnih vplivov na okolje lahko pripomorejo tudi k ohranjanju fizičnega okolja in lokalne dediščine (Deccio in Baloglu, 2002; Lorde et al., 2011; Prayag et al., 2013) ter s premišljenim načrtovanjem in posegi v okolje služijo kot katalizator za obnovo mesta in okolice, kjer se prireditve odvija. Zaradi sprememb pri izgradnji nove infrastrukture in obnavljanju transportnih možnosti v času priprav in organizacije velike športne prireditve lahko nastane vrsta pozitivnih sprememb, ki se odražajo v obnovi prometne in mestne infrastrukture (boljše povezave, manj škodljivih emisij, ekološka vozila), ki vplivajo na boljše počutje v lokalnem okolju. Zgoraj omenjeni pozitivni vplivi na okolje ob organizaciji velikih športnih pri-

reditev, ki vplivajo na lokalno prebivalstvo, so bili ugotovljeni tudi v številnih študijah s področja razvoja turizma (Andriotis in Vaughan, 2003; Choi in Sirakaya, 2005).

Seveda pa organizacija velike športne prireditve prinaša tudi negativne vplive, ki se odražajo predvsem v posegih v prostor. Posegi v okolje zaradi organizacije velikih športnih prireditev seveda odpirajo mnoga vprašanja, ki so vezana na negativne vplive lokalnih ekosistemov, presežke ogljikovih emisij, obremenitve naravnega okolja, izkoriščanje rezerv nenadomestljivih naravnih virov, ter vplivajo tudi na podnebne spremembe (Cantelon in Letters, 2000; Jones, 2008; Kim et al., 2006; Lorde et al., 2011; Ritchie et al., 2009). Najbolj izpostavljene so vsekakor zimske olimpijske igre, kjer prihaja do velikih posegov v prostor na področju emisij toplogrednih plinov, porabi velike količine vode za izdelavo umetnega snega, ogljikovih emisij, povečanega hrupa in odpadkov.

V zadnjih letih opažamo velik poudarek na pomenu ozaveščene okoljskega razvoja pri načrtovanju velikih športnih prireditev. Odličen primer so olimpijske igre (v nadaljevanju OI) v Londonu leta 2012, kjer so organizatorji iger tudi zaradi odlične okoljske strategije oblikovane leta 2004, ki je vsebovala številne trajnostno usmerjene ukrepe, bili uspešni pri pridobitvi izvedbe OI 2012. Organizatorji so veliko dela opravili že med pripravami na največji svetovni športni dogodek, saj so velik del gradbenega materiala, ki je nastal pri rušenju objektov na območju Vzhodnega Londona, znova uporabili pri kasnejši gradnji olimpijskih objektov na istem območju. Transport gradbenega materiala in odpadkov so s cest umaknili na bolj trajnostno vzdržne transportne sisteme (vlak in ladje) ter pomembno zmanjšali izpuste ogljikovega dioksida. Uspešno jim je revitalizirati industrijsko zapuščeno območje Vzhodnega Londona, ki je dobilo novo podobo in pomembno izboljšalo kakovost življenja lokalnih prebivalcev. Problem predimenzioniranih športnih objektov so reševali z inovativno gradnjo, ki je po OI 2012 omogočila »reciklažo« objektov in prilagoditev potrebam manjših tekmovanj in rekreacije (Collins, Jones in Munday, 2009). Z novo podobo in ustrežno infrastrukturo bo ta del Londona omogočal pridobivanje novih projektov s področja športnih in ostalih prireditev in tako zagotavljal trajnostni razvoj športno-poslovne infrastrukture.

Vsekakor so okoljski vplivi ob organizaciji velikih športnih prireditev vedno bolj pomemben dejavnik, vendar v znanstveni literaturi in raziskovanju velikih športnih prireditev ostajajo slabše obravnavani. Zavedanje o nujnosti opazovanja in ohranjanja okolja mora postati pomemben de-

javnik, ki vpliva na kakovost življenja ob organizaciji velike športne prireditve.

Trajnost in odgovornost organizacije velikih športnih prireditev

Potreba po trajnostnem in odgovornem razvoju turizma kot gospodarske dejavnosti postaja zelo pomemben dejavnik za številne lokalne skupnosti. Zaradi načina življenja, specifične ponudbe, svojih običajev in zgodb lokalne skupnosti v večini primerov domačini predstavljajo glavni razlog prihodov turistov v različne turistične destinacije (Richards in Hall, 2000). Hkrati lokalni prebivalci tudi oblikujejo naravni prostor in z aktivnim vključevanjem v turistično ponudbo pomenijo vir informacij ter močno vplivajo na doživetje turistov. Trajnostno naravnane lokalne skupnosti tako postajajo bistven element trajnostnega turizma in zagotavljajo vzdržen ekonomski, družbeno-kulturni in okoljski razvoj. Moderni turizem s svojimi inovativnimi oblikami omogoča še več interakcije med lokalnimi prebivalci in turisti. Zaradi tega je vedno več domačinov ozaveščenih o razvoju turizma, kar posledično prinaša večjo skrb in moralno odgovornost za trajnostni turizem lokalnega okolja ter vpliva na njihov odnos. Lokalno prebivalstvo s svojim vključevanjem lažje uveljavi svojo pogajalsko moč z drugimi deležniki turističnega sektorja (Richards in Hall, 2000).

Vključevanje domačinov pri trajnostnem razvoju turizma destinacije s sabo prinaša več posluha in koordinacije med različnimi deležniki, kar omogoča skupno odločanje in predvsem upoštevanje stališč lokalne skupnosti. Brez trajnostno usmerjene lokalne skupnosti si skoraj ne moremo predstavljati trajnostnega razvoja turizma. Lokalna skupnost s svojim (pro)aktivnim vključevanjem tako predstavlja neke vrste osnovni okvir za trajnostni razvoj turizma številnih destinacij. Zaradi poznavanja kulture in naravnega okolja lahko s svojimi predlogi ponuja mnoge rešitve za trajnostni razvoj turizma.

Že leta 1994 so organizatorji OI v Lillehammerju na Norveškem postavili okvirje za trajnostno izvedbo velike (ang. mega) športne prireditve s tem, ko so si zastavili pet »zelenih ciljev« OI:

- mednarodno zavedanje o pomenu ekoloških vprašanj
- oblikovanje in razvoj regionalnih kriterijev varovanja okolja
- prispevek k ekonomskemu razvoju in trajnostni rasti
- prilagajanje gradnje novih objektov glede na topologijo krajine
- skrb za kakovost okolja in življenja prebivalcev med in po organizaciji OI

Podobno kot v Lillehammerju je leta 2010 je z organizacijo zimskih olimpijskih iger v Vancouvu Kanada predstavila nov mejnik trajnostnega načrtovanja in pomena zapuščine velikih športnih prireditev. Organizatorji iger so se zavezali k odgovorni organizaciji velike športne prireditve na ekonomsko, družbeno-kulturnem in okoljskem področju, socialni vključenosti in posvetovanju z lokalnim prebivalstvom, večnamenski uporabi športnih objektov zgrajenih za namen velike športne prireditve, trajnostnim naložbam v razvoj športa in uravnoteženemu proračunu za izvedbo velikih športnih prireditev (»The Vancouver 2010 Sustainability report«, 2010).

62 Kljub odgovornim in trajnostnim pobudam se poleg pozitivnih vplivov organizacije velikih športnih prireditev v zadnjem obdobju soočamo s podatki o številnih negativnih vplivih, ki jih povzroča organizacija svetovno znanih velikih športnih prireditev. Tako se pojavlja dvom o finančni in trajnostni izvedbi svetovno znanih velikih športnih prireditev. Številne svetovne destinacije, predvsem zaradi dejstev o velikih finančnih nesorazmerjih med načrtovanjem in dejansko izvedbo, odstopajo od ambicij po organizaciji svetovnih spektaklov (npr. olimpijskih iger). Nekateri primeri ekonomsko, družbeno-kulturno in okoljsko neuspešne organizacije olimpijskih iger v zadnjem obdobju so: Montreal, Kanada (1976); Atene, Grčija (2004); Peking, Kitajska (2008); Soči, Rusija (2014). Organizacija olimpijskih iger v Montrealu leta 1976 je lokalnemu prebivalstvu in državi zaradi neodgovorne organizacije iger povzročila za nadaljnjih 30 let dolgov. Nekateri poznavalci so prepričani, da so prav olimpijske igre v Atenah leta 2004 velik krivec aktualne grške finančne krize in da je organizacija olimpijskih iger v Pekingu Kitajce stala 40 milijard dolarjev.

Ko smo že mislili, da smo se iz vseh napak slabo načrtovanih in vodenih olimpijskih iger nekaj naučili, smo bili leta 2014 priča najbolj potratni in nerazumljivi izvedbi zimskih olimpijskih iger v Sočiju v Rusiji. Končna poraba za organizacijo zimskih olimpijskih iger Soči leta 2014 je po nekaterih podatkih znašala več kot 50 milijard dolarjev in je hkrati negativno družbeno-kulturno in okoljsko vplivala na življenje lokalnega prebivalstva. Podobne primere nerazumljivih finančnih investicij in gradnje športne infrastrukture smo bili priča tudi ob nedavno organiziranem svetovnem prvenstvu v nogometu v Braziliji, kjer poročajo o številnih tako imenovanih »belih slonih«, objektih, ki so po končanem prvenstvu ostali prazni in neizkoriščeni, ter o prisilnem odseljevanju domačinov in uporabi območij za namene organizacije olimpijskih iger. Brazilija, ki je letos gostila tudi poletne olimpijske igre, se trenutno zaradi nedokončane infrastrukture sooča z velikimi težavami. Beležijo kar 25-odstotno po-

večanje finančnih vložkov od začetno načrtovanih finančnih načrtov za izgradnjo potrebne infrastrukture. Negativne vplive slabo načrtovanih velikih športnih prireditev čutijo predvsem lokalni prebivalci, ki po končanem projektu živijo z zapuščino velikih projektov.

Na podlagi nekaterih slabo načrtovanih in finančno nevezdržnih organizacij velikih športnih prireditev in predvsem zaradi večje transparentnosti organizacije olimpijskih iger je Mednarodni olimpijski komite, ki mu predseduje Thomas Bach, sestavil dokument z imenom AGENDA 2020. Dokument, ki ga je sestavila skupina strokovnjakov, vsebuje štirideset (20 + 20) priporočil za bolj trajnostno, odgovorno in finančno vzdržne prihodnje zimske in letne olimpijske igre ter za ostala velika svetovna športna tekmovanja.

Glavne značilnosti, vezane na finančno transparentnost in ustrezno zapuščino organizacije velikih športnih prireditev, zajete v dokumentu AGENDA 2020, so: spremembe v procesu in financiranju izbora organizatorja velike športne prireditve (ang. bidding process), predvsem pri opravičevanju zapuščine in trajnosti po končanem projektu, večji poudarek na prireditvenem programu v sorazmerju s športnim programom, vključevanje trajnosti in odgovornosti na področju delovanja organizatorjev, transparentnost finančne konstrukcije projekta in predvsem povezovanje, razumevanje in dialog med športom in moderno družbo (International Olympic Committee, 2014).

Glede na zgornja dejstva lahko zaključimo, da so velike športne prireditve pomemben dejavnik razvoja turizma destinacij gostiteljic, vendar nedvomno potrebujejo strateško načrtovanje in trajnostno odgovorno organizacijo ter socialno vključenost, posvetovanje in odločanje z lokalno skupnostjo.

V nadaljevanju monografije bomo predstavili raziskovalni primer merjenja velike športne prireditve EuroBasket 2013. Izbor EuroBasket 2013 temelji na predpostavki projektno najbolj zahtevne športne prireditve v zgodovini obstoja Republike Slovenije, ki je zaradi razsežnosti in svojega obsega prinesla številne ekonomske, družbeno-kulturne in okoljske vplive za vključene deležnike, širšo družbo in okolje.

Raziskovalni primer merjenja vplivov velike športne prireditve EuroBasket 2013

Organizacija velike športne prireditve prinaša različne pozitivne in negativne vplive, zato bo raziskovalni problem, ki smo ga izpostavili skozi proces raziskovanja, opredelil merjenje vplivov velike športne prireditve EuroBasket 2013 z uporabljenimi indikatorji ekonomskih, družbeno-kulturnih, okoljskih in turističnih vplivov.

Trend raziskovanja velikih športnih prireditev postaja merjenje ključnih stebrov trajnostnega razvoja turizma (ekonomskih, družbeno-kulturnih in okoljskih vplivov). Na podlagi pregleda opravljenih raziskav in relevantne literature smo oblikovali izhodišča za empirično raziskavo. Ugotovitve predhodnih raziskav in raziskovalne predloge smo uporabili kot izhodišča in jih ustrezno prenesli v naše okolje dela. Ob zavedanju pomena inovativnosti smo upoštevali trende s področja raziskovanja razvoja turizma in merjenja ekonomskih, družbeno-kulturnih in okoljskih vplivov, ki jih prinaša organizacija velike športne prireditve. Raziskovanje različnih vplivov organizacije velikih športnih prireditev je potekalo v specifičnem okolju (stopnja razvitosti turizma, velikost destinacije, infrastruktura, poznavanje razsežnosti velike športne prireditve idr.), zato smo upoštevali opozorilo Antončiča (2000, str. 73 v Uran, 2003, str. 211) po prilagajanju, definiranju in potrjevanju teoretičnih konstruktov in instrumentov običajno zasnovanih na dognanjih ameriških znanstvenikov.

Konceptualizacijo raziskovalnega problema smo s proučitvijo obstoječe domače in tuje znanstvene in strokovne literature ter postavitvijo teoretičnih izhodišč podprli z izbrano teorijo družbene izmenjave (Ap, 1992; Cropanzano in Mitchell, 2005, str. 874). Ciljna populacija zajema

prebivalce MOK kot destinacije gostiteljice velike športne prireditve EuroBasket 2013. Skozi temeljito obravnavo raziskovalnega področja smo se osredotočili na pridobivanje potrebnih podatkov, ki so zagotavljali ustreznost obravnavane tematike.

Na podlagi ugotovljenih izhodišč smo izvedli empirično raziskavo merjenja ekonomskih, družbeno-kulturnih in okoljskih vplivov velike športne prireditve EuroBasket 2013 v MOK.

Merski instrument

Po pregledu obstoječe domače in tuje literature ugotovljamo, da številni raziskovalci na področju merjenja ekonomskih, družbeno-kulturnih in okoljskih vplivov uporabljajo kvantitativne metode raziskovanja. Velika večina jih kot raziskovalni instrument uporablja anketni vprašalnik s strukturiranimi vprašanji odprtega in zaprtega tipa in mersko lestvico uporabljenih indikatorjev ekonomskih, družbeno-kulturnih in okoljskih vplivov organizacije velike športne prireditve.

Za potrebe našega raziskovanja smo uporabili merski instrument, ki je baziral na pregledu znanstvene literature in je zaradi primerjave rezultatov v prvem delu zajemal nabor trditev, ki so bile uporabljene v predhodnih raziskavah številnih avtorjev (Andriotis in Vaughan, 2003; Choi in Sirakaya, 2005; Gursoy in Kendall, 2006; Soutar in McLeod, 1993; Zhou in Ap, 2009; Ntloko in Swart, 2008; Ohmann, Jones in Wilkes, 2006; Kim, Gursoy in Lee, 2006; Ritchie et al., 2009; Lorde et al., 2011; Martin in Barth, 2013; Prayag et al., 2013; Delamere, 2001), ki so raziskovali področje vplivov velikih športnih prireditev ob merjenju izpostavljenih ekonomskih, družbeno-kulturnih in okoljskih vplivov.

S pomočjo testiranja predhodno pripravljenega in s teorijo podprtega vprašalnika prilagojenega našemu okolju, ki je v prvem delu zajemal nabor šestindvajsetih trditev s področja ekonomskih, družbeno-kulturnih in okoljskih vplivov, smo s petstopenjsko Likertovo (Likert, 1967) lestvico (1 = se sploh ne strinjam in 5 = se popolnoma strinjam) na vzorcu lokalnega prebivalstva MOK merili različne vplive organizacije velike športne prireditve EuroBasket 2013.

Uporabljena lestvica z naborom trditev je bila oblikovana na podlagi standardiziranega merskega instrumenta za merjenje vplivov turizma (Lankford in Howard, 1994) in prilagojena na podlagi predhodnih raziskav merjenja ekonomskih, družbeno-kulturnih in okoljskih vplivov velikih športnih prireditev (Andriotis in Vaughan, 2003; Choi in Sirakaya, 2005; Gursoy in Kendall, 2006; Soutar in McLeod, 1993; Zhou in Ap, 2009; Ntloko in Swart, 2008; Ohmann et al., 2006; Kim, Gursoy in

Lee, 2006; Ritchie et al., 2009; Lorde et al., 2011; Martin in Barth, 2013; Prayag et al., 2013; Delamere, 2001; Deery et al., 2012). Izbor trditve s področja ekonomskih, družbeno-kulturnih in okoljskih vplivov temelji na preteklih raziskavah in je apliciran na organizacijo velike športne prireditve v specifičnem okolju.

Uporabljena merska lestvica z naborom trditve pozitivnih in negativnih vplivov turizma je merila izbranih sedem različnih (na podlagi pregleda znanstvene teorije) kategorij indikatorjev, ki poleg drugih (zunanjih) učinkov (stopnja razvitosti turizma, velikost destinacije, infrastruktura, poznavanje razsežnosti velike športne prireditve idr.) določajo zaznane vplive organizacije velike športne prireditve. Prva kategorija indikatorjev imenovana »ekonomske koristi EuroBasket 2013« je zajemala tri indikatorje (v obliki naslednjih trditve: EuroBasket 2013 je privabil več investiranja v lokalno skupnost, EuroBasket 2013 je ustvaril nova delovna mesta za lokalno prebivalstvo in EuroBasket 2013 je ustvaril več posla za mala podjetja), druga kategorija indikatorjev imenovana »ekonomski stroški EuroBasket 2013« štiri indikatorje (EuroBasket 2013 je dvignil cene produktov za vsakdanjo rabo, EuroBasket 2013 je dvignil cene storitev, EuroBasket 2013 je zvišal cene nepremičnin in EuroBasket 2013 je prispeval k prekomerni porabi javnega denarja), tretja kategorija indikatorjev imenovana »koristi kulturne izmenjave EuroBasket 2013« je vsebovala štiri trditve (EuroBasket 2013 je omogočil več družjenja med lokalnim prebivalstvom in turisti (kulturna izmenjava), EuroBasket 2013 je spodbudil ohranjanje lokalne kulture, EuroBasket 2013 je ustvaril priložnosti za spoznavanje drugih kultur in EuroBasket 2013 je spodbudil boljše razumevanje drugih narodnosti), četrta kategorija indikatorjev imenovana »družbeni stroški EuroBasket 2013« štiri trditve (EuroBasket 2013 je povečal stopnjo kriminala, EuroBasket 2013 je povečal stopnjo vandalizma, EuroBasket 2013 je povečal stopnjo prostitucije in EuroBasket 2013 je vplival na odseljevanje lokalnega prebivalstva), peta kategorija indikatorjev imenovana »naravni viri in kulturni razvoj EuroBasket 2013« štiri trditve (EuroBasket 2013 je spodbudil razvoj kulturnih prireditev lokalne skupnosti, EuroBasket 2013 je prispeval k razvoju znanja pri upravljanju prireditev, EuroBasket 2013 je spodbudil ohranjanje naravnih virov in EuroBasket 2013 je spodbudil obnovo zgodovinskih zgradb), šesta kategorija indikatorjev imenovana »onesnaževanje in promet EuroBasket 2013« je vsebovala tri trditve (EuroBasket 2013 je vplival na dodatno onesnaževanje, EuroBasket 2013 je povzročil težave s parkiranjem in EuroBasket 2013 je povzročil prometne zastoje v času prvenstva), sedma kategorija indikatorjev imenovana »turistične koristi EuroBasket

2013« pa je zajemala štiri trditve (EuroBasket 2013 je povečal obisk števila tujih obiskovalcev, EuroBasket 2013 je povečal prepoznavnost MOK kot destinacije športnega turizma, EuroBasket 2013 je okrepil mednarodni ugled MOK in EuroBasket 2013 je bil ustrezno organiziran).

V Tabeli 2 predstavljamo nabor trditev merjenja različnih vplivov velike športne prireditve EuroBasket 2013.

Tabela 2: Uporabljeni indikatorji vplivov velike športne prireditve EuroBasket 2013

Trditve	
T1	EB 2013 je omogočil več druženja med lokalnim prebivalstvom in turisti (kulturna izmenjava)
T2	EB 2013 je spodbudil ohranjanje lokalne kulture
T3	EB 2013 je ustvaril priložnosti za spoznavanje drugih kultur
T4	EB 2013 je spodbudil boljše razumevanje drugih narodnosti
T5	EB 2013 je povečal stopnjo kriminala
T6	EB 2013 je povečal stopnjo vandalizma
T7	EB 2013 je povečal stopnjo prostitucije
T8	EB 2013 je vplival na odseljevanje lokalnega prebivalstva
T9	EB 2013 je vplival na dodatno onesnaževanje okolja
T10	EB 2013 je povzročil težave s parkiranjem
T11	EB 2013 je povzročil prometne zastoje v času prvenstva
T12	EB 2013 je privabil več investiranja v lokalno skupnost
T13	EB 2013 je ustvaril nova delovna mesta za lokalno prebivalstvo
T14	EB 2013 je ustvaril več posla za mala podjetja
T15	EB 2013 je dvignil cene produktov za vsakdanjo rabo
T16	EB 2013 je dvignil cene storitev
T17	EB 2013 je prispeval k prekomerni porabi javnega denarja
T18	EB 2013 je zvišal cene nepremičnin
T19	EB 2013 je spodbudil razvoj kulturnih prireditev lokalne skupnosti
T20	EB 2013 je prispeval k razvoju znanja pri upravljanju prireditev
T21	EB 2013 je spodbudil ohranjanje naravnih virov
T22	EB 2013 je spodbudil obnovo zgodovinskih zgradb
T23	EB 2013 je povečal obisk števila tujih obiskovalcev
T24	EB 2013 je povečal prepoznavnost MOK kot destinacije športnega turizma
T25	EB 2013 je okrepil mednarodni ugled MOK
T26	EB 2013 je bil ustrezno organiziran

Vir: avtor

V drugem delu vprašalnika smo anketirane spraševali po njihovih demografskih podatkih (spol, starost, izobrazba in ekonomski status) ter nekaterih ostalih pomembnih neodvisnih spremenljivkah pridobljenih iz pregleda relevantne literature področja merjenja vplivov organizacije velike športne prireditve. Nekatero pomembno neodvisno spremenljivko uporabljene v raziskovalnih delih (Deery et al., 2012; Ritchie et al., 2009; Fredline, 2005; Ohmann et al. 2006; Fredline in Faulkner, 2000; Sheldon in Var, 1984; Ap, 1992; McGehee in Andereck, 2004; Haralam-bopoulos in Pizam, 1996) so poleg demografskih podatkov še:

- doba bivanja oz. koliko let posameznik živi v destinaciji,
- ukvarjanje posameznika s turizmom oz. delo v turističnem sektorju,
- geografska oddaljenost/bližina bivanja posameznika do velike športne prireditve,
- dnevno ukvarjanje s športom posameznika.

Najprej smo na manjšem vzorcu lokalnega prebivalstva MOK testirali ustreznost vprašalnika ter ga posledično prilagodili okolju raziskave.

Ciljna populacija in zbiranje podatkov

Cilj raziskave je bil zajeti celotno populacijo lokalnega prebivalstva MOK. MOK je del Obalno-kraške statistične regije. Po površini se uvršča na 7. mesto med slovenskimi občinami, po številu prebivalcev pa na 4. mesto. Sredi leta 2012 je imela po statističnih podatkih približno 53.650 prebivalcev, ki živijo v 22 krajevni skupnostih (SURs, 2013).

Empirični del predstavljen v monografiji je bil izpeljan s pomočjo kvantitativne metode osebnega anketiranja s strukturiranimi vprašanji (zaprta vprašanja). Anketiranje je potekalo na področju MOK oktobra in novembra 2013. Ciljna populacija anketiranja so bili prebivalci MOK, gostiteljice ene izmed štirih tekmovalnih skupin (poleg Celja, Ljubljane in Jesenic) velike športne prireditve EuroBasket 2013 septembra 2013. Kljub zavedanju o pomembnosti reprezentativnosti na področju anketiranja lokalnega prebivalstva (večji vzorec) je bila uporabljena metoda priložnostnega vzorčenja (ang. convenience sampling), ki nam je za potrebe raziskovanja omogočila zajeti različne profile ljudi. K vzorčenju smo pristopili sistematsko s predhodnim pregledom demografskega profila prebivalcev MOK ter v času anketiranja vzporedno spremljali pridobljene rezultate. Podobne metode vzorčenja so bile uporabljene tudi v nekaterih uporabljenih raziskovalnih prispevkih avtorjev (Lorde et al., 2011; Martin in Barth, 2013; Prayag et al., 2013).

Anketiranje smo izvedli na treh različnih lokacijah MOK, in sicer na najbolj pretočni mestni ulici (promenada) ter pred največjima nakupovalnima centroma v mestu (Supernova in Planet Tuš Koper), kjer smo s predhodnim opazovanjem ugotovili največjo koncentracijo zbiranja prebivalcev MOK. Zaradi izvedbe anketiranja na zunanjih površinah občine in v nakupovalnih centrih smo vodilne tudi obvestili o poteku anketiranja in za izvedbo raziskave pridobili njihovo dovoljenje. V namen zagotavljanja naključnosti izbranih enot smo v vzorec vključili vsakega petega mimoidočega. Podatke smo nato vnesli v računalniško bazo podatkov.

Analiza raziskovalnega vzorca

V raziskavi je sodelovalo 746 prebivalcev MOK. V celotnem vzorcu je zajetih 411 moških (55,1 %) in 335 žensk (44,9 %). Iz statističnih podatkov SURS-a in GURS-a za leto 2014 lahko ugotovimo, da v MOK živi nekoliko več žensk kot moških.

Tabela 3: Porazdelitev anketiranih po spolu

	Frekvenca	Delež	Veljavni odstotek
Veljavne enote	Moški	411	55,1
	Ženski	335	44,9
	Skupaj	746	100,0

Vir: avtor

V Tabeli 4 predstavljamo opisne statistike anketiranih po starosti, kjer ugotavljamo, da so anketirani v povprečju stari nekaj več kot 41 let. V vzorcu so zajeti lokalni prebivalci MOK stari od 18 do 83 let. Koefficienta asimetrije (0,0469) in sploščenosti (-0,801) nakazujeta na približno normalno porazdelitev spremenljivke.

Tabela 4: Porazdelitev anketiranih glede na starost

N	Veljavne enote	746
	Manjkajoče enote	0
Aritmetična sredina		41,28
Mediana		39,00
Modus		23
Standardni odklon		16,285
Koeficient asimetrije		0,469
Koeficient sploščenosti		-0,801
Minimum		18
Maksimum		83

Vir: avtor

71

V nadaljevanju nas je zanimala izobrazbena struktura anketiranih. Ugotovljamo, da je glede na izobrazbeno strukturo anketiranih najvišji delež anketiranih z zaključeno srednješolsko izobrazbo (58 %), sledijo tisti, ki so zaključili visokošolsko izobrazbo (36,2 %), ter anketirani, ki so končali osnovnošolsko in nižjo izobrazbo (5,8 %).

Tabela 5: Porazdelitev anketiranih glede na najvišjo stopnjo izobrazbe

	Frekvenca	Delež	Veljavni odstotek
Veljavne enote	Osnovna šola ali manj	43	5,8
	Poklicna šola, srednješolska izobrazba	433	58,0
	Višja, visoka ali univerzitetna izobrazba, magisterij, doktorat	270	36,2
	Skupaj	746	100,0

Vir: avtor

V nadaljevanju smo anketirane vprašali, kakšen je njihov trenutni poklicni status. Vzorec predstavlja 47,3 % anketiranih zaposlenih oseb, nato sledijo tisti, ki imajo status dijaka ali študenta (19,4 %), upokojeni (18,9 %), brezposelni (9 %) in samozaposleni (5,2 %). 0,1 % anketiranih je navedlo druge oblike zaposlitvenega statusa, in sicer poklicni oz. profesionalni športnik.

Na podlagi rezultatov iz Tabele 6 lahko zaključimo, da je 47,3 % anketiranih v delovnem razmerju, ostalih 52,6 % pa predstavljajo študenti, dijaki, upokojenci in brezposelni, ki niso v delovnem razmerju. 0,1 % anketiranih je navedlo druge oblike zaposlitvenega statusa, in sicer poklicni oz. profesionalni športnik.

Tabela 6: Porazdelitev anketiranih glede na njihov trenutni poklicni status

	Frekvenca	Delež	Veljavni odstotek
Veljavne enote	Zaposlen	353	47,3
	Upokojenec	141	18,9
	Samozaposlen	39	5,2
	Dijak, študent	145	19,4
	Brezposelen	67	9,0
	Drugo:	1	0,1
	Skupaj	746	100,0

Vir: avtor

Zanimal nas je tudi ekonomski status anketiranih. Te smo prosili za samooceno na 5-stopenjski lestvici, kjer 1 pomeni močno pod povprečjem, 5 pa močno nad povprečjem. Lestvico smo nato združili, in sicer 1 pomeni pod povprečjem, 2 povprečno in 3 nad povprečjem. Ugotavljamo, da je skoraj dve tretjini (65,4 %) anketiranih ocenilo svoj ekonomski status kot povprečen, 19,6 % jih je svoj ekonomski status ocenilo kot podpovprečen, 15 % pa kot nadpovprečen. Porazdelitev odgovorov podajamo v Tabeli 7.

Tabela 7: Porazdelitev anketiranih glede na samooceno ekonomskega statusa

	Frekvenca	Delež	Veljavni odstotek
Veljavne enote	Pod povprečjem	146	19,6
	Povprečen	488	65,4
	Nad povprečjem	112	15,0
	Skupaj	746	100,0

Vir: avtor

Poleg zgoraj predstavljenih demografskih podatkov so nas zanimale še nekatere kategorije, ki so pomembne za raziskovanje odnosa lokal-

nega prebivalstva do organizacije velike športne prireditve ob merjenju ekonomskih, družbeno-kulturnih in okoljskih vplivov. Kategorije oz. neodvisne spremenljivke, ki jih bomo poleg demografskih podatkov predstavili v nadaljevanju, so geografska oddaljenost od območja organizacije velike športne prireditve, število let bivanja v destinaciji gostiteljici velike športne prireditve, dnevna športna aktivnost posameznika in ukvarjanje z dejavnostjo turizma.

Anketirane smo spraševali tudi o geografski lokaciji bivanja v MOK. Ugotovili smo, da 33,4 % anketiranih živi v samem centru MOK oz. v neposredni bližini izvedbe velike športne prireditve, v okoliških krajevnih skupnostih Olmo, Prisoje (Šalara) živi 13,3 % anketiranih, v Semedeli 16 % anketiranih in v Krajevni skupnosti Žusterna (Markovec) živi 16,5 % anketiranih. Druge lokacije bivanja so navedli anketirani, ki živijo v zaledju MOK (20,9 %). Ta podatek je predvsem pomemben zaradi dejavnika oddaljenosti/bližine bivanja od izvedbe velike športne prireditve EuroBasket 2013 in preverjanja odnosa lokalnega prebivalstva do razvoja turizma destinacije.

Tabela 8: Porazdelitev anketiranih glede na območje prebivališča

	Frekvenca	Delež	Veljavni odstotek	
Veljavne enote	MOK center	249	33,4	33,4
	Olmo – Prisoje (Šalara)	99	13,3	13,3
	Semedela	119	16,0	16,0
	Žusterna (Markovec)	123	16,5	16,5
	Zaledje	156	20,9	20,9
	Skupaj	746	100,0	100,0

Vir: avtor

V nadaljevanju smo anketirane razvrstili v tri območja, in sicer center MOK, bližnja okolica in predmestje MOK ter zaledje MOK. To smo storili z namenom, da bi anketirane razvrstili glede na oddaljenost od centra MOK, kjer se je velika športna prireditev EuroBasket 2013 odvijala. Porazdelitev odgovorov je predstavljena v Tabeli 9. Približno polovica anketiranih (45,7 %) živi v bližnji okolici Koprca, ena tretjina (33,4 %) jih živi v centru Koprca in 20,9 % jih živi v zaledju Koprca.

Tabela 9: Porazdelitev anketiranih glede na oddaljenost od centra MOK

	Frekvenca	Delež	Veljavni odstotek
Veljavne enote	Center	249	33,4
	Bližnja okolica	341	45,7
	Zaledje	156	20,9
	Skupaj	746	100,0

Vir: avtor

V Tabeli 10 predstavljamo opisne statistike anketiranih glede na število let bivanja v MOK. V povprečju anketirani v MOK živijo 31,13 let. Največ anketiranih prebivalcev v MOK živi 20 let. Standardni odklon znaša 17,853. Koeficienta asimetrije (0,382) in sploščenosti (-0,472) nakazujeta na približno normalno porazdelitev. Anketirani v MOK živijo med 1 in 80 let.

Tabela 10: Opisne statistike števila let bivanja v MOK

N	Veljavne enote	746
	Manjkajoče enote	0
Aritmetična sredina		31,13
Mediana		29,00
Modus		20
Standardni odklon		17,853
Koeficient asimetrije		0,382
Koeficient sploščenosti		-0,472
Minimum		1
Maksimum		80

Vir: avtor

V Tabeli 11 predstavljamo rezultate dnevne športne aktivnosti anketiranih, kjer ugotavljamo, da se 5 % anketiranih s športom ukvarja profesionalno, 12,7 % se jih s športom ne ukvarja, 24,1 % se jih s športom ukvarja 1-krat na teden, 2–3-krat na teden se jih s športom ukvarja 35,9 % anketiranih ter 22,3 % več kot 3-krat tedensko. Iz rezultatov ugotavljamo, da se velika večina anketiranih s športom ukvarja od vsaj 1-krat pa do več kot 3-krat tedensko. Ukvarjanje s športom in ostalimi oblikami rekreacije pomembno prispeva k trajnostnemu, družbenemu in gospodarskemu

razvoju lokalne skupnosti in posledično vpliva na kvaliteto življenja lokalnega prebivalstva. Zaradi tega smo se odločili vključiti dejavnik ukvarjanja s športom in ugotavljati njegovo povezanost z odnosom lokalnega prebivalstva ob merjenju ekonomskih, družbeno- kulturnih in okoljskih vplivov.

Tabela 11: Porazdelitev anketiranih glede na pogostost ukvarjanja s športom

	Frekvenca	Delež	Veljavni odstotek	
Veljavne enote	S športom se ne ukvarjam (čez dan sem pasiven/-a)	95	12,7	12,7
	Redko se ukvarjam s športom (včasih grem na sprehod)	180	24,1	24,1
	Občasno se ukvarjam s športom (1–2 tedensko)	268	35,9	35,9
	Redno se ukvarjam s športom (vsaj 3-krat tedensko organizirano)	166	22,3	22,3
	Vsak dan treniram in se tekmovalno ukvarjam s športom	37	5,0	5,0
	Skupaj	746	100,0	100,0

Vir: avtor

V nadaljevanju smo anketirane vprašali še po ukvarjanju z dejavnostjo turizma, ki prav tako igra pomembno vlogo pri odnosu lokalnega prebivalstva do razvoja različnih vrst turizma. Iz rezultatov predstavljenih v Tabeli 12 lahko ugotovimo, da se le dobrih 10 % anketiranih ukvarja s turistično dejavnostjo. Rezultati ne presenečajo, saj je še vedno glavna dejavnost v MOK povezana s pristaniščem Luko Koper, ki predstavlja pomemben logistično-distribucijski center in lokalnemu prebivalstvu omogoča številne možnosti zaposlitve.

Tabela 12: Porazdelitev anketiranih glede na zaposlitev v podjetju turistične dejavnosti

	Frekvenca	Delež	Veljavni odstotek	
Veljavne enote	Da	75	10,1	10,1
	Ne	671	89,9	89,9
	Skupaj	746	100,0	100,0

Vir: avtor

Anketirane prebivalce MOK, ki so odgovorili, da so zaposleni v podjetju, ki se ukvarja s turistično dejavnostjo, smo dodatno vprašali, ali so v času prireditve EuroBasket 2013 imeli več posla kot sicer. 54,7 % tistih anketiranih prebivalcev MOK, ki so zaposleni v podjetju, ki se ukvarja s turistično dejavnostjo, je ocenilo, da so v obdobju prireditve EuroBasket 2013 v MOK imeli enako dela kot običajno. 34,7 % jih je ocenilo, da so imeli občutno več dela kot sicer, 10,7 % pa jih je ocenilo, da niso imeli nič več dela kot sicer. Več kot polovica anketiranih, ki so zaposleni v podjetju, ki se ukvarja s turistično dejavnostjo, ocenjuje povečan obseg dela v času organizacije velike športne prireditve EuroBasket 2013. Rezultati so pričakovani in nakazujejo, da je v času organizacije EuroBasket 2013 MOK obiskalo veliko število turistov. Hkrati moramo poudariti, da ima MOK omejeno število nastanitvenih kapacitet in so bili turisti nameščeni v številnih sosednjih občinah (Piran, Izola in Ankaran). Porazdelitev odgovorov je prikazana v Tabeli 13.

76

Tabela 13: Porazdelitev anketiranih glede na povečan obseg dela v turističnih podjetjih

		Frekvenca	Delež	Veljavni odstotek
Veljavne enote	Nič več dela	8	1,1	10,7
	Enako dela	41	5,5	54,7
	Občutno več dela	26	3,5	34,7
	Skupaj	75	10,1	100,0
Manjkajoče enote	Preskok (if)	671	89,9	
Skupaj		746	100,0	

Vir: avtor

V nadaljevanju monografije bo predstavljena analiza vidika merjenja izbranih ekonomskih, družbeno-kulturnih, okoljskih in turističnih vplivov velike športne prireditve EuroBasket 2013 v MOK.

Analiza ekonomskega vidika vpliva EuroBasket 2013

Raziskovanje vplivov velikih športnih prireditev še vedno ostaja v domeni raziskav s področja ekonomskih učinkov (Andranovich et al., 2001; Kasimati, 2003; Lee in Taylor, 2005; Ahlert, 2006; Matheson, 2007; Bartoluci in Čavlek, 2007). Velike športne prireditve so tako v veliki meri ocenjene z ekonomske perspektive in posledično je njihova organizacija v določenem okolju opravičljiva zaradi ekonomskih pritiskov vključenih deležnikov ter politično podprta (Ntloko in Swart, 2008). Organizacija velikih športnih prireditev predstavlja ekonomsko priložnost za lokalne uradnike in poslovneže za višanje turističnega dobička in promocijo pozitivne turistične podobe destinacije (Twynam in Johnson, 2004). V številnih primerih ekonomska dimenzija turizma zaradi organizacije velike športne prireditve značilno vpliva na vključene turistične deležnike, saj izvedba velike športne prireditve v lokalno okolje prinaša številne možnosti razvoja turizma. Prav zaradi tega deležniki zelo dobro razlikujejo pozitivne in negativne ekonomske vplive organizacije velike športne prireditve, saj ti pomembno vplivajo na kvaliteto življenja in ekonomske dejavnike lokalne skupnosti. Z raziskovanjem specifičnih primerov organizacije velikih športnih prireditev (npr. EuroBasket 2013) lahko na eni strani primerjamo rezultate že opravljenih raziskav s področja merjenja pozitivnih in negativnih ekonomskih vplivov ter z novimi ugotovitvami oblikujemo smernice razvoja različnih vrst turizma določenega okolja.

V nadaljevanju predstavljamo opisne statistike (aritmetična sredina, standardni odklon in koeficiente asimetrije in sploščenosti) ekonomskih vplivov organizacije velike športne prireditve EuroBasket 2013 ter z uporabo Pearsonovega korelacijskega koeficienta ugotovljamo povezanost

uporabljenih indikatorjev ekonomskih vplivov organizacije velike športne prireditve EuroBasket 2013 v MOK. Z uporabo Crombachovega alfa koeficienta smo preverili še zanesljivost merskega instrumenta. Nato smo izvedli faktorsko analizo in faktorsko rešitev shranili za nadaljnjo statistično analizo.

Ekonomske koristi organizacije EuroBasket 2013

Velike športne prireditve kot ena izmed oblik športnega in prireditvenega turizma postajajo danes vedno bolj popularen in pomemben ekonomski ter strateški dejavnik turističnih destinacij. Ustrezna organizacija velike športne prireditve v lokalno okolje prinaša številne pozitivne ekonomske učinke, ki jo vključeni deležniki občutijo v večji pozitivni medijski pokritosti, ki zaradi večje prepoznavnosti vpliva na povečan obisk števila turistov, povečanju investicij in večjih izdatkih sponzorjev, splošni ekonomski rasti in prodaji, novi oz. obnovljeni športni in turistični infrastrukturi ter številnih drugih multiplikacijskih učinkih. Zgoraj naštetimi pozitivnimi ekonomski učinki močno vplivajo na večje investicije v lokalnem okolju, ustvarjanje povečanega obsega posla za mala lokalna podjetja ter posledično povečanje odpiranja novih delovnih mest predvsem za lokalno prebivalstvo.

V nadaljevanju bomo predstavili opisne statistike ekonomskih koristi organizacije velike športne prireditve EuroBasket 2013 v MOK ter preverili veljavnost in zanesljivost merskega instrumenta. Nato pa še opisali pripravo prvega faktorja imenovanega »ekonomske koristi EuroBasket 2013«.

Opisne statistike »ekonomskih koristi« EuroBasket 2013

Na podlagi ugotovitev različnih avtorjev je oblikovani merski instrument zajemal tudi trditve s področja ekonomskih koristi organizacije velike športne prireditve EuroBasket 2013 v MOK. Najprej predstavljamo opisne statistike izbranih ekonomskih koristi organizacije velike športne prireditve EuroBasket 2013. Na petstopenjski lestvici smo z vprašanjem: »Prosim vas, da na lestvici od 1 do 5 (1 – sploh se ne strinjam, 5 – popolnoma se strinjam) ocenite veliko športno prireditev EuroBasket 2013«. Ekonomske koristi lokalnega prebivalstva so opredelile naslednje, na podlagi teorije, izbrane trditve:

- EuroBasket 2013 je privabil več investiranja v lokalno skupnost,
- EuroBasket 2013 je ustvaril nova delovna mesta za lokalno prebivalstvo,

- EuroBasket 2013 je ustvaril več posla za mala podjetja.

Pred pripravo faktorja »ekonomske koristi EuroBasket 2013« smo najprej pregledali porazdelitev izbranih treh trditvev. Na prvo trditev (EuroBasket 2013 je privabil več investiranja v lokalno skupnost) so anketirani na petstopenjski lestvici odgovorili z aritmetično sredino 2,60 in standardnim odklonom 1,18. Aritmetična sredina druge trditve (EuroBasket 2013 je ustvaril nova delovna mesta za lokalno prebivalstvo) znaša 2,40 in standardni odklon 1,16. Na tretjo trditev (EuroBasket 2013 je ustvaril več posla za mala podjetja) so anketirani na petstopenjski lestvici odgovorili z aritmetično sredino 2,92 in standardnim odklonom 1,26.

Aritmetične sredine trditvev s področja ekonomskih koristi organizacije velike športne prireditve, se gibljejo od 2,40 do 2,90, kar nakazuje na srednje močno strinjanje z naštetimi trditvami. Iz tega lahko zaključimo, da anketirani niso povsem prepričani glede na izbrane indikatorje o doprinosu ekonomskih koristi v času organizacije velike športne prireditve EuroBasket 2013. Razlog za to je lahko tudi ta, da velike športne prireditve ob ne tako izrazitih takojšnjih ekonomskih koristih ob organizaciji prinašajo predvsem dolgoročne ekonomske koristi, ki jih vključeni deležniki lahko občutijo nekaj let kasneje. Dodaten razlog srednje močnega strinjanja s trditvami ekonomskih koristi organizacije velike športne prireditve EuroBasket 2013 predstavlja dejstvo, da so samo nekatere skupine lokalnega prebivalstva vključene v ekonomske aktivnosti, ki jih prinaša organizacija velike športne prireditve.

Tabela 14: Opisne statistike indikatorjev ekonomskih koristi EuroBasket 2013

Prosim vas, da ocenite EuroBasket 2013:	Št. odg.	Aritmetična sredina	Standardni odklon	Koficient asimetrije	Koficient sploščenosti
Privabil več investiranja v lokalno skupnost	746	2,60	1,177	0,222	-0,0956
Ustvaril nova delovna mesta za lokalno prebivalstvo	746	2,40	1,162	0,335	-1,035
Ustvaril več posla za mala podjetja	746	2,92	1,264	-0,111	-1,165

Vir: avtor

Poleg aritmetične sredine ter standardnih odklonov smo v nadaljevanju preverili še porazdelitev odgovorov s koeficientoma asimetrije in sploščenosti. Koeficienti asimetrije segajo od -0,111 do 0,222 in nakazujejo na približno normalno asimetrijo obravnavanih indikatorjev ekonom-

skih koristi. Koeficienti sploščenosti segajo od $-1,165$ do $-0,956$ in nakazujejo na nekoliko bolj koničasto porazdelitev od normalne porazdelitve, vendar še vedno znotaj intervala -2 do 2 in jih lahko upoštevamo v nadaljnji statistični analizi. Rezultate prikazujemo v Tabeli 14.

V nadaljevanju podpoglavja bomo predstavili veljavnost in zanesljivost merskega instrumenta z uporabo Pearsonovega korelacijskega koeficienta in Cronbach alfa koeficienta za izbrane trditve ekonomskih koristi organizacije velike športne prireditve EuroBasket 2013 v MOK.

Preverjanje veljavnosti in zanesljivosti »ekonomskih koristi« EuroBasket 2013

V podpoglavju preverjanja veljavnosti in zanesljivosti merskega instrumenta smo ugotavljali povezave med posameznimi trditvami s področja ekonomskih koristi organizacije velike športne prireditve EuroBasket 2013 v MOK. Najprej nas je zanimalo, kako so uporabljene trditve ekonomskih koristi velike športne prireditve EuroBasket 2013 medsebojno povezane. Z uporabo Pearsonovega korelacijskega koeficienta v Tabeli 15 prikazujemo povezave med izbranimi trditvami. Na podlagi rezultatov ugotavljamo, da so povezave med njimi pozitivne in dosegajo relativno dobro medsebojno povezanost. Na ta način lahko potrdimo notranjo veljavnost merskega instrumenta.

Najnižja stopnja povezanosti, ki znaša $0,296^{**}$, je med indikatorjema, da je EuroBasket 2013 ustvaril več posla za mala podjetja ter da je v času organizacije privabil več investiranja v lokalno skupnost. Najvišja stopnja povezanosti, ki znaša $0,538^{**}$, je zaznana med indikatorjema, da je EuroBasket 2013 ustvaril več posla za mala podjetja ter ustvaril nova delovna mesta za lokalno prebivalstvo. Povezanost med indikatorjema, da je EuroBasket 2013 privabil več investiranja v lokalno skupnost in ustvaril nova delovna mesta za lokalno prebivalstvo, znaša $0,454^{**}$. Zaključimo lahko, da lokalni prebivalci, ki menijo, da je organizacija velike športne prireditve EuroBasket 2013 privabila več investiranja v lokalno skupnost, to ne ocenjujejo kot razlog za ustvarjanje več posla za mala podjetja v lokalnem okolju. Večja povezanost se kaže med indikatorjema povečanega investiranja v lokalno skupnost in ustvarjanja več posla za mala podjetja, kar posledično anketirani ocenjujejo tudi kot razlog za nova delovna mesta za lokalno prebivalstvo MOK v času organizacije velike športne prireditve EuroBasket 2013.

Ugotovimo lahko, da so povezave med vsemi pari trditev statistično značilne s stopnjo značilnosti nižjo od 1% in relativno močne, zato smo vse obravnavane indikatorje upoštevali v nadaljnji analizi.

Tabela 15: Povezave med indikatorji ekonomskih koristi EuroBasket 2013

Pearsonov korelacijski koeficient (ekonomske koristi)	Privabil več investiranja v lokalno skupnost	Ustvaril nova delovna mesta za lokalno prebivalstvo	Ustvaril več posla za mala podjetja
Privabil več investiranja v lokalno skupnost	1	0,538**	0,296**
Ustvaril nova delovna mesta za lokalno prebivalstvo		1	0,454** 0,454**
Ustvaril več posla za mala podjetja			1

** Korelacija je značilna pri stopnji značilnosti 0,01

Vir: avtor

81

Zanesljivost merskega instrumenta smo preverili s pomočjo Cronbach alfa koeficienta. Zanesljivost merskega instrumenta za izbrane trditve ekonomskih koristi organizacije velike športne prireditve EuroBasket 2013 (EuroBasket 2013 je ustvaril več posla za mala podjetja, EuroBasket 2013 ustvaril nova delovna mesta za lokalno prebivalstvo in EuroBasket 2013 je privabil več investiranja v lokalno skupnost) znaša 0,691 in nakazuje na zanesljiv merski instrument. V nadaljevanju bomo opisali postopek priprave faktorja »ekonomske koristi EuroBasket 2013«.

Priprava faktorja »ekonomske koristi« EuroBasket 2013

Tabela 16: Lastne vrednosti in delež pojasnjene variance indikatorjev ekonomskih koristi EuroBasket 2013

Komponenta	Lastne vrednosti		
	Skupna	% pojasnjene variance	Kumulativni % pojasnjene variance
1	1,867	62,218	62,218
2	0,710	23,671	85,888
3	0,423	14,112	100,000

Vir: avtor

Na podlagi opisnih statistik in po preverjanju veljavnosti in zanesljivosti merskega instrumenta ugotavljamo, da so vse tri uporabljene trditve primerne za nadaljnjo statistično analizo. V naslednjem koraku smo s pomočjo faktorjske analize (metode glavnih osi) zmanjšali dimenzionalnost

spremenljivke »ekonomske koristi EuroBasket 2013«. Za določitev števila faktorjev smo najprej preverili lastne vrednosti ter predstavili delež pojasnjene variance. Analiza lastnih vrednosti ponudi rešitev z enim faktorjem, ki pojasni 62,2 % skupne variance in ima lastno vrednost 1,867. Drugi in tretji faktor imata lastno vrednost nižjo od 1. Zaradi visokega deleža pojasnjene variance na prvem faktorju in visoke lastne vrednosti smo se odločili za enofaktorsko rešitev. Rezultate faktorske rešitve »ekonomske koristi EuroBasket 2013« prikazujemo v Tabeli 16.

Na podlagi pridobljenih rezultatov smo predstavili faktorsko rešitev z enim faktorjem, ki smo ga poimenovali »ekonomske koristi EuroBasket 2013«. V analizo smo vključili nabor vseh treh izbranih trditev s področja ekonomskih koristi lokalnega prebivalstva ob organizaciji velike športne prireditve EuroBasket 2013.

82

V nadaljevanju v Tabeli 17 prikazujemo faktorske uteži uporabljenih trditev. S krepkim tiskom smo poudarili vse močne faktorske uteži (vrednost nad |0,4|). Na osnovi enofaktorske rešitve ugotavljamo, da imajo vse izbrane trditve ekonomskih koristi lokalnega prebivalstva močne pozitivne uteži. To rešitev smo poimenovali faktor »ekonomske koristi EuroBasket 2013« in jo shranili za nadaljnjo statistično analizo preverjanja raziskovalnega modela.

Tabela 17: Faktorske uteži trditev ekonomskih koristi EuroBasket 2013

Prosim vas, da ocenite EuroBasket 2013:	Faktorska utež
Ustvaril nova delovna mesta za lokalno prebivalstvo	.904
Ustvaril več posla za mala podjetja	.595
Privabil več investiranja v lokalno skupnost	.501

Vir: avtor

Ekonomski stroški organizacije EuroBasket 2013

Kljub odgovornim in trajnostnim pobudam organizacije velikih športnih prireditev se poleg pozitivnih ekonomskih vplivov lokalna skupnost sooča tudi s številnimi negativnimi ekonomskimi vplivi. Organizacija velike športne prireditve močno vpliva na razvoj turizma v okolju, kjer se odvija. Večje možnosti razvoja turizma za lokalne skupnosti pomenijo posledično več negativnih ekonomskih vplivov, ki se odražajo v večji porabi javnega denarja in predvsem s povečanjem življenjskih stroškov zaradi višjih cen blaga in storitev (Haralambopoulos in Pizam, 1996; Weaver in Lawton, 2001; Frauman in Banks, 2011; Haley, Snaith in Miller, 2005;

Jurowski in Gursoy, 2004). Organizacija velike športne prireditve pomeni tudi izdatke za gradnjo nove športne in druge infrastrukture in posledično vpliva tudi na višje cene nepremičnin in zazidljivih zemljišč (Lundberg, 1990; Deery et al., 2012; Fredline, 2002). Visoke cene nepremičnin zaradi organizacije velike športne prireditve so posledično tudi glavni razlog družbenih neenakosti in odseljevanja lokalnega prebivalstva. Potreba po spremljanju rezultatov organizacije velike športne prireditve predvsem do negativnih ekonomskih vplivov danes postaja pomembno raziskovalno vprašanje in močno vpliva na razvoj področja športno prireditvenega turizma destinacij gostiteljic.

V nadaljevanju poglavja bomo predstavili opisne statistike ekonomskih stroškov organizacije velike športne prireditve EuroBasket 2013 v MOK ter preverili veljavnost in zanesljivost merskega instrumenta. Na koncu pa opisali še postopek priprave drugega faktorja imenovanega »ekonomski stroški EuroBasket 2013«.

Opisne statistike »ekonomskih stroškov« EuroBasket 2013

V tem poglavju predstavljamo opisne statistike izbranih trditvev ekonomskih stroškov, ki so zaznane ob organizaciji velike športne prireditve EuroBasket 2013 in vplivajo na vključene deležnike. V tem sklopu smo anketirane spraševali po zaznanih ekonomskih stroških organizacije velike športne prireditve EuroBasket 2013. Na petstopenjski lestvici smo z vprašanjem: »Prosim vas, da na lestvici od 1 do 5 (1 – sploh se ne strinjam, 5 – popolnoma se strinjam) ocenite veliko športno prireditev EuroBasket 2013« ugotavljali ekonomske stroške organizacije velike športne prireditve EuroBasket 2013 v MOK. Ker je vprašalnik zajemal sklop negativnih ekonomskih vplivov in so bile štiri uporabljene trditve v vprašalniku zapisane v negativni stavčni obliki (EuroBasket 2013 je dvignil cene produktov za vsakdanjo rabo, EuroBasket 2013 je dvignil cene storitev (npr. turističnih), EuroBasket 2013 je zvišal cene nepremičnin in EuroBasket 2013 je prispeval k prekomerni porabi javnega denarja), smo uporabljene trditve za statistično analizo preoblikovali v pozitivno stavčno obliko. Ekonomske stroške so opredelile naslednje izbrane trditve:

- EuroBasket 2013 ni dvignil cene produktov za vsakdanjo rabo,
- EuroBasket 2013 ni dvignil cene storitev (npr. turističnih),
- EuroBasket 2013 ni zvišal cene nepremičnin,
- EuroBasket 2013 ni prispeval k prekomerni porabi javnega denarja.

Pred pripravo faktorja »ekonomski stroški EuroBasket 2013« smo pregledali porazdelitev izbranih trditvev. Najprej predstavljamo aritmetične sredine in standardne odklone za štiri izbrane trditve, ki so merile ekonomske stroške organizacije velike športne prireditve EuroBasket 2013 v MOK. Najvišjo aritmetično sredino lahko zasledimo za trditvev, da EuroBasket 2013 ni zvišal cene nepremičnin, kjer so anketirani na petstopenjski lestvici odgovorili v povprečju z vrednostjo 4,43 in standardnim odklonom 0,847. Anketirani se v veliki meri strinjajo, da organizacija velike športne prireditve EuroBasket 2013 ni vplivala na povišanje cen nepremičnin v MOK. Rezultati so nekako pričakovani, saj kljub dejstvu, da je bil EuroBasket 2013 največja organizirana športna prireditev v zgodovini Slovenije, vseeno ni pretirano vplivala na infrastrukturni razvoj v MOK. V nekaterih drugih primerih, na primer pri organizaciji olimpijskih iger in ostalih svetovno znanih »mega« prireditev, lahko zasledimo povečan obseg velikih infrastrukturnih posegov v okolje. Ti posledično lahko zaradi nove oz. izboljšane infrastrukture vplivajo tudi na višjo cenovno politiko nepremičnin in ostalih zazidljivih zemljišč in s tem predstavljajo več možnosti za negativne ocene organizacije velike športne prireditve.

Aritmetična sredina trditvev, da EuroBasket 2013 ni dvignil cene produktov za vsakdanjo rabo, znaša 3,82 s standardnim odklonom 1,21. Na trditvev, da EuroBasket 2013 ni dvignil cene storitev (npr. turističnih), so anketirani na petstopenjski lestvici odgovorili z aritmetično sredino 3,27 in standardnim odklonom 1,29. Oba indikatorja nakazujeta na srednje močno strinjanje med anketiranci. Na podlagi rezultatov ugotovljamo, da se zaradi organizacije velike športne prireditve EuroBasket 2013 cene produktov za vsakdanjo rabo in tudi nekatere storitve niso bistveno podražile oz. so ostale nespremenjene in s tem omogočile lokalnemu prebivalstvu enake pogoje kot pred izvedbo. Na trditvev, da EuroBasket 2013 ni prispeval k prekomerni porabi javnega denarja, so anketirani odgovorili z aritmetično sredino 2,83 in standardnim odklonom 1,17. V tem primeru lahko zaznamo, da se anketirani s trditvijo v povprečju niti strinjajo niti ne strinjajo.

Aritmetične sredine indikatorjev ekonomskih stroškov organizacije velike športne prireditve EuroBasket 2013 se gibljejo od 2,83 do 4,43. To nakazuje na strinjanje z naštetimi trditvami. Rezultati nakazujejo prepričanje anketiranih, da organizacija velike športne prireditve EuroBasket 2013 ni pretirano vplivala na ekonomske stroške. Manjši dvom se čuti le pri vprašanju o prekomerni porabi javnega denarja, kjer aritmetična sredina znaša 2,83 in nakazuje na srednje močno strinjanje anketiranih oz.

kaže na nepoznavanje področja porabe javnega denarja. Glede na izkušnje in medijsko poročanje o neustrezni porabi javnega denarja nekaterih svetovno znanih velikih športnih prireditev je rezultat pričakovan in nakazuje na pomen obveščanja lokalnega prebivalstva o ustrezni porabi javnega denarja za organizacijo velikih športnih prireditev.

Poleg aritmetične sredine ter standardnih odklonov smo v nadaljevanju preverili še porazdelitev odgovorov s koeficientoma asimetrije in sploščenosti. Koeficienti asimetrije segajo od -1,533 do 0,211 in nakazujejo na približno normalno asimetrijo obravnavanih trditvev s področja ekonomskih stroškov. Hkrati lahko ugotovimo, da so trditve »EuroBasket 2013 ni dvignil cene produktov za vsakdanjo rabo, EuroBasket 2013 ni dvignil cene storitev (npr. turističnih) in EuroBasket 2013 ni zvišal cene nepremičnin« porazdeljene asimetrično v levo (koeficienti asimetrije segajo med -1,533 in -0,208). Trditvev, da EuroBasket 2013 ni prispeval k prekomerni porabi javnega denarja, je porazdeljena asimetrično v desno in znaša 0,211. Koeficienti sploščenosti za uporabljene trditve tako segajo od -0,365 do 2,022 in nakazujejo na nekoliko bolj koničasto porazdelitev od normalne porazdelitve. Trditvev (EuroBasket 2013 ni zvišal cen nepremičnin) z vrednostjo koeficienta sploščenosti 2,022 kaže na veliko oz. nenormalno sploščenost. Glede na to, da je na mejni vrednosti (od -2 do 2), ga lahko še vedno upoštevamo v nadaljnji statistični analizi. Rezultate prikazujemo v Tabeli 18.

Tabela 18: Opisne statistike ekonomskih stroškov EuroBasket 2013

Prosim vas, da ocenite EuroBasket 2013:	Št. odg.	Aritmetična sredina	Standardni odklon	Koeficient asimetrije	Koeficient sploščenosti
Ni dvignil cene produktov za vsakdanjo rabo	746	3,82	1,215	-0,819	-0,365
Ni dvignil cene storitev (npr. turističnih)	746	3,27	1,294	-0,208	-1,088
Ni zvišal cene nepremičnin	746	4,43	0,847	-1,533	2,022
Ni prispeval k prekomerni porabi javnega denarja	746	2,83	1,175	0,211	-0,839

Vir: avtor

V nadaljevanju bomo predstavili preverjanje veljavnosti in zanesljivosti merskega instrumenta ekonomskih stroškov organizacije velike športne prireditve EuroBasket 2013.

*Preverjanje veljavnosti in zanesljivosti »ekonomskih stroškov«
EuroBasket 2013*

Poglavje preverjanja veljavnosti in zanesljivosti merskega instrumenta nam bo omogočilo prepoznati povezave med posameznimi indikatorji s področja merjenja ekonomskih stroškov organizacije velike športne prireditve EuroBasket 2013 v MOK. Z uporabo Pearsonovega korelacijskega koeficienta prikazujemo povezave med izbranimi trditvami ekonomskih stroškov organizacije velike športne prireditve EuroBasket 2013. Na podlagi rezultatov prikazanih v Tabeli 19 ugotavljamo, da so povezave med spremenljivkami pozitivne, vendar vse ne dosegajo visoke povezanosti. Najvišjo stopnjo povezanosti, ki znaša 0,585**, opazimo med indikatorjema, da EuroBasket 2013 ni zvišal cene produktov za vsakdanjo rabo ter da v času organizacije ni zvišal cen nekaterih storitev. Dokaj visoka stopnja povezanosti, ki znaša 0,362**, je zaznana tudi med indikatorjema, da EuroBasket 2013 ni zvišal cene produktov za vsakdanjo rabo ter hkrati ni vplival na zvišanje cen nepremičnin v lokalnem okolju. Z uporabo Pearsonovega korelacijskega koeficienta ugotovimo, da so vsi pari indikatorjev povezani s stopnjo značilnosti nižjo od 1 % in relativno močni. Izjema je le uporabljena trditev »EuroBasket 2013 ni vplival na prekomerno porabo javnega denarja«, ki se z drugimi indikatorji ne povezuje zadovoljivo statistično značilno (Tabela 19). Na podlagi tega smo se odločili, da omenjeni indikator izpustimo iz nadaljnje analize.

86

Tabela 19: Povezave med indikatorji ekonomskih stroškov EuroBasket 2013

Pearsonov korelacijski koeficient	Ni zvišal cene produktov za vsakdanjo rabo	Ni zvišal cene storitev (npr. turističnih)	Ni zvišal cene nepremičnin	Ni prispeval k prekomerni porabi javnega denarja
Ni zvišal cene produktov za vsakdanjo rabo	1	0,585**	0,362**	0,285**
Ni zvišal cene storitev (npr. turističnih)		1	0,289**	0,235**
Ni zvišal cene nepremičnin			1	0,081*
Ni prispeval k prekomerni porabi javnega denarja				1

** Korelacija je značilna pri stopnji značilnosti 0,01

Vir: avtor

Po ugotavljanju povezanosti med indikatorji ekonomskih stroškov organizacije velike športne prireditve EuroBasket 2013 smo zanesljivost mer-

skega instrumenta preverili s pomočjo Cronbach alfa koeficienta. Zanesljivost merskega instrumenta za izbrane indikatorje (EuroBasket 2013 ni zvišal cene produktov za vsakdanjo rabo, EuroBasket 2013 ni zvišal cene storitev in EuroBasket 2013 ni zvišal cene nepremičnin), ki smo jih v nadaljevanju uporabili v faktorjski rešitvi, znaša 0,681 in nakazuje na zanesljiv merski instrument. V nadaljevanju bomo opisali postopek priprave faktorja imenovanega »ekonomski stroški EuroBasket 2013«.

Priprava faktorja »ekonomski stroški« EuroBasket 2013

Rezultati opisnih statistik in preverjanje veljavnosti in zanesljivosti merskega instrumenta so nam omogočili, da smo se od začetnih štirih uporabljenih indikatorjev odločili za pripravo faktorjske rešitve z uporabo treh indikatorjev ekonomskih stroškov primernih za nadaljnjo statistično analizo. Iz nadaljnje analize smo izločili trditev »EuroBasket 2013 ni prispeval k prekomerni porabi javnega denarja« zaradi slabe povezanosti z nekaterimi drugimi indikatorji. Z uporabo faktorjske analize (metode glavnih osi) smo v naslednjem koraku zmanjšali dimenzionalnost spremenljivke imenovane »ekonomski stroški EuroBasket 2013«.

Za določitev števila faktorjev smo v nadaljevanju postopka najprej preverili lastne vrednosti ter delež pojasnjene variance, ki nam bodo omogočile določitev števila faktorjev v izbrani faktorjski rešitvi. Analiza lastnih vrednosti ponudi rešitev z enim faktorjem, ki pojasni 61,3 % skupne variance in ima lastno vrednost 1,838. Drugi in tretji faktor imata lastno vrednost nižjo od 1. Zaradi visokega deleža pojasnjene variance na prvem faktorju in visoke lastne vrednosti smo se odločili za enofaktorjsko rešitev. Rezultate lastnih vrednosti in pojasnjene variance indikatorjev ekonomskih stroškov prikazujemo v Tabeli 20.

Tabela 20: Lastne vrednosti in delež pojasnjene variance indikatorjev ekonomskih stroškov EuroBasket 2013

Komponenta	Lastne vrednosti		
	Skupna	% pojasnjene variance	Kumulativni % pojasnjene variance
1	61,279	61,279	61,279
2	25,104	25,104	86,383
3	13,617	13,617	100,000

Vir: avtor

Rezultati, ki jih predstavljamo v Tabeli 21, nam narekujejo faktorsko rešitev z enim faktorjem, ki smo ga poimenovali »ekonomski stroški EuroBasket 2013«. V analizo smo vključili nabor treh statistično značilnih in zadovoljivo povezanih izbranih indikatorjev s področja ekonomskih stroškov organizacije velike športne prireditve EuroBasket 2013 v MOK.

V nadaljevanju v Tabeli 21 prikazujemo faktorske uteži uporabljenih trditev. S krepkim tiskom smo poudarili vse močne faktorske uteži (vrednost nad $|0,4|$). Enofaktorska rešitev prikazuje močne faktorske uteži izbranih indikatorjev ekonomskih stroškov organizacije velike športne prireditve EuroBasket 2013. To rešitev v obliki drugega faktorja smo poimenovali »ekonomski stroški lokalnega prebivalstva« in jo shranili za nadaljnjo statistično analizo preverjanja raziskovalnega modela.

Tabela 21: Faktorske uteži indikatorjev ekonomskih stroškov EuroBasket 2013

Prosim vas, da ocenite EuroBasket 2013:	Faktorska utež
Ni zvišal cene produktov za vsakdanjo rabo	.852
Ni zvišal cene storitev (npr. turističnih)	.686
Ni zvišal cene nepremičnin	.424

Vir: avtor

Analiza družbeno-kulturnega vidika vpliva EuroBasket 2013

Danes predstavlja turizem za številne destinacije in vključene deležnike pomembno orodje gospodarskega razvoja ter z različnimi dejavniki vpliva na kvaliteto življenja. Razvoj turizma in učinki tudi pomembno vplivajo na družbeno-kulturne značilnosti lokalnega prebivalstva. Vplivi se čutijo predvsem v spremembah navad, običajev in vrednot prebivalcev, ki vsakodnevno živijo s turizmom. Turistične destinacije z organizacijo velikih športnih prireditev omogočajo več možnosti za medsebojne odnose med lokalnim prebivalstvom in turisti. Tako imenovani družbeno-kulturni vplivi, ki jih povzroči organizacija velike športne prireditve, na eni strani prinašajo številne pozitivne družbene in kulturne koristi (več druženja med lokalnim prebivalstvom in turisti, priložnost za spoznavanje drugih kultur, ohranjanje lokalne kulture in boljše razumevanje drugih kultur), po drugi pa ustvarjajo tudi negativne družbeno-kulturne vplive v obliki večjih pritiskov na deležnike, povečanih zastojev v prometu in gneči v mestnih središčih, vplivajo na več kriminala in tatvin ter posledično ogrožajo kulturno in družbeno identiteto lokalnega prebivalstva. Vedno več je raziskav, ki poleg ekonomskih rezultatov vključujejo tudi manj merljive vendar zelo pomembne družbeno-kulturne vplive velikih športnih prireditev (Fredline, 2005). Deležniki vključeni v proces izvedbe velikih športnih prireditev različno dojemajo družbeno-kulturne vplive, ki so lahko kratkotrajni in dolgotrajni ter pozitivni in negativni (Higham, 2005).

V nadaljevanju poglavja predstavljamo opisne statistike (aritmetična sredina, standardni odklon in koeficiente asimetrije in sploščenosti) pozitivnih in negativnih družbeno-kulturnih vplivov ter z uporabo Pear-

sonovega korelacijskega koeficienta ugotavljamo povezanost uporabljenih indikatorjev družbeno-kulturnih vplivov organizacije velike športne prireditve EuroBasket 2013 v MOK. Z uporabo Cronbachovega alfa koeficienta smo preverili zanesljivost merskega instrumenta. Na podlagi rezultatov pa opravili še faktorsko analizo področja družbeno-kulturnih vplivov organizacije velike športne prireditve EuroBasket 2013 v MOK.

Družbeno-kulturne koristi EuroBasket 2013

90 Skozi raziskovanje področja razvoja turizma v povezavi z družbeno-kulturnimi vplivi ugotavljamo nekatere pozitivne dejavnike organizacije velike športne prireditve. Velika športna prireditev nedvomno vpliva na razvoj turizma okolja in omogoča večjo ponudbo medkulturnih aktivnosti, večje možnosti za druženja, zabave in rekreacije, višjo stopnjo ponosa in kulturne identitete ter posledično ohranjanja zgodovinske in kulturne vrednote lokalnega okolja (Andereck, Valentine, Vogt in Knopf, 2007; Diedrich in Garcia - Buades, 2008; Gursoy et al., 2002; Huh in Vogt, 2008; Andereck in Vogt, 2000; Andereck et al., 2005; Andereck in Nyau-pane, 2011; Chen, 2000; Ovied et al., 2008; Yoon et al., 2001). Poleg zgoraj naštetih pozitivnih družbeno-kulturnih učinkov smo za potrebe raziskovanja dodali še nekatere ključne družbeno-kulturne vplive, ki jih je z organizacijo ustvarila velika športna prireditev EuroBasket 2013. Eden izmed ključnih dejavnikov je povečana možnost za druženje lokalnih prebivalcev in turistov v času organizacije velike športne prireditve. Več druženja ustvarja priložnost za spoznavanje drugih kultur in posledično vpliva na boljše razumevanje drugih narodnosti. Velika športna prireditev omogoča tudi v obliki spremljevalnega programa, organizacijo manjših kulturnih prireditev in s tem več možnosti za prikaz in ohranjanje lokalne kulture.

V nadaljevanju bomo predstavili opisne statistike družbeno-kulturnih koristi organizacije velike športne prireditve EuroBasket 2013 ter preverili veljavnost in zanesljivost merskega instrumenta. Nato pa opisali pripravo tretjega faktorja imenovanega »koristi kulturne izmenjave EuroBasket 2013«.

Opisne statistike »družbeno-kulturnih koristi« EuroBasket 2013

V tem poglavju predstavljamo opisne statistike izbranih družbeno-kulturnih koristi organizacije velike športne prireditve EuroBasket 2013. V sklopu opisnih statistik smo anketirane spraševali po zaznanih družbeno-kulturnih koristih organizacije velike športne prireditve EuroBasket

2013. Na petstopenjski lestvici smo z vprašanjem: »Prosim vas, da na lestvici od 1 do 5 (1 – sploh se ne strinjam, 5 – popolnoma se strinjam) ocenite veliko športno prireditev EuroBasket 2013« ugotavljali družbeno-kulturne koristi organizacije velike športne prireditve EuroBasket 2013.

Družbeno-kulturne koristi so opredelile naslednje na podlagi teorije izbrane trditve:

- EuroBasket 2013 je omogočil več druženja med lokalnim prebivalstvom in turisti (kulturna izmenjava),
- EuroBasket 2013 je spodbudil ohranjanje lokalne kulture,
- EuroBasket 2013 je ustvaril priložnosti za spoznavanje drugih kultur,
- EuroBasket 2013 je spodbudil boljše razumevanje drugih narodnosti.

Pred pripravo faktorja »družbeno-kulturnih koristi EuroBasket 2013« smo pregledali porazdelitev izbranih indikatorjev. Najprej predstavljamo aritmetične sredine in standardne odklone za štiri izbrane indikatorje, ki so merili družbeno-kulturne koristi organizacije velike športne prireditve EuroBasket 2013 v MOK.

Najvišjo vrednost aritmetične sredine zaznamo za trditve, da je EuroBasket 2013 omogočil več druženja med lokalnim prebivalstvom in turisti (kulturna izmenjava), kjer so anketirani na petstopenjski lestvici odgovorili v povprečju z vrednostjo 3,86 in standardnim odklonom 0,967. Rezultati nakazujejo, da se anketirani v veliki meri strinjajo, da je organizacija velike športne prireditve EuroBasket 2013 omogočila več druženja med lokalnimi prebivalci MOK in turisti in s tem omogočila več medkulturne izmenjave. Aritmetični sredini trditve, da je EuroBasket 2013 ustvaril priložnosti za spoznavanje drugih kultur in da je EuroBasket 2013 spodbudil boljše razumevanje drugih narodnosti znašata za prvega 3,76 s standardnim odklonom 1,03 in drugega 3,61 s standardnim odklonom 1,09. Oba indikatorja nakazujeta na strinjanje s trditvama med anketiranci. Ugotovimo lahko, da se anketirani strinjajo, da je organizacija velike športne prireditve EuroBasket 2013 ustvarila priložnosti za spoznavanje drugih kultur in hkrati spodbudila boljše razumevanje drugih narodnosti. Strinjanje lahko podpremo z dejstvom, da organizacija velike športne prireditve v okolju, kjer se odvija, omogoča več interakcije med lokalnim prebivalstvom in turisti predvsem zaradi prihoda številnih podpornikov oz. športnih navijačev, ki se športne prireditve udeležijo z motivom podpore svojih športnikov. Številni navijači se zaradi posebnih navijaških oblačil in navijanja razlikujejo od ostalih turistov in so

zato s strani lokalnega prebivalstva bolj opaženi v destinaciji gostiteljici velike športne prireditve. Na tak način lahko domačini lažje ocenijo, iz katerih držav prihajajo in z njimi navežejo več stikov ter s tem spoznava-
jo nove kulture.

Na četrti indikator družbeno-kulturnih koristi, da je EuroBasket 2013 spodbudil ohranjanje lokalne kulture, so anketirani odgovorili z aritmetično sredino 3,08 s standardnim odklonom 1,21. Ugotavljamo, da se anketirani v povprečju niti strinjajo niti ne strinjajo z dejstvom spodbujanja ohranjanja lokalne kulture zaradi organizacije velike športne prireditve EuroBasket 2013. Na podlagi rezultatov lahko tudi ugotavljamo slabše vključevanje lokalnih kulturnih društev pri organizaciji spremljevalnega programa organizacije velike športne prireditve. Več vključevanja kulturnih društev s pestrim spremljevalni programom omogoča tudi spodbujanje ohranjanja lokalne kulture.

92

Tabela 22: Opisne statistike družbeno-kulturnih koristi EuroBasket 2013

Prosim vas, da ocenite EuroBasket 2013:	Št. odg.	Aritmetična sredina	Standardni odklon	Koeficient asimetrije	Koeficient sploščenosti
Omogočil več druženja med lokalnim prebivalstvom in turisti	746	3,86	0,967	-0,940	0,558
Spodbudil ohranjanje lokalne kulture	746	3,08	1,211	-0,158	-1,000
Je ustvaril priložnost za spoznavanje drugih kultur	746	3,75	1,033	-0,761	0,034
Ni prispeval k prekomerni porabi javnega denarja	746	3,61	1,089	-0,648	-0,366

Vir: avtor

Poleg aritmetične sredine ter standardnih odklonov smo v nadaljevanju preverili še porazdeljenost rezultatov s koeficientoma asimetrije in sploščenosti. Koeficienti asimetrije segajo od -0,940 do -0,158 in nakazujejo na približno normalno asimetrijo obravnavanih indikatorjev družbeno-kulturnih koristi organizacije velike športne prireditve EuroBasket 2013. Koeficienti sploščenosti za uporabljene indikatorje segajo od -1,000 do 0,558 in nakazujejo na nekoliko bolj koničasto porazdelitev od normalne porazdelitve. Vsi uporabljeni indikatorji družbeno-kulturnih koristi se gibljejo znotraj intervala (od -2 do 2) normalnosti porazdelitve, zato smo jih upoštevali v nadaljnji statistični analizi. Rezultate opisnih statistik družbeno-kulturnih koristi prikazujemo v Tabeli 22.

V nadaljevanju bomo predstavili preverjanje veljavnosti in zanesljivosti merskega instrumenta družbeno-kulturnih koristi organizacije velike športne prireditve EuroBasket 2013.

Preverjanje veljavnosti in zanesljivosti »družbeno-kulturnih koristi« EuroBasket 2013

S preverjanjem veljavnosti in zanesljivosti merskega instrumenta smo ugotavljali povezave med posameznimi indikatorji s področja družbeno-kulturnih koristi organizacije velike športne prireditve EuroBasket 2013. Začeli smo s pregledom povezanosti uporabljenih indikatorjev družbeno-kulturnih koristi lokalnega prebivalstva. Z uporabo Pearsonovega korelacijskega koeficienta prikazujemo povezave med izbranimi indikatorji družbeno-kulturnih koristi organizacije velike športne prireditve EuroBasket 2013. Na podlagi rezultatov prikazanih v Tabeli 23 ugotavljamo, da so povezave med spremenljivkami pozitivne in nakazujejo na dobro povezanost.

Tabela 23: Povezave med indikatorji družbeno-kulturnih koristi EuroBasket 2013

Pearsonov korelacijski koeficient	Omogočil več druženja med lokalnim prebivalstvom in turisti	Spodbudil ohranjanje lokalne kulture	Ustvaril priložnosti za spoznavanje drugih kultur	Spodbudil boljše razumevanje drugih narodnosti
Omogočil več druženja med lokalnim prebivalstvom in turisti	1	0,433**	0,448**	0,455**
Spodbudil ohranjanje lokalne kulture		1	0,437**	0,372**
Ustvaril priložnosti za spoznavanje drugih kultur			1	0,482**
Spodbudil boljše razumevanje drugih narodnosti				1

** Korelacija je značilna pri stopnji značilnosti 0,01

Vir: avtor

Najvišjo stopnjo povezanosti, ki znaša 0,482**, opazimo med indikatorjema, da je EuroBasket 2013 ustvaril priložnosti za spoznavanje drugih kultur in da je v času organizacije velike športne prireditve EuroBasket 2013 spodbudil boljše razumevanje drugih narodnosti. Povezanost obeh trditev deluje dokaj logično, saj je z organizacijo velike športne prireditve in posledično s prihodom večjega števila mednarodnih turistov

lokalnemu prebivalstvu omogočena priložnost za spoznavanje drugih kultur. Ta priložnost pa posledično pomeni spodbudo lokalnemu prebivalstvu k boljšemu razumevanju drugih narodnosti.

Z uporabo Pearsonovega korelacijskega koeficienta ugotovimo, da so povezave med vsemi pari indikatorjev povezane s stopnjo značilnosti nižjo od 1 % in relativno močne. Na podlagi tega smo se odločili, da obdržimo vse štiri uporabljene indikatorje in jih uporabimo za nadaljnjo analizo. Rezultate povezave med indikatorji družbeno-kulturnih koristi velike športne prireditve EuroBasket 2013 prikazujemo v Tabeli 23.

V nadaljevanju smo preverili tudi zanesljivost merskega instrumenta s pomočjo Cronbach alfa koeficienta. Zanesljivost merskega instrumenta za izbrane indikatorje (EuroBasket 2013 je omogočil več druženja med lokalnim prebivalstvom in turisti (kulturna izmenjava), EuroBasket 2013 je spodbudil ohranjanje lokalne kulture, EuroBasket 2013 je ustvaril priložnosti za spoznavanje drugih kultur in EuroBasket 2013 je spodbudil boljše razumevanje drugih narodnosti), ki smo jih v nadaljevanju uporabili v faktorski rešitvi, znaša 0,752 in nakazuje na zelo zanesljiv merski instrument. V nadaljevanju opisujemo postopek priprave faktorja »družbeno-kulturnih koristi EuroBasket 2013«.

Priprava faktorja »družbeno-kulturnih koristi« EuroBasket 2013

Z dejstvi, ki so podprta z opisnimi statistikami ter s preverjanjem veljavnosti in zanesljivosti merskega instrumenta, ugotovljamo, da so vsi štirje uporabljeni indikatorji primerni za nadaljnjo statistično analizo. V naslednjem koraku bo sledila faktorska analiza (metoda glavnih osi), kjer smo za potrebe raziskovalnega procesa zmanjšali dimenzionalnost spremenljivke »družbeno-kulturnih koristi EuroBasket 2013«. Za določitev števila faktorjev v faktorski rešitvi smo najprej preverili lastne vrednosti ter delež pojasnjene variance. Analiza lastnih vrednosti ponudi rešitev z enim faktorjem, ki pojasni 57,8 % skupne variance in ima lastno vrednost 2,314. Ostali trije faktorji imajo lastno vrednost nižjo od 1. Zaradi visokega deleža pojasnjene variance na prvem faktorju in visoke lastne vrednosti smo se odločili za enofaktorsko rešitev. Rezultate lastnih vrednosti in pojasnjene variance indikatorjev ekonomskih stroškov prikazujemo v Tabeli 24.

Rezultati, ki so predstavljeni v Tabeli 25, nakazujejo na faktorsko rešitev z enim faktorjem, ki smo ga poimenovali »koristi kulturne izmenjave«. V analizo smo vključili nabor štirih izbranih indikatorjev s področja družbeno-kulturnih koristi lokalnega prebivalstva ob organizaciji velike športne prireditve EuroBasket 2013.

Tabela 24: Lastne vrednosti in delež pojasnjene variance indikatorjev družbeno-kulturnih koristi EuroBasket 2013

Komponenta	Lastne vrednosti		
	Skupna	% pojasnjene variance	Kumulativni % pojasnjene variance
1	2,314	57,853	57,853
2	0,632	15,812	73,666
3	0,556	13,892	87,558
4	0,498	12,441	100,000

Vir: avtor

Tabela 25: Faktorske uteži indikatorjev družbeno-kulturnih koristi EuroBasket 2013

Prosim vas, da ocenite EuroBasket 2013:	Faktorska utež
Omogočil več druženja med lokalnim prebivalstvom in turisti (kulturna izmenjava)	,674
Spodbudil ohranjanje lokalne kulture	,611
Ustvaril priložnosti za spoznavanje drugih kultur	,701
Spodbudil boljše razumevanje drugih narodnosti	,661

Vir: avtor

V nadaljevanju v Tabeli 25 prikazujemo faktorske uteži uporabljenih trditev. S krepkim tiskom smo poudarili vse močne faktorske uteži (vrednost nad |0,4|). V Tabeli 25 so predstavljene faktorske uteži pridobljene s faktorsko analizo. Odločili smo se za enofaktorsko rešitev, ki prikazuje močne faktorske uteži izbranih indikatorjev družbeno-kulturnih koristi lokalnega prebivalstva. To rešitev v obliki tretjega faktorja smo zato poimenovali »koristi kulturne izmenjave« in jo shranili za nadaljnjo statistično analizo preverjanja raziskovalnega modela.

Družbeno-kulturni stroški EuroBasket 2013

Odločitev za organizacijo velike športne prireditve ob ustrezni izvedbi pozitivno vpliva na naravno, ekonomsko, kulturno in družbeno okolje, hkrati pa lahko zaradi slabega načrtovanja in strateških napak povzroča tudi številne negativne družbeno-kulturne učinke. Povečana obremenitev lokalnega okolja s prihodi številnih turistov povečuje negativne družbene vplive, ki se odražajo s povečano stopnjo kriminala, vandalizma in prostitucije in tako negativno vplivajo na običajni ritem in kvaliteto živ-

ljenja lokalnega prebivalstva (Chen, 2006). V nekaterih primerih organizacija velike športne prireditve celo vpliva na prisilno odseljivanje lokalnega prebivalstva zaradi infrastrukturnih posegov v okolje. Za potrebe raziskovalnega dela področja družbeno-kulturnih vplivov smo podrobneje raziskali nekatere najbolj izpostavljene in zaznane ter za naše okolje primerne družbeno-kulturne stroške organizacije velike športne prireditve EuroBasket 2013.

V nadaljevanju podpoglavja predstavljamo opisne statistike družbeno-kulturnih stroškov organizacije velike športne prireditve EuroBasket 2013 ter preverjamo veljavnost in zanesljivost merskega instrumenta. Po ugotovljenih rezultatih opisnih statistik ter veljavnosti in zanesljivosti merskega instrumenta smo opisali še pripravo četrtega faktorja imenovanega »družbeni stroški«.

Opisne statistike »družbeno-kulturnih stroškov« EuroBasket 2013

Ugotovitve različnih avtorjev (Lenskyj, 2000; Deccio in Baloglu, 2002; Pillay in Bass, 2008; Ritchie in Lyons, 1990, Pranić, Petrić in Cetinić, 2012; Ritchie et al., 2009; Waitt, 2003, Prayag et al., 2013; Zhou in Ap, 2009) raziskovanja področja družbeno-kulturnih vplivov so bile uporabljene za oblikovanje merskega instrumenta zaznanih vplivov velike športne prireditve EuroBasket 2013. Najprej predstavljamo opisne statistike izbranih družbeno-kulturnih stroškov zaznanih ob organizaciji velike športne prireditve EuroBasket 2013. Anketirane smo v tem sklopu spraševali po ustvarjenih družbeno-kulturnih stroških organizacije velike športne prireditve EuroBasket 2013. Predvsem nas je zanimalo, v kolikšni meri se anketirani strinjajo oz. ne strinjajo s ponujenimi trditvami raziskovanja področja družbeno-kulturnih stroškov, ki so jih občutili ob organizaciji velike športne prireditve EuroBasket 2013 v MOK. Na petstopenjski lestvici smo z vprašanjem: »Prosim vas, da na lestvici od 1 do 5 (1 – sploh se ne strinjam, 5 – popolnoma se strinjam) ocenite veliko športno prireditev EuroBasket 2013«. Ker je vprašalnik zajemal sklop negativnih družbeno-kulturnih stroškov in so bile štiri uporabljene trditve v vprašalniku zapisane v negativni stavčni obliki (EuroBasket 2013 je povečal stopnjo kriminala, EuroBasket 2013 je povečal stopnjo vandalizma, EuroBasket 2013 je povečal stopnjo prostitucije in EuroBasket 2013 je vplival na odseljivanje lokalnega prebivalstva), smo uporabljene trditve za statistično analizo preoblikovali v pozitivno stavčno obliko, ki jo predstavljamo v nadaljevanju.

Družbeno-kulturne stroške lokalnega prebivalstva so opredelile naslednje na podlagi teorije in upoštevanja specifičnega okolja zbiranja podatkov izbrane trditve:

- EuroBasket 2013 ni povečal stopnje kriminala,
- EuroBasket 2013 ni povečal stopnje vandalizma,
- EuroBasket 2013 ni povečal stopnje prostitucije,
- EuroBasket ni vplival na odseljevanje lokalnega prebivalstva.

Pred pripravo faktorja področja družbeno-kulturnih stroškov organizacije velike športne prireditve smo najprej pregledali porazdelitev vseh štirih trditev (v nadaljevanju indikatorjev). Na prvi indikator (EuroBasket 2013 ni povečal stopnje kriminala) so anketirani na petstopenjski lestvici odgovorili z aritmetično sredino 3,92 in standardnim odklonom 1,12. Aritmetična sredina indikatorja, da EuroBasket 2013 ni povečal stopnje vandalizma, znaša 3,88 s standardnim odklonom 1,17. Na tretji indikator, da EuroBasket 2013 ni povečal stopnje prostitucije, so anketirani na petstopenjski lestvici odgovorili z aritmetično sredino 4,08 in standardnim odklonom 1,12. Ugotovimo lahko, da so anketirani na vse tri uporabljene indikatorje odgovorili z visoko vrednostjo aritmetične sredine (okoli 4,00), kar pomeni, da se z omenjenimi trditvami v veliki meri strinjajo. Taki rezultati nakazujejo na dejstvo, da organizacija velike športne prireditve EuroBasket 2013 za anketirane ni predstavljala pretiranih družbeno-kulturnih stroškov v obliki povečane stopnje kriminala, vandalizma in prostitucije. Na četrto uporabljeno trditev, da organizacija velike športne prireditve EuroBasket 2013 ni vplivala na odseljevanje lokalnega prebivalstva, so anketirani odgovorili z aritmetično sredino 4,40 in standardnim odklonom 0,89, kar nakazuje na zelo visoko strinjanje. Anketirani na podlagi rezultata menijo, da EuroBasket 2013 ni predstavljal razloga za odseljevanje lokalnega prebivalstva. Rezultati ne presenečajo, saj smo se že pred tem zavedali, da organizacija velike športne prireditve EuroBasket 2013 ne bo korenito posegla v odločitev lokalnega prebivalstva za odselitev. Izbor tega indikatorja je poleg teoretične podlage temeljil tudi na številnih še svežih primerih svetovno znanih velikih športnih prireditev (npr. olimpijske igre Soči 2014 in svetovno prvenstvo v nogometu v Braziliji), kjer je bilo zaradi ogromnih posegov v okolje lokalno prebivalstvo prisiljeno k odseljevanju oz. alternativnim namestitvam zaradi uporabe zemljišč za gradnjo potrebne športne in ostale prireditvene infrastrukture.

Poleg aritmetične sredine ter standardnih odklonov področja družbeno-kulturnih stroškov organizacije velike športne prireditve EuroBa-

sket 2013 smo v nadaljevanju preverili porazdelitev odgovorov z uporabo koeficientov asimetrije in sploščenosti. Koeficienti asimetrije segajo od -1,596 do -0,716 in nakazujejo na porazdelitev, ki se giblje asimetrično v levo. Na podlagi tega lahko opazimo negativno asimetrijo obravnavanih indikatorjev. Koeficienti sploščenosti segajo od 1,952 do -0,702. Trije indikatorji (EuroBasket 2013 ni povečal stopnje kriminala, EuroBasket 2013 ni povečal stopnje vandalizma in EuroBasket 2013 ni povečal stopnje prostitucije) nakazujejo na nekoliko bolj koničasto porazdelitev od normalne porazdelitve z vrednostmi od -0,702 do -0,048. Četrty indikator (EuroBasket 2013 ni vplival na odseljevanje lokalnega prebivalstva) pa z vrednostjo 1,952 nakazuje na veliko oz. nenormalno sploščenost. Rezultate prikazujemo v Tabeli 26. Vsi indikatorji se porazdeljujejo približno normalno, zato smo jih vključili v nadaljnjo analizo.

Tabela 26: Opisne statistike družbeno-kulturnih stroškov EuroBasket 2013

Prosim vas, da ocenite EuroBasket 2013:	Št. odg.	Aritmetična sredina	Standardni odklon	Koeficient asimetrije	Koeficient sploščenosti
Ni povečal stopnje kriminala	746	3,92	1,109	-0,897	-0,180
Ni povečal stopnje vandalizma	746	3,88	1,171	0,716	-0,702
Ni povečal stopnje prostitucije	746	4,08	1,118	-1,014	-0,048

Vir: avtor

V nadaljevanju bomo preverili še veljavnost in zanesljivost merskega instrumenta izbranih indikatorjev družbeno-kulturnih stroškov organizacije velike športne prireditve EuroBasket 2013 v MOK.

Preverjanje veljavnosti in zanesljivosti »družbeno-kulturnih stroškov« EuroBasket 2013

S preverjanjem veljavnosti in zanesljivosti merskega instrumenta smo ugotavljali povezave med posameznimi indikatorji s področja družbeno-kulturnih stroškov organizacije velike športne prireditve EuroBasket 2013 v MOK. Najprej smo ugotavljali povezanost uporabljenih indikatorjev družbeno-kulturnih stroškov velike športne prireditve EuroBasket 2013. Za analizo smo se poslužili uporabe Pearsonovega korelacijskega koeficienta in s tem prikazali povezave med izbranimi indikatorji

družbeno-kulturnih stroškov organizacije velike športne prireditve EuroBasket 2013.

Na podlagi rezultatov prikazanih v Tabeli 27 ugotavljamo, da so povezave med indikatorji (EuroBasket 2013 ni povečal stopnje kriminala, vandalizma in prostitucije) pozitivne in nakazujejo na dobro povezanost. Vrednosti povezanosti posameznih indikatorjev se gibljejo od 0,432** do 0,590**. Indikator, da EuroBasket 2013 ni vplival na odseljevanje lokalnega prebivalstva, pa nakazuje na nižje vrednosti povezovanja z ostalimi tremi indikatorji področja družbeno-kulturnih stroškov. Vrednosti povezanosti z ostalimi tremi indikatorji tako znašajo od 0,190** do 0,287**.

Na podlagi rezultatov uporabe Pearsonovega korelacijskega koeficienta ugotovimo, da so povezave med indikatorji (EuroBasket 2013 ni povečal stopnje kriminala, vandalizma in prostitucije) statistično značilne s stopnjo značilnosti nižjo od 1 % in relativno močne. Na podlagi tega smo se odločili, da te tri uporabljene indikatorje uporabimo za nadaljnjo analizo. Zadnji indikator (EuroBasket 2013 ni vplival na odseljevanje lokalnega prebivalstva) smo zaradi nizkih vrednosti povezanosti z ostalimi tremi indikatorji izločili iz nadaljnje analize. Rezultate prikazujemo v Tabeli 27.

Tabela 27: Povezave med indikatorji družbeno-kulturnih stroškov EuroBasket 2013

Pearsonov korelacijski koeficient	Ni povečal stopnje kriminala	Ni povečal stopnje vandalizma	Ni povečal stopnje prostitucije	Ni vplival na odseljevanje lokalnega prebivalstva
Ni povečal stopnje kriminala	1	0,590**	0,431**	0,287**
Ni povečal stopnje vandalizma		1	0,511**	0,189**
Ni povečal stopnje prostitucije			1	0,190**
Ni vplival na odseljevanje lokalnega prebivalstva				1

** Korelacija je značilna pri stopnji značilnosti 0,01

Vir: avtor

Po preverjanju povezanosti med indikatorji družbeno-kulturnih stroškov organizacije velike športne prireditve EuroBasket 2013 smo zanesljivost merskega instrumenta preverili z uporabo Cronbach alfa koeficienta. Zanesljivost merskega instrumenta smo preverili za tri izbrane indikatorje (EuroBasket 2013 ni povečal stopnje kriminala, EuroBasket 2013 ni povečal stopnje vandalizma in EuroBasket 2013 ni povečal stopnje prostitucije), ki smo jih v nadaljevanju statistične analize uporabili v

faktorski rešitvi. Cronbach alfa koeficient tako znaša 0,759 in nakazuje na zelo zanesljiv merski instrument.

V naslednjem podpoglavju bomo opisali še postopek priprave faktorja »družbeno-kulturnih stroškov EuroBasket 2013«.

Priprava faktorja »družbeno-kulturni stroški« EuroBasket 2013

Na podlagi rezultatov opisnih statistik in po opravljenem preverjanju veljavnosti in zanesljivosti merskega instrumenta smo se odločili, da od začetnih štirih uporabljenih indikatorjev za končno faktorsko rešitev uporabimo tri indikatorje (EuroBasket 2013 ni povečal stopnje kriminala, EuroBasket 2013 ni povečal stopnje vandalizma in EuroBasket 2013 ni povečal stopnje prostitucije) primerne za nadaljnjo statistično analizo. Iz nadaljnje analize smo zaradi slabe stopnje povezanosti z ostalimi indikatorji izločili indikator, da EuroBasket 2013 ni vplival na odseljevanje lokalnega prebivalstva. V naslednjem koraku smo z uporabo faktorske analize (metode glavnih osi) zmanjšali število indikatorjev in ponudili faktorsko rešitev imenovano »družbeno-kulturni stroški lokalnega prebivalstva«.

Za lažjo odločitev o številu faktorjev smo v nadaljevanju postopka najprej preverili lastne vrednosti ter delež pojasnjene variance, ki nam je omogočila določitev števila faktorjev v izbrani faktorski rešitvi. Analiza lastnih vrednosti ponudi rešitev z enim faktorjem, ki pojasni 67,5 % skupne variance in ima lastno vrednost 2,024. Drugi in tretji faktor imata lastno vrednost nižjo od 1. Zaradi visokega deleža pojasnjene variance na prvem faktorju in visoke lastne vrednosti, smo se odločili za enofaktorsko rešitev. Rezultate lastnih vrednosti in pojasnjene variance indikatorjev ekonomskih stroškov prikazujemo v Tabeli 28.

Tabela 28: Lastne vrednosti in delež pojasnjene variance indikatorjev

Komponenta	Lastne vrednosti		
	Skupna	% pojasnjene variance	Kumulativni % pojasnjene variance
1	2,024	67,476	67,476
2	0,580	19,327	86,803
3	0,396	13,197	100,000

Vir: avtor

Pridobljeni rezultati predstavljeni v Tabeli 28 nam omogočajo odločitve za faktorsko rešitev z enim faktorjem, ki smo ga poimenovali »družbeno-kulturni stroški EuroBasket 2013«. V analizo smo vključili nabor treh statistično značilnih in zadovoljivo povezanih izbranih indikatorjev s področja družbeno-kulturnih stroškov organizacije velike športne prireditve EuroBasket 2013. S faktorjem, ki smo ga poimenovali »družbeni stroški EuroBasket 2013«, smo pojasnili 67,5 % celotne variance.

V nadaljevanju v Tabeli 29 prikazujemo faktorske uteži uporabljenih trditvev. S krepkim tiskom smo poudarili vse močne faktorske uteži (vrednost nad |0,4|). Enofaktorska rešitev prikazuje močne faktorske uteži izbranih indikatorjev družbeno-kulturnih stroškov lokalnega prebivalstva. To rešitev v obliki drugega faktorja smo poimenovali »družbeni stroški EuroBasket 2013«.

Tabela 29: Faktorske uteži indikatorjev družbeno-kulturnih stroškov EuroBasket 2013

Prosim vas, da ocenite EuroBasket 2013:	Faktorska utež
Ni povečal stopnje kriminala	.706
Ni povečal stopnje vandalizma	.835
Ni povečal stopnje prostitucije	.611

Vir: avtor

Analiza okoljskega vidika vpliva EuroBasket 2013

Kakovost naravnega okolja je bistvenega pomena za trajnostni razvoj turizma vsake destinacije. V večini primerov se turizem izvaja v privlačnih, a hkrati okoljsko zelo občutljivih območjih in zato igra pomembno vlogo pri oblikovanju pozitivnih in negativnih odločitev v okolju. Hkrati je močno povezan s posegi v naravno okolje in vpliva na odnos lokalnega prebivalstva (Oviedo et al., 2008). Vse te spremembe v lokalno okolje prinašajo tudi velike športne prireditve, ki lahko ob neustreznem načrtovanju ter zaradi infrastrukturnih in organizacijskih razsežnosti s svojimi posegi predstavljajo glavni razlog za poškodbe ali celo trajno uničenje naravnega okolja. Zaradi pomena varovanja in ohranjanja lokalnega okolja so naporji k trajnostno usmerjenemu razvoju turizma med prebivalci visoko cenjeni (Andereck in Nyaupane, 2011; Andereck et al., 2005). Ne glede na pomembnost okoljske problematike organizacije velike športne prireditve okoljski vplivi v znanstveni literaturi in raziskovanju velikih športnih prireditev za enkrat ostajajo slabše obravnavani in tudi težje merljivi. Zavedanje o nujnosti opazovanja in raziskovanja ter posledično ohranjanja okolja mora postati pomemben dejavnik, ki vpliva na kakovost življenja ob organizaciji velike športne prireditve.

V nadaljevanju raziskovanja okoljskih vplivov organizacije velike športne prireditve EuroBasket 2013 smo predstavili opisne statistike (aritmetična sredina, standardni odklon in koeficiente asimetrije in sploščenosti) ter z uporabo Pearsonovega korelacijskega koeficienta ugotavljali povezanost uporabljenih indikatorjev okoljskih koristi in stroškov organizacije velike športne prireditve EuroBasket 2013 v MOK. Z uporabo Cronbachovega alfa koeficienta pa smo preverili tudi zanesljivi-

vost merskega instrumenta. Na podlagi rezultatov smo v zaključku izvedli še faktorsko analizo z uporabo metode glavnih osi.

Okoljske koristi EuroBasket 2013

Raziskovanje okoljskih vplivov organizacije velikih športnih prireditev vse bolj pridobiva na pomenu in obsegu raziskovanja. Številne študije ugotavljajo, da pozitivni vplivi na okolje ob organizaciji velikih športnih prireditev pozitivno vplivajo na razvoj turizma in posledično omogočajo večjo kvaliteto življenja lokalnega prebivalstva (Andriotis in Vaughan, 2003; Choi in Sirakaya, 2005). Velike športne prireditve tako omogočajo spodbude po izvajanju načrtovanja nadzora onesnaževanja okolja (Allen, O'Toole, McDonnell in Harris, 2005) ter z različnimi okoljskimi akcijami služijo kot osnova za dvigovanje ravni okoljske zavesti prebivalstva (Kim in Lee, 2006). Pozitivni okoljski vplivi se čutijo pri aktivnostih ohranjanja fizičnega okolja in lokalne kulturne dediščine (Deccio in Baloglu, 2002; Lorde et al., 2011; Prayag et al., 2013). Organizacija velike športne prireditve omogoča tudi strateško načrtovanje in bolj premišljene posege v okolje ter s svojo medijsko močjo in okoljskimi akcijami služi kot katalizator za obnovo mestnih središč in okolice v destinaciji, kjer se prireditve odvija. Za potrebe raziskovanja različnih vplivov smo kot okoljske indikatorje koristi organizacije velike športne prireditve EuroBasket 2013 združili področji ohranjanja naravnih virov in razvoja upravljanja področja prireditvenega turizma.

Nadaljevanje podpoglavja bo ponudilo rezultate opisnih statistik okoljskih koristi organizacije velike športne prireditve EuroBasket 2013 v MOK. Hkrati smo preverili veljavnost in zanesljivost merskega instrumenta ter v zaključku opisali pripravo petega faktorja imenovanega »naravni viri in kulturni razvoj« organizacije velike športne prireditve EuroBasket 2013 v MOK.

Opisne statistike »okoljskih koristi« EuroBasket 2013

V poglavju opisnih statistik okoljskih koristi predstavljamo indikatorje organizacije velike športne prireditve EuroBasket 2013. V tem sklopu smo anketirane spraševali po zaznanih okoljskih koristih, pri katerih smo združili področja indikatorjev ohranjanja naravnih virov in razvojni pogled upravljanja kulturnih prireditev, ki so jih med organizacijo velike športne prireditve EuroBasket 2013 v MOK zaznali anketirani. Na petstopenjski lestvici smo z vprašanjem: »Prosim vas, da na lestvici od 1 do 5 (1 – sploh se ne strinjam, 5 – popolnoma se strinjam) ocenite veliko

športno prireditve EuroBasket 2013« ugotavljali okoljske koristi organizacije velike športne prireditve EuroBasket 2013.

Okoljske koristi organizacije velike športne prireditve EuroBasket 2013 v MOK so opredelile naslednje na podlagi teorije in upoštevanja specifičnega okolja zbiranja podatkov izbrane trditve:

- EuroBasket 2013 je spodbudil ohranjanje naravnih virov,
- EuroBasket 2013 je spodbudil obnovo zgodovinskih zgradb,
- EuroBasket 2013 je spodbudil razvoj kulturnih prireditev lokalne skupnosti,
- EuroBasket 2013 je prispeval k razvoju znanja pri upravljanju prireditev.

Pred pripravo petega faktorja področja okoljskih koristi organizacije velike športne prireditve EuroBasket 2013 smo najprej pregledali opisne statistike izbranih trditev (v nadaljevanju indikatorjev). Najprej predstavljamo aritmetične sredine in standardne odklone za štiri izbrane indikatorje, ki merijo okoljske koristi organizacije velike športne prireditve EuroBasket 2013 v MOK.

Na izbrana indikatorja (EuroBasket 2013 je spodbudil ohranjanje naravnih virov in EuroBasket 2013 je spodbudil obnovo zgodovinskih zgradb) so anketirani na petstopenjski lestvici na prvega odgovorili z aritmetično sredino 2,21 in standardnim odklonom 1,18 ter na drugega z aritmetično sredino 2,07 in standardnim odklonom 1,20. Iz rezultatov lahko ugotovimo, da se anketirani v veliki meri ne strinjajo, da je organizacija velike športne prireditve EuroBasket 2013 bila razlog za spodbudo ohranjanja naravnih virov in obnove zgodovinskih zgradb v MOK. Rezultati so nekako pričakovani, saj je EuroBasket 2013 v prvi vrsti športna prireditev, ki je bolj kot na področje okolja vplivala na prireditveno in športno dogajanje v MOK.

Aritmetična sredina indikatorja, da je EuroBasket 2013 spodbudil razvoj kulturnih prireditev lokalne skupnosti, znaša 3,21 s standardnim odklonom 1,17. Podobno so anketirani ocenili tudi indikator, da je EuroBasket 2013 prispeval k razvoju znanja pri upravljanju prireditev, kjer aritmetična sredina znaša 3,57 in standardni odklon 1,15. Oba indikatorja s področja upravljanja in razvoja kulturnih prireditev nakazujeta na niti strinjanje niti nestrinjanje med anketiranci. Z drugimi besedami lahko ugotovimo, da anketirani menijo, da organizacija velike športne prireditve EuroBasket 2013 po mnenju naših anketirancev ni bistveno prispevala k spodbudi razvoja in znanja upravljanja kulturnih prireditev.

V nadaljevanju opisnih statistik indikatorjev okoljskih koristi smo poleg aritmetične sredine ter standardnih odklonov preverili še porazdelitev odgovorov s koeficientoma asimetrije in sploščenosti. Koeficienti asimetrije za izbrane indikatorje segajo od -0,521 do 0,729 in nakazujejo na približno normalno asimetrijo obravnavanih indikatorjev okoljskih koristi. Ugotovimo lahko, da sta indikatorja, da je EuroBasket 2013 spodbudil razvoj kulturnih prireditev lokalne skupnosti in da je EuroBasket 2013 prispeval k razvoju znanja pri upravljanju prireditev, porazdeljena bolj asimetrično v levo (negativne vrednosti), medtem ko sta indikatorja, da je EuroBasket 2013 spodbudil ohranjanje naravnih virov in da je EuroBasket 2013 spodbudil obnovo zgodovinskih zgradb, porazdeljena asimetrično v desno (pozitivne vrednosti). Koeficienti sploščenosti za uporabljene indikatorje pa segajo od -0,906 do -0,164 in nakazujejo na nekoliko bolj koničasto porazdelitev od normalne porazdelitve. Rezultati so predstavljeni v Tabeli 30. Vsi štirje indikatorji se porazdeljujejo približno normalno, zato smo jih uporabili v nadaljnji statistični analizi.

Tabela 30: Opisne statistike okoljskih koristi EuroBasket 2013

Prosim vas, da ocenite EuroBasket 2013	Št. odg.	Aritmetična sredina	Standardni odklon	Koeficient asimetrije	Koeficient sploščenosti
Je spodbudil ohranjanje naravnih virov	746	2,21	1,184	0,729	0,420
Je spodbudil obnovo zgodovinskih zgradb	746	2,07	1,204	0,933	-0,164
Je spodbudil razvoj kulturnih prireditev lokalne skupnosti	746	3,21	1,169	-0,282	-0,906
Je prispeval k razvoju znanja pri upravljanju prireditev	746	3,57	1,150	0,521	-0,701

Vir: avtor

V naslednjem podpoglavju smo preverili še veljavnost in zanesljivost merskega instrumenta izbranih indikatorjev okoljskih koristi organizacije velike športne prireditve EuroBasket 2013 v MOK.

Preverjanje veljavnosti in zanesljivosti »okoljskih koristi« EuroBasket 2013

Najprej smo predstavili medsebojne povezave uporabljenih indikatorjev okoljskih koristi velike športne prireditve EuroBasket 2013. Z uporabo Pearsonovega korelacijskega koeficienta prikazujemo povezave med

izbranimi indikatorji okoljskih koristi organizacije velike športne prireditve EuroBasket 2013.

Na podlagi rezultatov prikazanih v spodnji Tabeli 31 ugotovljamo, da so povezave med uporabljenimi indikatorji pozitivne, vendar vse ne dosegajo visoke povezanosti. Najvišjo stopnjo povezanosti okoljskih koristi lahko opazimo med indikatorjema, da je EuroBasket 2013 spodbudil ohranjanje naravnih virov in da je EuroBasket 2013 spodbudil obnovo zgodovinskih zgradb, kjer Pearsonov korelacijski koeficient znaša 0,515**. Dokaj visoka stopnja povezanosti, ki znaša 0,347**, je zaznana tudi med indikatorjema, da je EuroBasket 2013 spodbudil ohranjanje naravnih virov ter hkrati spodbudil razvoj kulturnih prireditev lokalne skupnosti. Ostali indikatorji med sabo ne dosegajo visoke povezanosti. Z uporabo Pearsonovega korelacijskega koeficienta ugotovimo, da so povezave med vsemi pari indikatorjev statistično značilne s stopnjo značilnosti nižjo od 1 % in jih uporabimo v nadaljnji statistični obdelavi. Rezultate povezav med indikatorji okoljskih koristi predstavljamo v Tabeli 31.

Tabela 31: Povezave med indikatorji okoljskih koristi EuroBasket 2013

Pearsonov korelacijski koeficient	Je spodbudil ohranjanje naravnih virov	Je spodbudil obnovo zgodovinskih zgradb	Je spodbudil razvoj kulturnih prireditev lokalne skupnosti	Je prispeval k razvoju znanja pri upravljanju prireditev
Je spodbudil ohranjanje naravnih virov	1	0,515**	0,347**	0,303**
Je spodbudil obnovo zgodovinskih zgradb		1	0,219**	0,200**
Je spodbudil razvoj kulturnih prireditev lokalne skupnosti			1	0,314**
Je prispeval k razvoju znanja pri upravljanju prireditev				1

** Korelacija je značilna pri stopnji značilnosti 0,01

Vir: avtor

Po preverjanju povezanosti med indikatorji okoljskih koristi organizacije velike športne prireditve EuroBasket 2013 smo zanesljivost merskega instrumenta preverili z uporabo Cronbach alfa koeficienta. Zanesljivost merskega instrumenta smo preverili za vse štiri izbrane indikatorje okoljskih koristi, ki smo jih v nadaljevanju statistične analize uporabili v faktorski rešitvi. Cronbach alfa koeficient tako znaša 0,650 in nakazuje na zanesljiv merski instrument. V nadaljevanju smo opisali še postopek

priprave petega faktorja okoljskih koristi organizacije velike športne prireditve EuroBasket 2013 v MOK.

Priprava faktorja »okoljske koristi« EuroBasket 2013

Glede na rezultate opisnih statistik in po opravljenem preverjanju veljavnosti in zanesljivosti merskega instrumenta smo se odločili, da za končno faktorsko rešitev uporabimo vse štiri izbrane indikatorje (EuroBasket 2013 je spodbudil ohranjanje naravnih virov, EuroBasket 2013 je spodbudil obnovo zgodovinskih zgradb, EuroBasket 2013 je spodbudil razvoj kulturnih prireditev lokalne skupnosti in EuroBasket 2013 je prispeval k razvoju znanja pri upravljanju prireditev), saj izkazujejo primernost za nadaljnjo statistično analizo. V naslednjem koraku smo z uporabo faktor-ske analize (metode glavnih osi) zmanjšali število indikatorjev in ponudili faktorsko rešitev, ki smo jo imenovali »naravni viri in kulturni razvoj«.

Za lažjo odločitev o številu faktorjev smo v nadaljevanju postopka najprej preverili lastne vrednosti ter delež pojasnjene variance izbranih indikatorjev okoljskih koristi. Ta nam bo omogočila določitev števila faktorjev v izbrani faktorski rešitvi. Analiza lastnih vrednosti ponudi rešitev z enim faktorjem, ki pojasni 49,1 % skupne variance in ima lastno vrednost 1,963. Ostali trije faktorji imajo lastno vrednost nižjo od 1. Zaradi visokega deleža pojasnjene variance na prvem faktorju in visoke lastne vrednosti smo se odločili za enofaktorsko rešitev. Rezultate lastnih vrednosti in pojasnjene variance indikatorjev ekonomskih stroškov prikazujemo v Tabeli 32.

Tabela 32: Lastne vrednosti in delež pojasnjene variance indikatorjev okoljskih koristi EuroBasket 2013

Komponenta	Lastne vrednosti		
	Skupna	% pojasnjene variance	Kumulativni % pojasnjene variance
1	1,963	49,063	49,063
2	0,892	22,298	71,361
3	0,685	17,124	88,486
4	0,461	11,514	100,000

Vir: avtor

Rezultati nakazujejo na faktorsko rešitev z enim faktorjem, ki smo ga poimenovali »naravni viri in kulturni razvoj«. V analizo smo vključili nabor štirih statistično značilnih in zadovoljivo povezanih izbranih

indikatorjev s področja okoljskih koristi lokalnega prebivalstva ob organizaciji velike športne prireditve EuroBasket 2013. Z novo nastalim faktorjem z imenom »naravni viri in kulturni razvoj« smo pojasnili 49,1 % celotne variance.

V nadaljevanju v Tabeli 33 prikazujemo faktorске uteži uporabljenih indikatorjev okoljskih koristi organizacije velike športne prireditve EuroBasket 2013 v MOK. S krepkim tiskom smo poudarili močne faktorске uteži petega faktorja imenovanega »naravni viri in kulturni razvoj EuroBasket 2013« z vrednostjo višjo od |0,4|. Enofaktorška rešitev prikazuje dovolj močne faktorске uteži izbranih indikatorjev okoljskih koristi lokalnega prebivalstva. To rešitev v obliki petega faktorja smo poimenovali »naravni viri in kulturni razvoj« in jo shranili za nadaljnjo statistično analizo.

Tabela 33: Faktorске uteži indikatorjev okoljskih koristi EuroBasket 2013

Prosim vas, da ocenite EuroBasket 2013:	Faktorška utež
Je spodbudil ohranjanje naravnih virov	.807
Je spodbudil obnovo zgodovinskih zgradb	.576
Je spodbudil razvoj kulturnih prireditev lokalne skupnosti	.464
Je prispeval k razvoju znanja pri upravljanju prireditev	.421

Vir: avtor

Okoljski stroški EuroBasket 2013

Organizacija velike športne prireditve zaradi svojih razsežnosti vpliva na določene posege v naravno okolje. Slabo načrtovani in koreniti posegi v okolje lahko za lokalno okolje pomenijo številne negativne posledice. Posegi v okolje zaradi organizacije velikih športnih prireditev seveda odpirajo mnoga vprašanja vezana na negativne vplive za lokalne ekosisteme, presežke ogljikovih emisij in trdih delcev v ozračju zaradi prometnih zamaškov, obremenitve naravnega okolja, izkoriščanje rezerv nenadomestljivih naravnih virov, ki vplivajo tudi na podnebne spremembe (Cantelon in Letters, 2000; Jones, 2008; Kim et al., 2006; Lorde et al., 2011; Ritchie et al., 2009). Zaradi neupoštevanja trajnostnih načel razvoja turizma so ravno posegi v okolje glavni razlog preobremenjenosti okolja, ki negativno vplivajo na kvaliteto življenja lokalnega prebivalstva (Yoon et al., 2001; Andereck et al., 2005; McGehee in Andereck, 2004; Choi in Murray, 2010; Choi in Sirakaya, 2005; Woosnam, Norman in Ying, 2009; Frauman in Banks, 2011).

Področje okoljskih stroškov organizacije velike športne prireditve, ki je povezano tudi z razvojem turizma, postaja vedno bolj pomembna raziskovalna tema. Tako v zadnjih letih opazimo številne študije s področja velikih športnih prireditev, ki ugotavljajo negativne vidike in izpostavljajo dvome organizacije le teh zaradi posegov v okolje (Bujosa in Rosselló, 2007). Okoljski stroški ob organizaciji velike športne prireditve zato predstavljajo vedno bolj pomemben dejavnik in hkrati postajajo pomembno raziskovalno področje.

V nadaljevanju smo v samostojnem podpoglavju predstavili opisne statistike za okoljske stroške organizacije velike športne prireditve EuroBasket 2013 v MOK ter preverili veljavnost in zanesljivost merskega instrumenta. Nato smo opisali pripravo šestega faktorja s področja okoljskih stroškov organizacije velike športne prireditve EuroBasket 2013 v MOK.

110

Opisne statistike »okoljskega stroška« EuroBasket 2013

V tem poglavju predstavljamo opisne statistike izbranih indikatorjev okoljskih stroškov, organizacije velike športne prireditve EuroBasket 2013 v MOK. V sklopu opisnih statistik smo anketirane spraševali po zaznanih okoljskih stroških organizacije velike športne prireditve EuroBasket 2013. Na petstopenjski lestvici smo z vprašanjem: »Prosim vas, da na lestvici od 1 do 5 (1 – sploh se ne strinjam, 5 – popolnoma se strinjam) ocenite veliko športno prireditev EuroBasket 2013« ugotavljali okoljske stroške organizacije velike športne prireditve EuroBasket 2013. Ker je vprašalnik zajemal sklop negativnih okoljskih vplivov in so bile uporabljene trditve v vprašalniku zapisane v negativni stavčni obliki (EuroBasket 2013 je vplival na dodatno onesnaževanje okolja, EuroBasket 2013 je povzročil prometne zastoje v času prvenstva in EuroBasket 2013 je povzročil težave s parkiranjem), smo uporabljene trditve za statistično analizo preoblikovali v pozitivno stavčno obliko.

Okoljske stroške lokalnega prebivalstva so opredelile naslednje na podlagi teorije izbrane trditve:

- EuroBasket 2013 ni vplival na dodatno onesnaževanje okolja,
- EuroBasket 2013 ni povzročil prometnih zastojev v času prvenstva,
- EuroBasket 2013 ni povzročil težav s parkiranjem.

Pred pripravo faktorja okoljskih stroškov smo pregledali porazdelitev izbranih indikatorjev. Najprej predstavljamo aritmetične sredine za

izbrane indikatorje, ki so merili okoljske stroške ob organizaciji velike športne prireditve EuroBasket 2013 v MOK.

Na izbrane indikatorje okoljskih stroškov (EuroBasket 2013 ni vplival na dodatno onesnaževanje okolja, EuroBasket 2013 ni povzročil prometnih zastojev v času prvenstva in EuroBasket 2013 ni povzročil težav s parkiranjem) so anketirani na petstopenjski lestvici odgovorili z vrednostjo aritmetične sredine za prvega 2,83 in standardnim odklonom 1,334 ter za drugega z aritmetično sredino 2,42 in standardnim odklonom 1,216. Za tretji izbrani indikator, da EuroBasket 2013 ni povzročil težav s parkiranjem, aritmetična sredina znaša 2,63 in standarni odklon 1,285. Iz odgovorov lahko ugotovimo, da se anketirani niti strinjajo niti ne strinjajo, da je izvedba velike športne prireditve EuroBasket 2013 vplivala na vse tri izbrane indikatorje (dodatno onesnaževanje, prometni zastoji in težave s parkiranjem) v MOK. Rezultati so nekako pričakovani, saj gre za indikatorje, ki jih v obliki okoljskih stroškov lokalno okolje najbolj direktno občuti kot negativne posledice organizacije velike športne prireditve. Vseeno pri odgovorih indikatorja, da EuroBasket 2013 ni vplival na dodatno onesnaževanje okolja, lahko opazimo nekoliko bolj zmereno strinjanje, da je EuroBasket 2013 vplival na dodatno onesnaževanje v času organizacije v MOK. Razlog za to je verjetno tudi dejstvo, da so organizatorji dobro poskrbeli za dodatno čiščenje in odvoz odpadkov z ulic in ostalih območij namenjenih organizaciji velike športne prireditve EuroBasket 2013 v MOK. S tem so poskrbeli za direktne in najbolj vidne dejavnike onesnaževanja ob organizaciji velike športne prireditve EuroBasket 2013 in lokalnemu prebivalstvu omogočili pričakovano kvaliteto bivanja v destinaciji.

Poleg aritmetične sredine ter standardnih odklonov smo s koeficientoma asimetrije in sploščenosti v nadaljevanju preverili še porazdeljenost odgovorov področja okoljskih stroškov organizacije velike športne prireditve EuroBasket 2013. Koeficienti asimetrije za izbrane indikatorje segajo od 0,278 do 0,577 in nakazujejo na približno normalno asimetrijo obravnavanih indikatorjev s porazdelitvijo nekoliko bolj v desno (pozitivna asimetrija). Koeficienti sploščenosti za uporabljena indikatorja segajo od -1,144 do -0,680 in nakazujejo na nekoliko bolj koničasto porazdelitev od normalne porazdelitve. Rezultate opisnih statistik indikatorjev okoljskih stroškov prikazujemo v Tabeli št. 34. Vsi indikatorji so porazdeljeni približno normalno, zato smo jih uporabili v nadaljnji statistični analizi.

Tabela 34: Opisne statistike okoljskih stroškov EuroBasket 2013

Prosim vas, da ocenite EuroBasket 2013:	Št. odg.	Aritmetična sredina	Standardni odklon	Koficient asimetrije	Koficient sploščenosti
Ni vplival na dodatno onesnaževanje	746	2,83	1,334	0,278	-1,144
Ni povzročil prometnih zastojev v času prvenstva	746	2,42	1,216	0,577	-0,680
Ni povzročil težav s parkiranjem	746	2,63	1,285	0,339	-1,022

Vir: avtor

V nadaljevanju predstavljamo veljavnost in zanesljivost merskega instrumenta okoljskih stroškov organizacije velike športne prireditve EuroBasket 2013 v MOK.

112

Preverjanje veljavnosti in zanesljivosti »okoljskega stroška« EuroBasket 2013

S preverjanjem veljavnosti in zanesljivosti merskega instrumenta smo ugotavljali povezave izbranih indikatorjev s področja okoljskih stroškov organizacije velike športne prireditve EuroBasket 2013. Za analizo smo uporabili Pearsonov korelacijski koeficient in s tem prikazali povezave med izbranimi indikatorji okoljskih stroškov organizacije velike športne prireditve EuroBasket 2013. Na podlagi rezultatov prikazanih v Tabeli 35 ugotavljamo, da uporabljeni indikatorji okoljskih stroškov (EuroBasket 2013 ni vplival na dodatno onesnaževanje okolja, EuroBasket 2013 ni povzročil prometnih zastojev v času prvenstva in EuroBasket 2013 ni povzročil težav s parkiranjem) nakazujejo na dobro medsebojno povezanost.

Vrednost povezave med indikatorjema, da EuroBasket 2013 ni vplival na dodatno onesnaževanje in EuroBasket 2013 ni povzročil prometnih zastojev v času prvenstva, znaša 0,464**. Na podlagi rezultatov uporabe Pearsonovega korelacijskega koeficienta ugotovimo, da je povezava med indikatorjema, da EuroBasket 2013 ni vplival na dodatno onesnaževanje okolja in EuroBasket 2013 ni povzročil prometnih zastojev v času prvenstva statistično, značilna s stopnjo značilnosti nižjo od 1 % in relativno močna. Podobno ugotavljamo za povezavo med indikatorjema, da EuroBasket 2013 ni povzročil prometnih zastojev v času prvenstva in EuroBasket 2013 ni povzročil težav s parkiranjem, ki znaša 0,477*. Malce nižjo povezanost pa opazimo za indikatorja, da EuroBasket 2013 ni vplival na dodatno onesnaževanje okolja in EuroBasket 2013 ni povzročil težav s

parkiranjem. Povezanost znaša 0,273**. Na podlagi tega smo se odločili, da vse tri uporabljene indikatorje uporabimo za nadaljnjo analizo. Rezultat povezave med indikatorjema okoljskih stroškov prikazujemo v Tabeli 35.

Tabela 35: Povezave med indikatorji okoljskih stroškov EuroBasket 2013

Pearsonov korelacijski koeficient	Ni vplival na dodatno onesnaževanje okolja	Ni povzročil prometnih zastojev v času prvenstva	Ni povzročil težav s parkiranjem
Ni vplival na dodatno onesnaževanje okolja	1	0,464**	0,273*
Ni povzročil prometnih zastojev v času prvenstva		1	0,477**
Ni povzročil težav s parkiranjem			1

** Korelacija je značilna pri stopnji značilnosti 0,01

Vir: avtor

Zanesljivost merskega instrumenta smo preverili z uporabo Cronbach alfa koeficienta. Zanesljivost merskega instrumenta smo preverili za vse tri izbrane indikatorje okoljskih stroškov, ki smo jih v nadaljevanju statistične analize uporabili v faktorjski rešitvi. Cronbach alfa koeficient za indikatorje (EuroBasket 2013 ni vplival na dodatno onesnaževanje okolja, EuroBasket 2013 ni povzročil prometnih zastojev v času prvenstva in EuroBasket 2013 ni povzročil težav s parkiranjem) znaša 0,667 in nakazuje na zanesljiv merski instrument.

Sledi postopek priprave šestega faktorja okoljskih stroškov organizacije velike športne prireditve EuroBasket 2013 v MOK.

Priprava faktorja »okoljski stroški« EuroBasket 2013

Ugotovljeni rezultati opisnih statistik in po preverjanju veljavnosti in zanesljivosti merskega instrumenta smo se odločili, da uporabimo vse izbrane indikatorje okoljskih stroškov organizacije velike športne prireditve EuroBasket 2013 za končno faktorjsko rešitev. V naslednjem koraku smo z uporabo faktorjske analize (metode glavnih osi) zmanjšali število indikatorjev in ponudili faktorjsko rešitev imenovano »onesnaževanje in promet«.

Za lažjo odločitev končne faktorjske rešitve smo v nadaljevanju postopka najprej preverili lastne vrednosti ter delež pojasnjene variance, ki nam je omogočila določitev števila faktorjev v izbrani faktorjski rešitvi. Analiza lastnih vrednosti ponudi rešitev z enim faktorjem, ki pojasni

60,5 % skupne variance in ima lastno vrednost 1,815. Drugi in tretji faktor imata lastno vrednost nižjo od 1. Zaradi visokega deleža pojasnjene variance na prvem faktorju in visoke lastne vrednosti, smo se odločili za enofaktorsko rešitev. Rezultate lastnih vrednosti in pojasnjene variance indikatorjev ekonomskih stroškov prikazujemo v Tabeli 36.

Tabela 36: Lastne vrednosti in delež pojasnjene variance indikatorjev okoljskih stroškov EuroBasket 2013

Komponenta	Lastne vrednosti		
	Skupna	% pojasnjene variance	Kumulativni % pojasnjene variance
1	1,815	60,509	60,509
2	0,727	24,245	84,754
3	0,457	15,246	100,000

Vir: avtor

Tabela 37: Faktorske uteži indikatorjev okoljskih stroškov EuroBasket 2013

Prosim vas, da ocenite EuroBasket 2013:	Faktorska utež
Ni vplival na dodatno onesnaževanje okolja	,517
Ni povzročil prometnih zastojev v času prvenstva	,894
Ni povzročil težav s parkiranjem	,532

Vir: avtor

Na podlagi rezultatov pojasnjene variance in lastne vrednosti se odločimo za enofaktorsko rešitev z imenom »onesnaževanje in promet«. V analizo smo vključili vse tri statistično značilne in zadovoljivo povezane izbrane indikatorje s področja okoljskih stroškov organizacije velike športne prireditve EuroBasket 2013 v MOK. Z novo nastalim faktorjem, ki smo ga poimenovali »onesnaževanje in promet«, pojasnimo 60,5 % celotne variance.

V nadaljevanju v Tabeli 37 prikazujemo faktorske uteži uporabljenih indikatorjev okoljskih stroškov organizacije velike športne prireditve EuroBasket 2013 v MOK. S krepkim tiskom smo poudarili močne faktorske uteži (z vrednostjo višjo od |0,4|) šestega faktorja »onesnaževanje in promet EuroBasket 2013«. Enofaktorska rešitev prikazuje dovolj močne faktorske uteži izbranih indikatorjev okoljskih stroškov organizacije velike športne prireditve EuroBasket 2013 v MOK. To rešitev smo poimenovali »onesnaževanje in promet« in jo v obliki šestega faktorja shranili za nadaljnjo statistično analizo.

Analiza turističnega vidika vpliva na EuroBasket 2013

Izvedba velike športne prireditve močno vpliva na državno gospodarstvo in ključne gospodarske sektorje (ekonomski vplivi), družbeno stanje in kulturo (družbeno-kulturni vplivi) ter zaradi posegov v okolje (gradnja in obnova športne infrastrukture, posegi v drugo pomožno in osnovno infrastrukturo) tudi na naravne vire (okoljski vplivi). Poleg tega organizacija velike športne prireditve vpliva še na podobo države in nenazadnje pripomore k večji globalni konkurenčnosti države. Organizacija velikih svetovno znanih športnih prireditev zato postaja pomembno orodje za boljše rezultate na področju turističnih statistik in posledično možnost za doseganje pozitivnih ekonomskih kazalnikov držav gostiteljic. Številne države in mesta zato tekmujejo za organizacijo velikih športnih prireditev, ki ob odgovorni organizaciji in ustrezni gradnji nove infrastrukture obetajo gospodarsko rast in omogočajo dodatne promocijske koristi ter prispevajo k hitrejšemu razvoju turizma.

Organizacija velike športne prireditve ne ustvarja le pozitivnih učinkov, ampak s sabo prinaša tudi negativne ekonomske, družbeno-kulturne in okoljske učinke ter močno vpliva tudi na prihodnost turističnega razvoja destinacije gostiteljice. Zaradi ustvarjenih različnih vplivov je potreba po skupnem odločanju in predvsem upoštevanju stališč vključenih deležnikov nujna in jo organizatorji velikih športnih prireditev nikakor ne smejo spregledati. Deležniki, ki sodelujejo pri organizaciji velike športne prireditve zaradi poznavanja kulture, ekonomskega in naravnega okolja s svojimi predlogi in (pro)aktivnim vključevanjem predstavljajo neke vrste osnovni okvir za trajnostno organizacijo velike športne prireditve.

Turistični promet velikih športnih prireditev

Prav zaradi pomena trajnostnega turističnega razvoja smo dodatno izmerili še izbrane indikatorje turističnih vplivov organizacije velike športne prireditve EuroBasket 2013 v MOK. Raziskovalne študije s področja organizacije velikih športnih prireditev za merjenje turističnih vplivov pogosto uporabljajo različne indikatorje. Največkrat uporabljeni indikatorji so, da velika športna prireditev s svojo organizacijo v državo gostiteljico privabi množice novih obiskovalcev in s tem vpliva na potencial razvoja določenih vrst turizma, poveča medijsko izpostavljenost v času organizacije velike športne prireditve, ki zaradi povečanega pojavljanja v svetovnih medijih ob trajnostni in odgovorni organizaciji prispeva k prepoznavnosti in mednarodnem ugledu destinacije gostiteljice (Bowdin et al., 2002; Chalip, 2007; Green, 2007; Hall, Allen, O'Toole, McDonnell in Harris, 2007).

116

V sklopu merjenja turističnih indikatorjev smo anketirane spraševali po zaznanih turističnih vplivih organizacije velike športne prireditve EuroBasket 2013 v MOK. Na petstopenjski lestvici smo z vprašanjem: »Prosim vas, da na lestvici od 1 do 5 (1 – sploh se ne strinjam, 5 – popolnoma se strinjam) ocenite veliko športno prireditev EuroBasket 2013« ugotavljali vplive turizma organizacije velike športne prireditve EuroBasket 2013.

Vplive turizma organizacije velike športne prireditve EuroBasket 2013 so opredelile naslednje na podlagi teorije in upoštevanja specifičnega okolja zbiranja podatkov izbrane trditve:

- EuroBasket 2013 je povečal obisk števila tujih obiskovalcev,
- EuroBasket 2013 je povečal prepoznavnost MOK kot destinacije športnega turizma,
- EuroBasket 2013 je okreplil mednarodni ugled MOK,
- EuroBasket 2013 je bil ustrezno organiziran.

V nadaljevanju poglavja smo predstavili opisne statistike (aritmetična sredina, standardni odklon in koeficiente asimetrije in sploščenosti) turističnih vplivov ter z uporabo Pearsonovega koeficienta ugotovili povezanost izbranih indikatorjev turističnih vplivov organizacije velike športne prireditve EuroBasket 2013 v MOK. Z uporabo Cronbachovega alfa koeficienta smo preverili še zanesljivost merskega instrumenta. Na podlagi rezultatov smo opravili tudi faktorsko analizo področja turističnih vplivov organizacije velike športne prireditve EuroBasket 2013 v MOK.

Opisne statistike »turističnih vplivov« EuroBasket 2013

Pred pripravo faktorja področja turističnih vplivov organizacije velike športne prireditve EuroBasket 2013 smo najprej pregledali porazdelitev vseh štirih izbranih indikatorjev. Na prvi indikator, da je EuroBasket 2013 povečal obisk števila tujih obiskovalcev, so anketirani na petstopenjski lestvici odgovorili z aritmetično sredino 4,44 in standardnim odklonom 0,720. Odgovori nakazujejo na močno strinjanje z indikatorjem povečanega obiska števila tujih obiskovalcev in potrjujejo dejstvo, da je EuroBasket 2013 predstavljal glavni razlog prihoda številnih mednarodnih turistov, ki so v MOK prišli z motivom podpore njihovih športnikov. Aritmetična sredina indikatorja, da je EuroBasket 2013 povečal prepoznavnost MOK kot destinacije športnega turizma, znaša 3,90 s standardnim odklonom 0,982 in prav tako nakazuje na strinjanje anketiranih o povečanju prepoznavnosti MOK kot destinacije športnega turizma. Organizacija velike športne prireditve s svojo medijsko pokritostjo in različnimi promocijskimi akcijami vsekakor vpliva na prepoznavnost destinacije. Obnova oz. gradnja nove športno-rekreacijske infrastrukture in pridobljeno znanje za organizacijo športnih prireditev pa posledično vpliva na še hitrejši razvoj športnega in prireditvenega turizma.

Anketirani so na tretji indikator (EuroBasket 2013 je okrepil mednarodni ugled MOK) na petstopenjski lestvici odgovorili z aritmetično sredino 3,80 s standardnim odklonom 1,039. Na podlagi tega lahko ugotovimo, da se z omenjenim indikatorjem anketirani v veliki meri strinjajo in ocenjujejo, da je zaradi dobre organizacije velike športne prireditve EuroBasket 2013 in s tem pozitivnih medijskih poročanj to okrepilo ugled MOK in pozitivno vplivalo na razvoj turizma. To lahko potrdimo tudi za četrti indikator (EuroBasket 2013 je bil ustrezno organiziran), kjer so anketirani odgovorili z aritmetično sredino 4,05 in standardnim odklonom 0,905. Visoko strinjanje anketiranih pomeni, da so bili z organizacijo zadovoljni in tako zaključimo, da je tudi zaradi ustrezne organizacije EuroBasket 2013 pomenil pomemben dejavnik v razvoju športnega in prireditvenega turizma MOK.

Poleg aritmetične sredine ter standardnih odklonov področja turističnih vplivov organizacije velike športne prireditve EuroBasket 2013 smo v nadaljevanju preverili še koeficiente asimetrije in sploščenosti. Koeficienti asimetrije segajo od -1,511 do -0,729 in nakazujejo na porazdelitev, ki se giblje asimetrično v levo oz. opazamo negativno asimetrijo obravnavanih indikatorjev. Koeficienti sploščenosti segajo od 3,216 do 0,007. Podobno kot pri koeficientu asimetrije tudi koeficient sploščenosti za indikator, da je EuroBasket 2013 povečal obisk števila tujih obiskovalcev, z

vrednostjo 3,216 nakazuje na veliko oz. nenormalno sploščenost. Ostali trije indikatorji turističnih vplivov pa z vrednostmi od 0,912 do 0,007 nakazujejo bolj normalno sploščenost. Pri indikatorju (EuroBasket 2013 je povečal obisk števila tujih obiskovalcev) z vrednostjo koeficienta asimetrije -1,511 in koeficientom sploščenosti 3,216 - ugotavljamo nekoliko visoko sploščenost. Glede na manjše odstopanje omenjenega indikatorja smo se vseeno odločili, da vse izbrane indikatorje turističnih vplivov upoštevamo v nadaljnji statistični analizi. Rezultate opisnih statistik indikatorjev turističnih vplivov prikazujemo v Tabeli 38.

Tabela 38: Opisne statistike turističnih vplivov EuroBasket 2013

Prosim vas, da ocenite EuroBasket 2013	Št. odg.	Aritmetična sredina	Standarni odklon	Koeficient asimetrije	Koeficient sploščenosti
Je povečal obisk števila tujih obiskovalcev	746	4,44	0,720	-1,511	3,216
Je povečal prepoznavnost MOK kot destinacije športnega turizma	746	3,90	0,982	-0,891	0,477
Je okrepil mednarodni ugled MOK	746	3,80	1,039	-0,729	0,007
Je bil ustrezno organiziran	746	4,05	0,905	-0,999	0,912

Vir: avtor

V nadaljevanju bomo predstavili preverjanje veljavnosti in zanesljivosti merskega instrumenta turističnih vplivov organizacije velike športne prireditve EuroBasket 2013 v MOK.

Preverjanje veljavnosti in zanesljivosti »turističnih vplivov« EuroBasket 2013

V podpoglavju z naslovom Preverjanje veljavnosti in zanesljivosti merskega instrumenta smo se poslužili Pearsonovega korelacijskega koeficienta, s katerim smo ugotavljali povezave med posameznimi indikatorji s področja turističnih vplivov organizacije velike športne prireditve EuroBasket 2013.

Na podlagi rezultatov prikazanih v Tabeli 39 ugotavljamo, da so povezave med izbranimi turističnimi indikatorji (EuroBasket 2013 je povečal obisk števila tujih obiskovalcev, EuroBasket 2013 je povečal prepoznavnost MOK kot destinacije športnega turizma, EuroBasket 2013 je okrepil mednarodni ugled MOK in EuroBasket 2013 je bil ustrezno or-

ganiziran) pozitivne in nakazujejo na dobro povezanost. Vrednosti povezanosti posameznih indikatorjev turističnih vplivov se gibljejo od 0,283** do 0,696**. Najmočnejšo povezanost z vrednostjo 0,696** tako izkazuje ta indikatorja, da je EuroBasket 2013 povečal prepoznavnost MOK kot destinacije športnega turizma in EuroBasket 2013 je okrepil mednarodni ugled MOK. Močna povezanost je nekako logična, saj je organizacija velike športne prireditve EuroBasket 2013 za MOK pomenila odlično priložnost za razvoj športno-prireditvenega turizma ter s tem omogočila večjo prepoznavnost ter posledično okrepila mednarodni ugled MOK. Tudi ostali izbrani indikatorji turističnih vplivov so statistično značilni s stopnjo značilnosti nižjo od 1 % in tvorijo relativno močno povezanost. Na podlagi tega smo se odločili, da vse uporabljene indikatorje uporabimo za nadaljnjo analizo. Rezultate povezanosti med indikatorji turističnih vplivov prikazujemo v Tabeli 39.

Tabela 39: Povezave med indikatorji turističnih vplivov EuroBasket 2013

Pearsonov korelacijski koeficient	Je povečal obisk števil tujih obiskovalcev	Je povečal prepoznavnost MOK kot destinacije športnega turizma	Je okrepil mednarodni ugled MOK	Je bil ustrezno organiziran
Je povečal obisk števil tujih obiskovalcev	1	0,395**	0,343**	0,283**
Je povečal prepoznavnost MOK kot destinacije športnega turizma		1	0,696*	0,363**
Je okrepil mednarodni ugled MOK			1	0,397**
Je bil ustrezno organiziran				1

** Korelacija je značilna pri stopnji značilnosti 0,01

Vir: avtor

Po ugotavljanju povezav med izbranimi indikatorji turističnih vplivov smo zanesljivost merskega instrumenta preverili z uporabo Cronbach alfa koeficienta. Zanesljivost merskega instrumenta smo preverili za vse izbrane indikatorje turističnih vplivov, ki smo jih v nadaljevanju statistične analize uporabili v faktorski rešitvi. Cronbach alfa koeficient za izbrane indikatorje znaša 0,740 in nakazuje na zelo zanesljiv merski instrument.

V nadaljevanju predstavljamo postopek priprave sedmega faktorja indikatorjev turističnih vplivov organizacije velike športne prireditve EuroBasket 2013 v MOK

Priprava faktorja »turističnih vplivov« EuroBasket 2013

Rezultati opisnih statistik ter veljavnosti in zanesljivosti merskega instrumenta turističnih vplivov nam predstavljajo podlago za pripravo končne faktorjske rešitve z uporabo vseh štirih izbranih indikatorjev (EuroBasket 2013 je povečal obisk števila tujih obiskovalcev, EuroBasket 2013 je povečal prepoznavnost MOK kot destinacije športnega turizma, EuroBasket 2013 je okrepil mednarodni ugled MOK in EuroBasket 2013 je bil ustrezno organiziran). Vsi izbrani indikatorji izkazujejo primernost za nadaljnjo statistično analizo. V naslednjem koraku smo zato z uporabo faktorjske analize (metode glavnih osi) zmanjšali število indikatorjev in predstavili faktorjsko rešitev, ki smo jo imenovali »turistične koristi EuroBasket 2013«.

Za lažjo odločitev o številu faktorjev smo v nadaljevanju postopka najprej preverili lastne vrednosti ter delež pojasnjene variance izbranih indikatorjev turističnih vplivov organizacije velike športne prireditve EuroBasket 2013. Na podlagi rezultatov smo določili število faktorjev v izbrani faktorjski rešitvi. Analiza lastnih vrednosti ponudi rešitev z enim faktorjem, ki pojasni 56,5 % skupne variance in ima lastno vrednost 2,258. Ostali trije faktorji imajo lastno vrednost nižjo od 1. Zaradi visokega deleža pojasnjene variance na prvem faktorju in visoke lastne vrednosti smo se odločili za enofaktorjsko rešitev. Rezultate lastnih vrednosti in pojasnjene variance indikatorjev turističnih vplivov prikazujemo v Tabeli 40.

Tabela 40: Lastne vrednosti in delež pojasnjene variance turističnih vplivov EuroBasket 2013

Komponenta	Lastne vrednosti		
	Skupna	% Pojasnjene variance	Kumulativni % pojasnjene variance
1	2,258	56,447	56,447
2	0,724	18,091	74,538
3	0,718	17,956	91,494
4	0,300	7,506	100,000

Vir: avtor

Rezultati deleža pojasnjene variance in lastnih vrednosti izbranih indikatorjev nakazujejo na enofaktorsko rešitev, ki smo jo poimenovali »turistične koristi EuroBasket 2013«. V analizo smo vključili nabor štirih statistično značilnih in zadovoljivo povezanih izbranih indikatorjev s področja turističnih vplivov organizacije velike športne prireditve EuroBasket 2013 v MOK. S faktorjem »turistične koristi EuroBasket 2013« smo pojasnili 56,5 % celotne variance.

V nadaljevanju v Tabeli 41 prikazujemo faktorske uteži uporabljenih indikatorjev turističnih vplivov ob organizaciji velike športne prireditve EuroBasket 2013 v MOK. S krepkim tiskom smo poudarili močne faktorske uteži z vrednostjo višjo od |0,4| sedmega faktorja »turistične koristi destinacije«. V Tabeli 41 so predstavljene faktorske uteži indikatorjev turističnih vplivov pridobljene s faktorsko analizo metode glavnih osi. Na podlagi rezultatov ugotavljamo, da faktorska rešitev vsebuje močne faktorske uteži izbranih indikatorjev turističnih vplivov organizacije velike športne prireditve EuroBasket 2013. Zaradi tega smo sedmo faktorsko rešitev poimenovali »turistične koristi EuroBasket 2013« in jo shranili za nadaljnjo statistično analizo.

Tabela 41: Faktorske uteži indikatorjev turističnih vplivov EuroBasket 2013

Prosim vas, da ocenite EuroBasket 2013:	Faktorska utež
Je povečal obisk števila tujih obiskovalcev	.470
Je povečal prepoznavnost MOK kot destinacije športnega turizma	.840
Je okreplil mednarodni ugled MOK	.805
Je bil ustrezno organiziran	.472

Vir: avtor

Z uporabo metode faktorske analize smo iz velikega števila merjenih dejavnikov ekonomskih, družbeno – kulturnih in okoljskih vplivov velikih športnih prireditev ustvarili sedem novih statistično značilnih faktorjev, ki vsebujejo področja modela trojnega izida (ang. triple bottom line) raziskovanja vplivov. Te faktorje smo poimenovali »ekonomske koristi EuroBasket 2013«, »ekonomske stroški EuroBasket 2013«, »družbeno-kulturne koristi EuroBasket 2013«, »družbeno-kulturni stroški EuroBasket 2013«, »naravni viri in kulturni razvoj EuroBasket 2013«, »onesnaževanje in promet EuroBasket 2013« in »turistične koristi EuroBasket 2013«. Vseh sedem novih faktorjev tako predstavlja pomembna področja merjenja vplivov velikih športnih prireditev, ki jih morajo upoštevati

ti vključeni deležniki ob želji organizacije trajnostne in odgovorne velike športne prireditve. Samo trajnostno usmerjene velike športne prireditve pozitivno vplivajo na razvoj področja športnega in prireditvenega turizma destinacije gostiteljice in lahko pomenijo pomembno komponento gospodarskega, družbenega in okoljskega razvoja.

Zaključek

V zaključnem delu monografije smo podali glavne ugotovitve področja raziskovanja vplivov organizacije velike športne prireditve EuroBasket 2013. Z opravljeno empirično raziskavo merjenja ekonomskih, družbeno-kulturnih in okoljskih vplivov smo analizirali zaznane vplive, ki jih je ustvarila velika športna prireditev EuroBasket 2013 v MOK. Na podlagi rezultatov smo podali predloge za spremljanje vplivov velikih športnih prireditev ob prihodnjem razvoju športno-prireditvenega turizma v MOK. Trajnostna in odgovorna organizacija velikih športnih prireditev je osnova za oblikovanje podlag za ustvarjanje pozitivne ekonomske, družbene in okoljske klime v iskanju podpore razvoja športno-prireditvenega turizma na geografskem področju MOK.

Pregled domače in tuje literature raziskovanja različnih vplivov velikih športnih prireditev nakazuje na slabo obravnavanost raziskovalnega področja v Sloveniji. Skozi teoretični pregled literature predpostavko slabo raziskovanega področja potrjujejo tudi avtorji Pranič et al. (2012), ki ob raziskovanju evropskega prvenstva v rokometu na Hrvaškem ugotavljajo, da je večina velikih športnih prireditev organizirana v razvitih zahodnih državah (Nemčija, Francija, Velika Britanija, Avstralija, ZDA). Raziskovanje vpliva velikih športnih prireditev je v našem primeru potekalo v zelo specifičnem okolju (glede na stopnjo razvitosti turizma, velikost destinacije, infrastrukturo, poznavanje razsežnosti velike športne prireditve idr.). Na podlagi ugotovitev posledično tudi znanje s področja merjenja različnih vplivov velikih športnih prireditev temelji pretežno na zahodnih okoljih in je v večini primerov enostransko in težko primerljivo z raziskavami vplivov velikih športnih prireditev opravljenih v državah v

razvoju in tranziciji. Ob zavedanju številnih infrastrukturnih, gospodarskih in političnih omejitev je organizacija velikih športnih prireditev (kot npr. EuroBasket 2013) v Sloveniji redkost, zato je tudi raziskovalnih možnosti malo oz. skoraj nič.

Zaradi interdisciplinarnosti izbrane tematike smo za ugotavljanje vplivov velike športne prireditve obravnavali raziskovalna področja turizma in turističnih vplivov, športnega turizma in organizacije velikih športnih prireditev. V strokovni literaturi v zadnjih letih opažamo porast raziskovanja različnih vplivov turizma. Turizem v ekonomskem, družbeno-kulturnem in okoljskem pogledu predstavlja pomembno ekonomsko in družbeno dejavnost ter z interdisciplinarnim povezovanjem z drugimi znanstvenimi disciplinami postaja pomemben predmet raziskovanja. Glavni razlog povečanega obsega raziskav so dokazi, da razvoj turizma ne prinaša zgolj pozitivnih rezultatov, ampak lahko tudi negativno vpliva na lokalna okolja (Ko in Stewart, 2002; Lankford in Howard, 1994). Moderne oblike potovanj, med katere sodi tudi obiskovanje velikih športnih prireditev, danes vsebujejo komponente avtentičnosti in druženja z lokalnimi prebivalci ter turistom nudijo več pristnega stika z domačini in lokalnim okoljem ter tako omogočajo edinstvene izkušnje v času potovanja. Prav zato je ob organizaciji velikih športnih prireditev smiselno meriti različne vplive, ki jih prinašajo velike športne prireditve.

V monografiji smo posebno pozornost namenili športnemu turizmu, vrsti turizma, ki v povezavi s športom predstavlja pomemben družbeni in gospodarski sektor. Obsežen raziskovalni segment športnega turizma predstavljajo športne prireditve različnih vrst, oblik in velikosti. Velike športne prireditve danes predstavljajo pomemben ekonomski in strateški dejavnik turističnih destinacij. V večini primerov so organizirane z željo po strateškem načrtovanju in vključevanju različnih deležnikov ter posledičnem zagotavljanju ugodnih končnih izidov. Številne države in mesta se z željo dokazovanja modernosti in gospodarske dinamike potegujejo za organizacijo velikih športnih prireditev. Organizacija velikega športnega tekmovanja močno vpliva na državno gospodarstvo, družbo, ključne gospodarske sektorje (npr. turizem, trgovino in gradbeništvo), podobo države in nenazadnje globalno konkurenčnost države (Whitson in Macintosh, 1996, str. 279). Razvoj športnega turizma prinaša številne pozitivne in negativne vplive, zato je raziskovanje in merjenje vplivov velikih športnih prireditev pomemben dejavnik, ki prinaša tako znanstvena kot tudi praktična spoznanja in uporabnost pri načrtovanju razvoja turizma določene destinacije.

Opravljenе raziskave s področja merjenja različnih ustvarjenih vplivov ob organizaciji velike športne prireditve nakazujejo prevlado raziskav ekonomskih vplivov velikih športnih prireditev, ki jim sledijo predvsem v zadnjih letih raziskave družbeno-kulturnih vplivov, manj pa je raziskav okoljskih vplivov. Trend raziskovanja vplivov velikih športnih prireditev postaja merjenje vseh dimenzij trajnostnega razvoja (ekonomskih, družbeno-kulturnih in okoljskih vplivov). Samo tako lahko dosežemo celosten koncept razvoja trajnostnega turizma, ki upošteva vse tri dimenzije (ekonomsko, družbeno-kulturno in okoljsko) in ga imenujemo »model trojnega izida« (triple bottom line) (Elkington, 1997). Ugotovitve raziskav s področja merjenja ekonomskih, družbeno-kulturnih in okoljskih vplivov organizacije velikih športnih prireditev v veliki meri kažejo na zamegljenost realnega stanja ter nakazujejo na prevlado negativnih ekonomskih, družbeno-kulturnih in okoljskih vplivov. Vključeni deležniki, ki sodelujejo pri organizaciji velikih športnih prireditev, zaznane negativne vplive organizacije velikih športnih prireditev občutijo različno. Zavedanje strateškega načrtovanja velikih športnih prireditev pomeni doseganje želenih ciljev s področja ekonomskih, družbeno-kulturnih in okoljskih vplivov velikih športnih prireditev in mora vsebovati potrebna sredstva za doseganje pozitivne zapuščine, s katero v veliki meri po končani izvedbi živijo domačini (Chalip in McGuirly, 2004).

Širok obseg raziskovalnih študij dodatno nakazuje, da velike športne prireditve ustvarjajo tako pozitivne in negativne ekonomske, družbeno-kulturne in okoljske vplive (Nunn in Rosentraub, 1997; Bull in Lovell, 2007; Fredline, Jago in Deery, 2003; Fredline in Faulkner, 2000; Kim in Lee, 2006; Ntloko in Swart, 2008; Turco, Swart, Bob in Moodley, 2003; Prayag et al., 2013; Lorde et al., 2011). Vključeni deležniki zato ocenjujejo zaznane koristi in stroške, ki nastanejo zaradi organizacije velike športne prireditve na podlagi ustvarjenih ekonomskih, družbeno-kulturnih in okoljskih vplivov.

Monografija ponuja izvirno raziskavo merjenja ekonomskih, družbeno-kulturnih in okoljskih vplivov velikih športnih prireditev (na primeru EuroBasket 2013 v MOK) in zato s svojimi rezultati v prvi vrsti zapolnjuje vrzel raziskovanja v slovenskem prostoru. Rezultati raziskave predstavljeni v monografiji tako dajejo možnosti za boljše razumevanje in bolj učinkovito sodelovanje med različnimi deležniki organizacije velike športne prireditve EuroBasket 2013 ter predvsem izpostavijo zaznane pozitivne vplive ob organizaciji velike športne prireditve in omogočajo nastavke za strateški razvoj športno prireditvenega turizma MOK.

Pridobljeni in predstavljeni rezultati raziskovalnega procesa tako prinašajo nekatera nova spoznanja s področja zaznanih vplivov velike športne prireditve. Rezultati bodo predvsem v pomoč snovalcem strategije razvoja turizma MOK in širše regije, poleg tega pa bodo organizatorjem velikih športnih prireditev služili kot vzorec za uporabo in razumevanje potrebe po merjenju vplivov velikih športnih prireditev in prihodnjem načrtovanju in izvedbi le teh. Zavedanje po merjenju različnih (ekonomskih, družbeno-kulturnih in okoljskih) vplivov velikih športnih prireditev predstavlja veliko pomoč za oblikovanje ustreznih strategij trajnostnega razvoja in zagotavljanja ustreznih storitev športnega turizma (Chen, 2001, str. 235). Velike športne prireditve predstavljajo pomemben dejavnik razvoja turizma destinacij gostiteljic, ki nedvomno potrebujejo strateško načrtovanje in trajnostno odgovorno organizacijo ter socialno vključenost, posvetovanje in odločanje vseh vključenih deležnikov.

126

Danes, ko različni mediji s svojim poročanjem močno vplivajo na naš odnos in ko smo kot družba izpostavljeni hitremu razvoju in nenehnim spremembam, morajo organizatorji velikih športnih prireditev in odgovorni odločevalci o razvoju turizma destinacije s trajnostnimi prijemi zagotavljati pozitivno klimo med vsemi vključenimi deležniki. Za uspešno organizirano veliko športno prireditev morajo koristi organizacije velike športne prireditve presegati nastale stroške. Raziskave vplivov velikih športnih prireditev zato danes predstavljajo nepogrešljiv del v mozaiku ustvarjanja pozitivnega odnosa do velikih športnih prireditev ter ponujajo odgovore na zapletna vprašanja pri doseganju rezultatov trajnostnega razvoja športno-prireditvenega turizma destinacije. Organizacija velikih športnih prireditev lahko predstavlja pomemben dejavnik trajnostnega razvoja turizma destinacij gostiteljic, vendar le ob strateškem in odgovornem načrtovanju in zavedanju po raziskovanju vplivov, ki jih velike športne prireditve ob organizaciji prinašajo.

Povzetek

Monografsko delo z zavedanjem pomena interdisciplinarnosti združeno obravnava področja turizma, športnega turizma ter ekonomskih, družbeno-kulturnih in okoljskih vplivov (model trojnega izida) organizacije velikih športnih prireditev. Oblikovani raziskovalni model temelji na teoretičnem pregledu znanstvene literature, ki ga sestavljajo ekonomski, družbeno-kulturni, okoljski in turistični vplivi organizacije velike športne prireditve ugotovljeni v nekaterih predhodnih raziskavah (Andriotis in Vaughan, 2003; Choi in Sirakaya, 2005; Gursoy in Kendall, 2006; Zhou in Ap, 2009; Ntloko in Swart, 2008; Ohmann, Jones in Wilkes, 2006; Kim, Gursoy in Lee, 2006; Ritchie, Shipway in Cleeve, 2009; Lorde, Greenidge in Devonish, 2011; Martin in Barth, 2013; Prayag, Hosany, Nunkoo in Alders, 2013; Delamere, 2001; Deery, Jago in Fredline, 2012) ter teoriji družbene izmenjave.

Raziskovalni del monografije poleg pregleda znanstvene literature ter akademskega posveta vsebuje empirično raziskavo merjenja ekonomskih, družbeno-kulturnih, okoljskih in turističnih vplivov. Anketiranje je potekalo na področju MOK oktobra in novembra 2013, kjer smo s pomočjo strukturiranega vprašalnika pridobili mnenja 746 naključno izbranih lokalnih prebivalcev MOK. K vzorčenju smo pristopili sistematsko s predhodnim pregledom demografskega profila prebivalcev MOK ter v času anketiranja vzporedno spremljali pridobljene rezultate.

Rezultati opravljene raziskave omogočajo nekatere podlage za oblikovanje smernic spremljanja ekonomskih, družbeno-kulturnih, okoljskih in turističnih vplivov velike športne prireditve, ki posledično doprinejejo k razvoju športno-prireditvenega turizma MOK. Glavne ugotovitve,

ki izhajajo iz rezultatov opravljene raziskave, nakazujejo veliko potrebo po merjenju nastalih ekonomskih, družbeno-kulturnih, okoljskih in turističnih vplivov ob organizaciji velike športne prireditve. Spoznanja in ugotovitve obstoječe raziskave zato predstavljajo izhodišča na področju merjenja vplivov velike športne prireditve in omogočajo dobro podlago za ustvarjanje podlag za spremljanje le-teh ob razvoju športno-prireditvenega turizma destinacije.

Summary

With the awareness of the importance of an interdisciplinary approach, the present monography deals with the fields of tourism, sports tourism and the economic, socio-cultural and environmental impacts (triple bottom line) of the organization of major sporting events. The research model is based on the Social Exchange Theory with support of scientific literature, consists of economic, socio-cultural, environmental and tourism impacts caused by the organization of major sporting events (Andriotis and Vaughan, 2003; Choi and Sirakaya, 2005; Gursoy and Kendall, 2006; Zhou and Ap, 2009; Ntloko and Swart, 2008; Ohmann et al., 2006; Kim, Gursoy and Lee, 2006; Ritchie et al., 2009; Lorde et al., 2011; Martin and Barth, 2013; Prayag et al., 2013; Delamere, 2001; Deery et al., 2012).

Besides a review of scientific literature and academic consultations, the research part of the monography contains an empirical study using quantitative methods of measurement of economic, socio-cultural, environmental and tourism impacts. The survey was conducted in the Municipality of Koper area in October and November 2013; by using a structured questionnaire, we obtained the opinions of 746 randomly selected local residents of the municipality. The sampling was taken with a systematic approach according to the previous review of the demographic profile of the population of the MOK.

The results of the research provide some basis for developing guidelines for monitoring the impacts caused by major sporting events for future development of sport events tourism in Municipality of Koper. The obtained short-term results presented in the monography represent a solid basis for a long-term research into the measurement of econom-

ic, socio-cultural, environmental and tourism impacts of major sporting events. The discoveries and conclusions of the present research are therefore a good starting point for monitoring the future development of sport events tourism.

Viri in literatura

- Acharia, P. (2005). Socio-economic impacts of tourism in Lumbini, Nepal: A case study. Dhaulagiri. *Journal of Sociology and Anthropology*, 1(2), 193–206.
- Aguiló, E. in Roselló, J. (2005). "Host community perceptions: a cluster analysis", *Annals of Tourism Research*. 32(4), 925–941.
- Ahlert, G. (2006). Hosting the FIFA World Cup™ Germany 2006: Macroeconomic and regional economic impacts. *Journal of Convention and Event Tourism*, 8(2), 57–77.
- Allen, J., O'Toole, W., McDonnell, I. in Harris, R. (2005). Festival and special event management (3 izdaja). Milton, Australia: John Wiley & Sons.
- Almeida, F., Balbuena A. in Cortés R. (2015). Resident's attitudes towards the impacts of tourism. *Tourism Management Perspectives*. 13(1), 33-40.
- Andereck, K. L. in Nyaupane, G. P. (2011). Exploring the nature of tourism and quality of life perceptions among residents. *Journal of Travel Research*, 50(3), 248–260.
- Andereck, K., Valentine, K., Vogt, C. in Knopf, R. (2007). Across-cultural analysis of tourism and quality of life perceptions. *Journal of Sustainable Tourism*, 15(5), 483–502.
- Andereck, K., Valentine, K., Knopf, R. in Vogt, C. (2005). Residents' perceptions of community tourism impacts. *Annals of Tourism Research*, 32(4), 1056–1076.
- Andereck, K. L. in Vogt, C. A. (2000). The relationship between residents' attitudes toward tourism and tourism development options. *Journal of Travel Research*, 39(1), 27–36.

- Andranovich, G., Burbank, M. J. in Heying, C. H. (2001). Olympic Cities: Lessons Learned from Mega – event Politics. *Journal of Urban Affairs*, 23(2), 113–131.
- Andriotis, K. in Vaughan, R. D. (2003). Urban residents' attitude toward tourism development: the case of Crete. *Journal of Travel Research*, 42(2), 172–185.
- Antoniou, A. (2011). Residents Perceptions toward the Social Impacts of a Mega Sport – Event: The case of Federation Internationale de Basketball (FIBA) EuroBasket 2011 in Vinius, Lithuania. A Thesis Presented in Partial Fulfillment of the Requirements for the Dergree Master of Science. Arizona State University, 2011.
- Ap, J. (1992). Residents' perceptions on tourism impacts. *Annals of Tourism Research*, 19(4), 665–690.
- Archer, B., Cooper, C. in Ruhanen, L. (2005). «The Positive and Negative Impacts of Tourism.» *Global Tourism*, (3. izd., Ur.) W. F. Theobald, 79–102. Elsevier: Butterworth-Heinemann.
- Bartoluci, M. in Čavlek, N. (2007). Turizam i sport – razvojni aspekt. Zagreb: Školska knjiga.
- Bartoluci, M. (2007). Uloga sportskih stručnjaka u realizaciji sportsko-rekreacijskih programa u turizmu. Antropološke, metodičke, metodološke i stručne pretpostavke rada u područjima edukacije, sporta, sportske rekreacije i kineziterapije. Zagreb, Hrvatski kineziološki savez, 2007, str. 400–405.
- Bell, E. in Campbell, D. (1999). For the love of money. *The Observer*, str. 22.
- Berčić, H., Sila, B., Slak Valek, N. in Pintar, D. (2010). Šport v turizmu. Ljubljana: Fakulteta za šport.
- Besculides, A., Lee, M. E. in McCormick, P. J. (2002). Residents' perceptions of the cultural benefits of tourism. *Annals of Tourism Research*, 29(2), 303–319.
- Bowdin, G., McDonnell, I., Allen, J. in O'Toole, W. (2002). Events management. Oxford: Butterworth-Heinemann, UK.
- Bowdin, G., Allen, J., O'Toole, W., Harris, R. in McDonnell, I. (2006). Events management (2 izd.). Oxford: Butterworth-Heinemann, UK.
- Bowdin, G., Allen, J., O'Toole, W., Harris, R. in McDonnell, I. (2011). Events Management. Events Management Series (3 izd.). Elsevier Butterworth-Heinemann. Oxford, UK.
- Bujosa, A. in Rossello, J. (2007). Modelling environmental attitudes toward tourism. *Tourism Management*, 28(3), 688–695.

- Bull, C. in Lovell, J. (2007). "The impact of hosting major sporting events on local residents: an analysis of the views and perceptions of Canterbury residents in relation to the Tour de France 2007", *Journal of Sport & Tourism*, 12(3-4), 229-248.
- Cantelon, H. in Letters, M. (2000). The making of the IOC environmental policy as the third pillar of the Olympic movement. *International Review for the Sociology of Sport*, 35(3), 294-308.
- Cashman, R. (2006). *The Bitter Sweet Awakening. The Legacy of the Sydney 2000 Olympic Games*. Sydney: Walla Walla Press.
- Chase, L. C., Amsden, B. in Phillips, R. G. (2012). Stakeholder Engagement in Tourism Planning and Development. V *Handbook of Tourism and Quality-of-Life*, M. Uysal, R. Perdue in M. J. Sirgy, (Ur.) 475-490. Springer.
- Chalip, L. H. in McGuirly, J. (2004). Bundling sport events with the host destination. *Journal of Sport Tourism*, 9(3), 267-282.
- Chalip, L. H. (2002). Using the Olympics to optimise tourism benefits. Paper presented as part of a series of university lectures on the Olympics, Centre d'Estudis Olímpics, Universitat Autònoma de Barcelona, Barcelona, Spain. Pridobljeno 02.09.2015 iz: <http://olympicstudies.uab.es/lectures/web/pdf/>
- Chalip, L. (2007). Towards social leverage of sport events. *Journal of Sport and Tourism*, 11(2), 1-19.
- Chalip, L. (2001). Sport and tourism: capitalising on the linkage. V D. Kluka in G. Schilling (Ur.), *The business of sport*. Oxford, UK: Meyer & Meyer.
- Chen, J. S. (2000). An investigation of urban residents' loyalty to tourism. *Journal of Hospitality & Tourism Research*, 24(1), 5-19.
- Chen, J. S. (2001). Assessing and visualizing tourism impacts from urban residents' perspectives. *Journal of Hospitality and Tourism Research*, 25(2), 235-250.
- Chen, P. (2006). The attributes, consequences, and values associated with event sport tourists' behavior. A means-end chain approach. *Event Management*, 10(1), 1-22.
- Choi, H. C. in Murray, I. (2010). Resident attitudes toward sustainable community tourism. *Journal of Sustainable Tourism*, 18(4), 575-594.
- Choi, H. S. in Sirakaya, E. (2005). Measuring residents' attitude toward sustainable tourism: development of sustainable tourism attitude scale. *Journal of Travel Research*, 43(4), 380-394.

- Coakley, J. (2008). *Sport in society: issues and controversies*. New York: McGraw-Hill.
- Collins, A., Jones, C. in Munday, M. (2009). Assessing the Environmental Impacts of Mega Sporting Events: Two Options? *Tourism Management* 30(6), 828–837.
- Cornelissen, S. in Swart, K. (2006). The 2010 Football World Cup as a political construct: the challenges of making good on an African promise. *Sociological Review*, 54(2), 108–123.
- Cropanzano, R. in Mitchell, M. S. (2005). Social exchange theory: An interdisciplinary review. *Journal of Management*, 31(6), 874–900.
- Cvikl, H. in Brezovec, T. (2006). *Uvod v turizem*. Portorož: Turistica, Visoka šola za turizem.
- 134 Davies, J. in Williment, J. (2008). Sport tourism e grey sport tourists, all black and red experiences. *Journal of Sport & Tourism*, 13(3), 221–242.
- Deccio, C. in Baloglu, S. (2002). Non-host community resident reactions to the 2002 Winter Olympics: the spillover impacts. *Journal of Travel Research*, 41(1), 46–56.
- Deery, M., Fredline, L. in Jago, L. (2005). A framework for the development of social and socio-economic indicators for sustainable tourism in communities. *Tourism Review International*, 9(1), 69–78.
- Deery, M., Jago, L. in Fredline, L. (2012). Rethinking social impacts of tourism research: a new research agenda. *Tourism Management*, 33 (1), 64–73.
- Dehnavi, A., Amiri, M., DehKordi, P. in Heidary, A. (2012). On the multidimensionality of sport tourism: Challenges and guidelines. *International Journal of Academic Research in Business and Social Sciences*, 2(6), 105–110.
- Delamere, T. A. (2001). Development of a scale to measure residents' attitudes toward the social impacts of community festivals, Part II: Verification of the scale. *Event Management*, 7(1), 25–38.
- Diedrich, A. in Garcia, E. (2009). Local perceptions of tourism as indicators of destination decline. *Tourism Management*, 30(4), 512–521.
- Dimanche, F. (2003). *The Role of Sport Events in Destination Marketing*. AIEST 53rd Congress in Sport and Tourism, Athens, Greece (301–311)
- Dogan, H. (1989). *Forms of Adjustment: Sociocultural Impacts of Tourism*. *Annals of Tourism Research*, 16, 216–236.

- Dwyer, L., Mellor, R., Mistilis, N. in Mules, T. (2000). A framework for assessing “tangible” and “intangible” impacts of events and conventions. *Event Management*, 6, 275–289.
- Dyer, P., Gursoy, D., Sharma, B. in Carter, J. (2007). Structural modeling of resident perceptions of tourism and associated development on the Sunshine Coast, Australia. *Tourism Management*, 28(2), 409–422.
- Edwards, H. (1973). Definitions and clarifications in sociology of sport, Dorsey, Homewood, IL.
- Elkington, J. (1997). *Cannibals with Forks: The Triple Bottom Line of Twenty-first Century Business*. Capstone, Oxford, UK.
- European Commision. (2014). Sport keeps not only you, but also industry fit. Pridobljeno 22. 6. 2015 iz http://europa.eu/rapid/press-release_MEMO-14-35_en.htm.
- European Sports Charter (1992). Pridobljeno 18. 7. 2015 iz <https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?Ref=Rec%2892%2913&Sector=secCM&Language=lanEnglish&Ver=rev&BackColorInternet=9999CC&BackColorIntranet=FFBB55&BackColorLogged=FFAC75>
- Evans, G. (2005). Measure for measure: evaluating the evidence of culture's contribution to regeneration. *Urban Studies*, 42(5-6), 959–983.
- Frauman, E. in Banks, S. (2011). Gateway community resident perceptions of tourism development: Incorporating importance-performance analysis into the limits of change framework. *Tourism Management*, 13(1), 128–140.
- Fourie, J. in Santana-Gallego, M. (2011). The impact of mega-sport events on tourist arrivals. *Tourism Management*, 32(6), 1364–1370.
- Fredline, L., Deery, M. in Jago, L. (2006a). Social impacts of tourism on communities. Gold Coast: CRC for Sustainable Tourism.
- Fredline, L., Deery, M. in Jago, L. (2006b). Social impacts of tourism on communities: Coles Bay/Freycinet survey. Gold Coast: CRC for Sustainable Tourism.
- Fredline, E. (2005). “Host and guest relations and sport tourism”. *Sport in Society*, 8(2), 263–279.
- Fredline, E., Jago, L. in Deery, M. (2003). The development of a generic scale to measure the social impacts of events. *Event Management*, 8(1), 23–37.
- Fredline, L. (2002). Host community perceptions of the impacts of tourism on the Gold Coast. Gold Coast: CRC for Sustainable Tourism.
- Fredline, E. in Faulkner, B. (2000). Host community reactions: A cluster analysis. *Annals of Tourism Research*, 27(3), 763–784.

- Gammon, S. in Robinson, T. (1997). Sport and tourism: a conceptual framework. *Journal of Sport & Tourism*, 8(1), 21–26.
- Gammon, S. in Kurtzman, J. (2002). *Sport tourism: Principles and practice*. Eastbourne: Leisure Studies Association Publications.
- Gammon, S. in Robinson, T. (2003). Sport and tourism: A conceptual framework. *Journal of Sport & Tourism*, 8 (1), 21–26.
- Gammon, S. in Ramshaw, G. (2012). Nostalgia and sport. V A. Fyall in B. Garrod (Ur.), *Contemporary cases in sport*. (201–220). Oxford, UK: Goodfellow Publishers.
- Garmise M. (1987). *Proceedings of the International Seminar and Workshop on Outdoor Education, Recreation and Sport Tourism*. Netanya: Emmanuel Gill Publishing.
- Getz, D. (1989). Special events: Defining the product. *Tourism Management*, 10(2), 135–137.
- Getz, D. (1997). *Event management and event tourism*. New York: Cognizant.
- Getz, D. (2005). *Event management & event tourism* (2 izd.). New York: Cognizant Communication.
- Getz, D. (2007). *Event Studies: Theory, Research and Policy for Planned Events*, Oxford: Elsevier.
- Getz, D. (2008). Event tourism: Definition, evolution, and research. *Tourism Management*. 29(3), 403–428.
- Getz, D. (2012). Event studies: discourses and future directions. *Event Management*, 16(2), 171–187.
- Getz, D. in Page, S. J. (2015). Progress and prospects for event tourism research. *Tourism Management* (2015), 52, 593–631.
- Gibson, H., Attle, S. in Yiannakis, A. (1998). Segmentation the active sport tourist market: A life span prospective. *Journal of vocation marketing*. 4(1), 52–64
- Gibson, H. (2002). Sport tourism at a crossroad? Considerations for the future. V S. Gammon in J. Kurtzman (Ur.), *Sport tourism: Principles and practice*. Eastbourne: LSA.
- Gibson, H. J. (2003). Sport tourism. V J. B. Parks in J. Quarterman (Ur.), *Contemporary sport management*. Champaign, IL: Human Kinetics.
- Gibson, H. (2006). *Sport Tourism: Concepts and Theories*. London: Routledge.
- Glyptis, S. A. in Cooper, C. (1991). Sport and tourism. *Progress in Tourism, Recreation and Hospitality Management*, 3, 165–183.

- Goldblatt, J. (1997). *Special events*. New York: Wiley.
- Goldblatt, J. (2007). *Special events: The roots and wings of celebration* (5 izd.). New York: Wiley.
- Goldman, M. in Johns, K. (2009). Sportainment: changing the pace of limited - overs cricket in South Africa, *Management Decision*, 47(1), 124–136.
- Gratton, C., Dobson, N. in Shibli, S. (2001). The role of major sports events in the economic regeneration of cities: lessons from six world or European championships. V Gratton, C. in Henry, I. P. (Ur.), *Sport in the city: the role of sport in economic and social regeneration*. London: Routledge; 2001, 35–45.
- Green, C. (2007). Leveraging subculture and identity to promote sports events. *Sport and Tourism: a reader*. London: Routledge.
- Gursoy, D. in Rutherford, D. G. (2004). Host attitudes toward tourism: An improved structural model. *Annals of Tourism Research*, 31(3), 495–516.
- Gursoy, D. in Kendall, K.W. (2006). Hosting mega events: modelling locals' support. *Annals of Tourism Research*, 33(3), 603–623.
- Gursoy, D., Jurowski, C. in Uysal, M. (2002). Residents attitudes: a structural modelling approach. *Annals of Tourism Research*, 29 (1), 79–105.
- Haley, A. J., Snaith, T. in Miller, G. (2005). The social impacts of tourism: a case study of Bath, UK. *Annals of Tourism Research*, 32 (3), 647–668.
- Hall, C. M. (1989). The definition and analysis of hallmark tourist events. *Geography of Tourism and Recreation*, 19(3), 263–268.
- Hall, M. (1994). Mega-events and their legacies. V P. Murphy (Ur.), *Quality management in urban tourism: Balancing business and environment* (str. 109–123). University of Victoria.
- Hall, C. M., Allen, J., O'Toole, W., McDonnell, I. in Harris, R. (2007). *Festivals & special event management* (4 izd.). Milton, QLD: John Wiley & Sons Australia, Ltd.
- Haralambopoulos, N. in Pizam, A. (1996). Perceived impacts of tourism: the case of Samos. *Annals of Tourism Research*, 22(3), 503–526.
- Higham, J. (2005). Introduction to sport tourism impacts and environments. *Sport tourism destinations*, 16, 223–232.
- Hinch, T. in Higham, J. (2001). Sport tourism: a framework for research. *International Journal of Tourism Research*, 3 (1), 45–58.
- Hinch, T. in Higham, J. (2004). *Sport Tourism Development*. Clevedon, UK: Channel View Publications.

- Hinch, T. in Higham, J. (2011). Sport tourism development (2. izd.). UK: Channel view publications, Aspects of tourism, Short Run Press Ltd. Pridobljeno 15. 6. 2015 iz https://books.google.si/books?hl=sl&lr=&id=cZRfcx2__6sC&oi=fnd&pg=PR5&dq=sport+oriented+tourism&ots=aBUwnioqye&sig=1qfPAoAWSYuoodixER6T5sUmivM#v=onepage&q=sport%20oriented%20tourism&f=false
- Horne, J. in Manzenreiter, W. (2006). Sports mega-events: Social scientific analyses of a global phenomenon. Oxford: Blackwell.
- Hudson, S. (2003). Sport and Adventure Tourism. Oxford: Haworth.
- Huh, C. in Vogt, C. (2008). Changes in residents' attitudes toward tourism over time: a cohort analytical approach. *Journal of Travel Research*, 46(4), 446–455.
- Ivašković, I. (2014). Analiza stroškov in koristi projekta EuroBasket 2013 : Zaključno poročilo. Ekonomska fakulteta. Ljubljana. Pridobljeno 15. 9. 2014 iz http://www.kzs.si/fileadmin/user_upload/dokument3/KZS/CBA_EuroBasket_-_zakljucno_porocilo.pdf
- Jafari, J. (1986). 'A systemic view of sociocultural dimensions of tourism', President's Commission on American Outdoors, Tourism, Washington, DC, 33–50.
- Jago, L. in Shaw, R. (1998). "Special Events: a conceptual and differential framework", *Festival Management and Event Tourism*, 5(2), 21–31.
- Jeong, G. H. in Faulkner, B. (1996). Resident perceptions of mega-event impacts: the Taejon international exposition case. *Festival Management and Event Tourism*, 4(1), 3–11.
- Jones, C. (2008). Assessing the environmental impact of a major sporting event. *Tourism Economics*, 14, 343–360.
- Jurowski, C., Uysal, M. in Williams, D. (1997). A Theoretical Analysis of Host Community Resident Reactions to Tourism. *Journal of Travel Research*, 36(2), 3–11.
- Jurowski, C. in Gursoy, D. (2004). Distance effects on residents' attitudes toward tourism. *Annals of Tourism Research*, 31 (2), 296–312.
- Kang, Y. S. in Perdue, R. (1994). Long-term impact of a mega-event on international tourism to the host country: a conceptual model and the case of the 1988 Seoul Olympics. *Journal of International Consumer Marketing*, 6 (3–4), 205–226.
- Kasimati, E. (2003). Economic aspects and the Summer Olympics: a review of related research, *International Journal of Tourism Research*, 5(6), 433–444.

- Kasimati, E. in Dawson, P. (2009). Assessing the impact of the 2004 Olympic Games on the Greek economy: A small macroeconomic model. *Economic Modelling*, 26(1), 139–146.
- Kim, S. in Petrick, J. (2005). Resident's perceptions on impacts of the FIFA 2002 World Cup: The case of Seoul as a host city. *Tourism Management*, 26(1), 25–38.
- Kim, S. T. in Lee, J. S. (2006). "Host population perceptions of the impact of mega-events", *Asia Pacific Journal of Tourism Research*, 11(4), 407–421.
- Kim, H. J., Gursoy, D., in Lee, S.B. (2006). The impact of the 2002 world cup on South Korea: comparisons of pre- and post-games. *Tourism Management*, 27, 86–96.
- Kim, S. S., Kim, J. H. in Ritchie, B.W. (2008). Segmenting overseas golf tourists by the concept of specialisation. *Journal of Travel and Tourism Marketing*, 25(2), 199–217.
- Kim, W. in Walker, M. (2012). Measuring the social impacts associated with Super Bowl XLIII: preliminary development of a psychic income scale. *Sport Management Review*, 15(1), 91–108.
- Kim, J., Boo, S. in Kim, Y. (2013). Patterns and trends in event tourism study topics over 30 years. *International Journal of Event and Festival Management*, 4 (1), 66–83.
- Kim, W., Jun, H. M., Walker, M. in Drane, D. (2015). Evaluating the perceived social impacts of hosting large-scale sport tourism events: Scale development and validation. *Tourism Management*, 48, 21–32.
- Ko, D. W. in Stewart, W. P. (2002). A structural equation model of residents' attitudes for tourism development. *Tourism Management*, 23 (5), 521–530.
- Kolar, E. in Verovnik, Z. (2010). Analiza velikih mednarodnih športnih tekmovanj. V E. Kolar, G. Jurak in M. Kovač (Ur.), *Analiza nacionalnega programa športa v Republiki Sloveniji 2000–2010* (str. 277–286). Ljubljana: Fakulteta za šport.
- Kolar, E. in Zaletel, Z. (2013). *Management (športnih) prireditiv*. Ljubljana: Agencija Poti.
- Kurtzman, J. in Zauhar, J. (1995). Agency Report - Tourism Sport International Council. *Annals of Tourism Research*, 22(3), 707–708.
- KZS (2013). *Evropsko prvenstvo v košarki Slovenija 2013. Pozitivni ekonomski učinki*. Ljubljana: Košarkarska zveza Slovenije.
- Lankford, S. V. in Howard, D. R. (1994). Developing a tourism impact attitude scale. *Annals of Tourism Research*, 21 (1), 121–139.

- Lee, C. in Taylor, T. (2005). Critical reflections on the economic impact assessment of a mega-event: the case of 2002 FIFA World Cup. *Tourism Management*, 26(4), 595–603.
- Lee, C.K., Kim, S.S. in Kang, S. (2003). Perceptions of casino impacts - a Korean longitudinal study. *Tourism Management*, 24(1), 45–55.
- Leiper, N. (1990). *Tourism Systems: An Interdisciplinary Study*. Occasion Papers: 1990, Št. 2. Department of Management Systems, Massey University, Palmerston, New Zealand.
- Lenskyj, H. J. (2000). *Inside the Olympic Industry: Power, Politics and Activism*. New York: SUNY Press.
- Likert, R. (1967). The Method of Constructing an Attitude Scale. V M. Fishbein, (Ur.) *Readings in Attitude Theory and Measurement*, str. 90–95. New York: Wiley.
- Liu, J. in Var, T. (1986). Resident attitudes toward tourism impacts in Hawaii. *Annals of Tourism Research*, 13 (2), 193–214.
- Lorde, T., Greenidge, D. in Devonish, D. (2011). Local residents' perceptions of the impacts of the ICC Cricket World Cup 2007 on Barbados: comparisons of pre and post games. *Tourism Management*, 32 (2), 349–356.
- Lundberg, D. E. (1990). *The tourist business* (6 izd.). New York: Van Nostrand- Reinhold.
- Madrigal, R. (1995). Residents' Perceptions and the Role of Government. *Annals of Tourism Research*, 22(1), 86–102.
- Maening, W. in Zimbalist, A. (2012). *International Handbook on the Economics of Mega Sporting Events*. Cheltenham and Northampton: Edward Elgar.
- MacLeod, C. (2008). Beijing's welcome is a mix of pride, spies and suspicion. *USA Today*.
- Martin, A. in Barth, K. (2013). Residents Perceptions of Sport Mega – Events: A Host Community Perspective on the forthcoming Commonwealth Games in Glasgow 2014. *Event Management*, 17(1), 13–26.
- Mason, P. in Cheyne, J. (2000). Residents' attitudes to proposed tourism development. *Annals of Tourism Research*, 27(2), 391–411.
- Matheson, V. A. (2006). *Mega-events: the effect of the world's biggest sporting events on local, regional and national economies*. Working Paper 06-10, College of the Holy Cross, Department of Economics Faculty Research Series.

- Matheson, V. A. (2007). Economic Impact Analysis. V W. Andreff in S. Szymanski (Ur.): *The Elgar Companion to the Economics of Sports*. London: Edward Elgar Publishing.
- McGehee, N. in Andereck, K. (2004). Factors Predicting Rural Residents' Support of Tourism. *Journal of Travel Research*, 43(2), 131–140.
- Mihalič, T. in Gartner, W. (2003). How can sport activities contribute to tourism growth? *Tourism Review*, 58(4), 35–36.
- Mihalič, T., Šlander, S., Rebec, P. in Slak, N. (2011). Ocena narodnogospodarskih učinkov projekta ZOI Bled 2018. Ljubljana: Inštitut za turizem Ekonomske fakultete.
- Müller, M. (2011): Popular perception of urban transformation through mega-events: understanding support for the 2014 Winter Olympics in Sochi. *Environment and Planning C: Government and Policy*, 30, in press.
- Nacionalni program športa v Republiki Sloveniji (2002). Uradni list RS, št. 24/2002.
- Nacionalni program športa v Republiki Sloveniji 2014 – 2023. Pridobljeno 03.09.2015 iz: http://www.zduszveza.si/docs/KOMISIJA%20ZA%20%20C5%A0PORT,%20REKR/NACIONALNI_PROGRAM_SPOR-TA_V_RS_2014-2023.pdf
- New Zealand Tourist and Publicity Department. (1987). New Zealand tourism report št. 38 (November).
- Ntloko, N. J. in Swart, K. (2008). Sport tourism event impacts on the host community: A case study of the Red Bull Big Wave, Africa. *South African Journal for Research in Sport, Physical Education and Recreation*, 30 (2), 79–93.
- Nunn, S. in Rosentraub, M. (1997). Sport Wars: Suburbs and Center Cities in a Zero Sum Game. *Journal of Sport & Social Issues*, 21(1), 65–82.
- Nunkoo, R. in Gursoy, D. (2012). Residents' support for tourism an identity perspective. *Annals of Tourism Research*, 39 (1), 243–268.
- Ohmann, S., Jones, I. in Wilkes, K. (2006). The perceived social impacts of the 2006 Football World Cup on Munich residents. *Journal of Sport & Tourism*, 11(2), 129–152.
- Oviedo - Garcia, M. A., Castellanos - Verdugo, M. in Martin - Ruiz, D. (2008). Gaining residents' support for tourism and planning. *International Journal of Tourism Research*, 10(2), 95–109.
- Panosso, N. A. (2005). *Filosofia do turismo: teoria e espiemologia*. São Paulo, Eitora Aleph.

- Park, M. in Stokowski, P. (2009). Social disruption theory and crime in rural communities: comparisons across three levels of tourism growth. *Tourism Management*, 30(6), 905–915.
- Perez, E. in Nadal, J. (2005). Host community perceptions: A cluster analysis. *Annals of Tourism Research*, 32(4), 925–941.
- Pillay, U. in Bass, O. (2008). Mega-events as a response to poverty reduction: the 2010 FIFA World Cup and its urban development implications. *Urban Forum*, 19(3), 329–346.
- Pranić, L., Petrić, L. in Cetinić, L. (2012). Host population perceptions of the social impacts of sport tourism events in transition countries: Evidence from Croatia", *International Journal of Event and Festival Management*, 3(3), 236–256.
- Prayag, G., Hosany, S., Nunkoo, R. in Alders, T. (2013). London Residents' support for the 2012 Olympic Games: the mediating effects of overall attitude. *Tourism Management*, 36, 629–640.
- Presbury, R. in Edwards, D. (2005). "Incorporating sustainability in meetings and event management education", *International Journal of Event Management Research*, 1(1), 30–45.
- Preuss, H. (2007). *The impact and evaluation of major sporting events*. London/New York: Routledge.
- Preuss, H. in Solberg, H. A. (2006). Attracting major sporting events: the role of local residents. *European Sport Management Quarterly*, 6(4), 391–411.
- Puczko, L. in Rätz, T. (2000) Tourist and Resident Perceptions of the Physical Impacts of Tourism at Lake Balaton, Hungary: Issues for journal Sustainable Tourism Management, *Journal of Sustainable Tourism*, 8(6), 458–478.
- Resolucija o Nacionalnem programu športa v Republiki Sloveniji za obdobje 2014–2023 (Uradni list RS, št. 26/14).
- Richards, G. in Hall, D. (2000). *Tourism and sustainable community development*. USA: Routledge.
- Ritchie, B. W., Shipway, R. in Cleeve, B. (2009). Resident's perceptions of mega-sporting events: A non-host city perspective of the 2012 London Olympic Games. *Journal of Sport & Tourism*, 14(2), 143–167.
- Ritchie, J. R. B. (1984). Assessing the impact of hallmark events: conceptual and research issues. *Journal of Travel Research*, 22(1), 2–11.
- Ritchie, J. R. B. in Yangzhou, J. (1987). The role and impact of mega-events and attractions on national and regional tourism: A conceptual

- and methodological overview. Proceedings of the 37th Congress of AILEST, 28, 17–57.
- Ritchie, J. R. B. in Lyons, M. (1990). Olympulse VI: a post-event assessment of resident reaction to the XV Olympic Winter Games. *Journal of Travel Research*, 28(3), 14–23.
- Ritchie, B. W. in Adair, D. (2004). *Sport tourism: Interrelationships, impacts and issues*. Clevedon: Channel View.
- Roche, M. (2000). *Mega-events and Modernity*. London: Routledge.
- Saboya Valente, A. (Jr.) in Noguera Tur, J. (2014). *Mega Sporting Events and Legacy: The Case of the 2014 World Cup*. Neobjavljeno delo.
- Sharpley, R. (2014). Host perceptions of tourism: A review of the research. *Tourism Management*, 42, 37–49.
- Sheldon, P. in Abenoja, T. (2001). Resident attitudes in a mature destination: The case of Waikiki. *Tourism Management*, 22(5), 435–443.
- Sheldon, P. in Var, T. (1984). Resident attitudes to tourism in North Wales. *Tourism Management*, 5(1), 40–48.
- Sikošek, M., Bavec, C., in Manzin, M. (2010). *Management prireditiv: organizacija študentskih prireditiv*. Koper: Fakulteta za management.
- Simpson, K. in Bretherton, P. (2009). The impact of community attachment on host society attitudes and behaviours towards visitors. *Tourism and Hospitality Planning and Development*, 6(3), 235–246.
- Slak Valek, N. (2008). *Primernost turistične ponudbe destinacije za povpraševanje športnoaktivnega turista – primer Slovenije*. (doktorska disertacija). Ljubljana: Univerza v Ljubljani. Ekonomska fakulteta.
- Slovar slovenskega knjižnega jezika (2008). Ljubljana: DZS.
- Soutar, G. N. in McLeod, P. B. (1993). Residents' perceptions on impact of the America's Cup. *Annals of Tourism Research*, 20(3), 571–582.
- Spilling, O. R. (2000). Beyond intermezzo? On the long-term industrial impacts of mega-events: The case of Lillehammer 1994. *Festival Management & Event Tourism*, 5(3), 101–122.
- Sport Tourism European Summit. (2014). *Future trends in sports tourism*. Pridobljeno 22. 6. 2015 iz: <http://wz.ie/top-ten-sport-tourism-trends/>
- Standeven, J. in De Knop, P. (1999). *Sport Tourism*. Human Kinetics: Champaign, IL.
- SURS (2013). *Prihodi in prenočitve turistov, podrobni podatki, Slovenija, avgust 2013 – končni podatki*. Pridobljeno 26.10.2013 iz http://www.stat.si/novica_prikazi.aspx?id.

- SURS (2013). Statistični urad Republike Slovenije: Tuji turisti in njihova poročnja, 2012 – končni podatki. Pridobljeno 20.3.2013 iz http://www.stat.si/novica_prikazi.aspx?id
- SURS (2013). Prihodi in prenočitve turistov, Slovenija, september 2013 – začasni podatki. Pridobljeno 27.10.2013 iz http://www.stat.si/novica_prikazi.aspx?id
- SURS (2013). Občina Koper. Pridobljeno 01. 09. 2015 iz <http://www.stat.si/obcine/sl/2015/Municip/Index/68>
- Teye, V., Sonmez, S. F. in Sirakaya, E. (2002). Residents' attitudes towards tourism development. *Annals of Tourism Research*, 29(3), 668–688.
- Tovar, C. in Lockwood, M. (2008). Social impacts of tourism: an Australian regional case study. *International Journal of Tourism Research*, 10(4), 365–378.
- Tribe, J. (2009). *Philosophical issues in tourism*. VJ. Tribe (Ur.), *Philosophical issues in tourism* (str. 3–25). Bristol: Channel View.
- Turco, D. M., Swart, K., Bob, U. in Moodley, V. (2003). Socio-economic impacts of sport tourism in the Durban Unicity, South Africa, *Journal of Sport Tourism*, 8(4), 223–239.
- Twynam, G. in Johnston, M. (2004). Changes in host community reactions to a special sporting event. *Current Issues in Tourism*, 7(3), 242–261.
- United Nations. (1994). *Recommendations on Tourism Statistics*. New York: United Nations.
- UNWTO (2001). *Tourism 2020 Vision: Global Forecasts and Profiles of Market Segments*. World Tourism Organization: Madrid.
- UNWTO (2004). *Sport and tourism: two living forces for mutual understanding, culture and the development of society*. Pridobljeno 18. 5. 2015 iz <http://wtd.unwto.org/sites/all/files/docpdf/messageeng2004.pdf>
- UNWTO (2014). *UNWTO World Tourism Barometer*. World Tourism Organization: Madrid. Pridobljeno 23. 5. 2015 iz <http://media.unwto.org/press-release/2014-05-13/international-tourism-generates-us-14-trillion-export-earnings>
- U. S. Department of Health and Human Services (1996). *Physical activity and health: A report of the surgeon general*. Atlanta. Pridobljeno 5. 12. 2015 iz <http://www.cdc.gov/nccdphp/sgr/pdf/execsUmm.pdf>
- Uran Maravič, M., Bednarik, J., Pišot, R., Sedmak, M., Lesjak, M. in Rameša, M. (2015). *Analiza športnega turizma v Sloveniji*. Ljubljana. SPIRIT Slovenija, javna agencija – Sektor za turizem, 2015.

- Uran, M. (2003). Kakovost storitev kot strategija diferenciacije za ustvarjanje konkurenčne prednosti slovenskega hotelirstva. (doktorska disertacija). Ljubljana: Univerza v Ljubljani. Ekonomska fakulteta.
- Vargas-Sanchez, A., Porras-Bueno, N. in Plaza-Mejia, M. (2011). Explaining residents attitudes to tourism: is a universal model possible? *Annals of Tourism Research*, 38(2), 460–480.
- Vodeb, K. (2014). Turistična destinacija: sodobna obravnava koncepta. Koper: Založba Univerze na Primorskem.
- Whitson, D. in Macintosh, D. (1996). The Global Circus: International Sport, Tourism and the Marketing of Cities, *Journal of Sport and Social Issues*, 20(3), 278–295.
- Waite, G. (2003). Social impacts of the Sydney Olympics. *Annals of Tourism Research*, 30(1), 194–215.
- Weaver, D. in Lawton, L. (2001). Resident perceptions in the urban-rural fringe. *Annals of Tourism Research*, 28(2), 349–458.
- Weed, M. E. in Bull, C. J. (2004). *Sports tourism: Participants, policy & providers*. Oxford: Elsevier.
- Weed, M. E. (2008). *Sport & tourism: A reader*. London: Routledge.
- Weed, M. E. in Jackson, G. A. M. (2008). The relationship between sport and tourism. In B. Houlihan (Ur.), *Sport and society*. London: Sage.
- Weed, M. E. in Bull, C. J. (2009). *Sports tourism: Participants, policy & providers* (2. izd.). Oxford: Elsevier.
- Weed, M. E. (2009) Progress in sports tourism research? A meta-review and exploration of futures. *Tourism Management*, 30(5), 615–628.
- Westerbeek, H., Turner, P. in Ingerson, L. (2002). Key success factors in bidding for hallmark sporting events. *International Marketing Review*, 19(3), 303–322.
- Williams, J. in Lawson, R. (2001). Community issues and resident opinions of tourism. *Annals of Tourism Research*, 28(2), 269–290.
- World Travel & Tourism Council. (2014). *Travel & Tourism Economic Impact 2014*. Pridobljeno 17. 6. 2015 iz <http://www.wttc.org//media/files/reports/economic%20impact%20research/regional%20reports/world2014.pdf>
- Woosnam, K., Norman, W. in Ying, T. (2009). Exploring the theoretical framework of emotional solidarity between residents and tourists. *Journal of Travel Research*, 48(2), 245–258.

- WTM Global Trends Report (2014). Pridobljeno 20. 6. 2015 iz http://www.wtmlondon.com/RXUK/RXUK_WTMLondon/2015/documents/WTM-Global-Trends-2014.pdf
- Yoon, Y., Gursoy, D. in Chen, J. S. (2001). Validating a tourism development theory with structural equation modeling. *Tourism Management*, 22(4), 363–372.
- Zakon o športu (1998). Uradni list RS št. 22/1998.
- Zhou, Y. in Ap, J. (2009). Residents' perceptions towards the impacts of the Beijing 2008 Olympic Games. *Journal of Travel Research*, 48(1), 78–91.
- Zygband, P., Collignon, H., Sultan, N., Santander, C. in Valensi, U. (2011). The sport market. Major trends and challenges in an industry full of passion. Pridobljeno 15. 2. 2015 iz: <http://www.atkearney.com/documents/10192/6f46b880-f8d1-4909-9960-cc605bb1ff34>

Založba Univerze na Primorskem